Leuit: 25. Præſcriptio. in Lib. Leuit. Ktoby przedał Dóm w Mieśćie/ może go odkupić póki rok nie przeminie. A ieſli w rok nie odkupi / tedy on kupiec bedźie trzymał Imienie y potomkowie iego wiecznie.

Przyczyny prze ktore Rodźicy mogą Dźieći wydźiedźiczyć z Imienia.

PRzyczyny prze które Oyćiec Syná z Imienia wydźiedźiczyć może / te ſą. ¶ Pierwſza / Ieſliby Rodźicóm ſwoim iáki gwalt álbo krzywde vczynił / álbo ie bił / álbo w wielką ſzkode iákim oſkárżeniem/ábo dóbr rozpraſzániem przypráwił. ¶ Druga/ Ieſliby ie o gárdło winował z vczynku iákiego/ któryby nie byl przećiw Królowi/ álbo Poſpolitéy rzeczy. ¶ Trzecia/ Ieſliby z niecnotliwémi ludźmi / z Błazny / z Koſtérámi obcował / á w tym długo trwał. ¶ Czwarta / Ieſliby ſie około Czárnokśiezkiéy nauki / álbo Czárów obiérał. ¶ Piąta/ Ieſliby Rodźice otruć chćiał. ¶ Szóſtá/ Ieſliby z Mácochą ſwoią / álbo z Miłoſnicą Oycowſką rzecz miał. ¶ Siódma/ Ieſliby Oycá w niewoli będącégo / Rekoiemſtwem álbo Długiem ná ſwą perſonę przyiętym / ileby mógł / nie wyzwalał:

wſzákże to tylo o Meżczyznie ma bydź rozumiano. ¶ Oſma/ Ieſliby Rodźicowi ſwemu zábraniał Córy álbo Wnęczki wydáć zá Mąż / wedle możnośći iego. A Córá ieſliby też zá wolą Oycowſką nie chćiáłá iśdź zá Mąż / áleby ſie vdáłá ná Friie/ też może bydź wydźiedźiczoná. ¶ Dźiewiąta / Ieſliby o Oycu ná rozumie zeſzłym pracéy niemiał. ¶ Dźieśiąta/ Ieſliby Odſczépieńcem Wiáry Chrześćiáńſkiéy był. ¶ Iedenaſta / Ieſliby gwałtem Imienie zá żywotá Oycowſkiégo pośiadł. Spec: Saxon: libr: j. articulo 17.

O Potocznym Sądzie.

POtoczny Sąd/ álbo iáko zową potrzebny / ieſt ten / który okrom vłożonych pewnych dni / ná żądánie czyie / o Imienie ruchome bywa: gdyby iáka potrzebá do tego przyćiſkáłá : to ieſt / álbo niemoc / álbo ſtárość / álbo rychła ſpráwiedliwość / álbo co innégo tákiégo. Też w oſobnym Dómu Potoczn Sądj o ruchome Imienie.

Bentkowski II, 213, 243, 267.

Abrogatio et moderatio Abusuum et sumptuum. Quibus litigantes partes tam apud Scabinale quam Advocatiae Officium nimio antea gravabantur, necessario constituta, et per Senatum Civitatis Cracoviae promulgata. — Drukowano roku pańskiego 1619. a teraz znowu za Pozwoleniem Starszych przedrukowane w Przemyślu w Drukarni Societatis Jesu Roku pańskiego 1760.

Groicki Barth.

Porządek Sądów y Spraw Mieyskich Prawa Máydeburskiego w Koronie Polskiey.

Lazarus Andreae LXII im presit.

[Druk. Łazarzowa po 1587]

rz. 1 i

Porządku
Sądów miejskich część pierwsza.
o Prawie y różności praw.

Iż każdemu Sądowi przynależy prawo: przystojna rzecz jest naprzód wiedzieć, opisanie Prawa, y różności jego: aby każdy Sędzia wiedział, jakim prawem ma te sądzić, którzy są pod władzą, a zwierzchnością jego: aby też poddani znali, którym prawem mają być sądzeni: y wedle którego prawa, sprawiedliwości swej u zwierzchniego Pana albo u Sędziego swego domagać się mają. Ponieważ też jasna rzecz jest, iż różne stany ludzi, różne prawa mają, y różnemi się Prawy sądzą.—

Prawo tedy, jest Nauka, która wiedzie ku wszelkiej poczciwości, a odwodzi od każdey nieprawości, aby przez tąką naukę y skutek jey, zuchwalstwo złych ludzi hamowane było, a między dobremi niewinność w bespieczeństwie trwała. Juris descriptio

Tey nauki ta Summa jest, aby każdy

po-

Summa Prawa wszystkich. poczciwie żył, bliźniego nie obrażał, każdemu co jest jego dał. Albo prawo tak się inszym sposobem opisuje: jest postanowienie sprawiedliwości od zwierzchniego Pana na poddane swoje, ku chwale Bożey, ku poczciwemu życiu, a zachowaniu pokoju pospolitego.

Divisio Juris. Zwierzchni ten to Pan, jest albo Bóg, abo przyrodzenie, abo Człowiek. A dla tego prawo jest trojakie: Boże, przyrodzone, Ludzkie.

Divinum Jus. Boże Prawo jest, które Pan Bóg sam postanowić raczył, które się zamyka w Starym y w Nowym Testamencie. A jako Pan Bóg jest najlepszy, najświętszy y naysprawiedliwszy, przed którym wszystko stworzenie upada: Tak też prawo jego jest naylepsze, nayświętsze y naysprawiedliwsze: któremu wszystkie prawa ustępują, y ustępować mają, by też były naydawnieysze, za długim zwyczajem chowane: Albowiem więceyeśmy powinni

Akto. 5. 1. Cor. 3. Pana Boga słuchać, niż ludzi. A Mądrość tego świata głupstwo jest u Boga.

Prawo przyrodzone jest, do którego samo

przy-

2

przyrodzenie, bez żadnego czyjego postanowienia wiedzie.

To prawo nie tylko samemu człowiekowi własne jest; ale każdemu żywemu stworzeniu, które się rodzi: jakoż z tego prawa pochodzi złączenie przyrodzone ku rodzeniu sobie podobnego: z tego wychowania dzieci. Co też w niemych zwierzętach widziemy bydź, y inne rzeczy za samym przyrodzeniem idące. Naturale.

Ludzkie prawo jest, które od ludzi bywa postanowione, dla zachowania spólnej miłości, y pokoju pospolitego. To prawo jest dwojakie, Duchowne y Swieckie. Humanum. Humani Juris divisio.

Duchowne, które od Papieża y od Biskupów dla rządzenia rzeczy Kościelnych jest uczynione. Spirituale.

Swieckie, które od Cesarzów y Krolów dla rzeczy świeckich bywa postanowione. Tym Personom dwojakim, Pan Bóg w Zborze swim dał różną moc ku rządzeniu y obronie Kościoła swego Swiętego, Biskupom miecz Duchowny Słowo Boże, gladius Spiritûs, quod est verbum Dei. Seculare

Cesa-

Cesarzom y Królom Swiecki. A nazywają te dwa miecze mocami: albowiem jako Swieckim mieczem złoczyńce bywają karani, tak też Duchownym mieczem, obłędliwi do Kościoła Chrześciańskiego bywają przywodzeni.

Secularis Juris divisio. Gentium.

Swieckie Prawo, jest rozmaite, przodkiem to, które jest wszem Narodom pospolite: które Łacinnicy Gentium zowią. Od przyrodzonego tę różnosć ma, iże przyrodzone, wszystkim rzeczom żyjącym własne jest: a to Gentium, tylko samym ludziom: jako służba ku Panu Bogu, posłuszeństwo Rodzicom y Oyczyznie: abyśmy gwałtu i krzywdy czynić niedopuścili, gwałtowi się sprzeciwiali. Z tego też prawa za potrzebami ludzkiemi urosły umowy, Targi, rozmaite kontrakty, kupowanie, przedawanie, Naymy, towarzystwa, Imienia trzymanie, budowanie, Walki, obrona, przymierze, Poselski pokoy, rozdzielnosć Ludzi, stanowienie Krolestwa, Panstwa Granice etc.

Provinciale

Ziemskie prawo jest, które Ludzie jednego

Kro-

Królestwa abo Krainy, między sobą trzymać postanowili, jako jest prawo Ziemskie Polskie stanowi Rycerskiemu danez jako też jest Prawo Ziemskie Saskie, które zowią Speculum Saxonum. Provinciale

Wojenne Prawo, jest obyczay stoczczenia walki, czynienia przymierza, wyjście przeciw Nieprzyjacielowi za znakiem, karność przewinienia Wojennego, stopnie Dostojeństwa, cześć, jako gdy Korona abo Łańcuch złoty bywa dany, rozdzielenie nabytego statku, wedle stanu Person, y wedle pracy. Militare.

Zakupne prawo które Łacinnicy zowią: Feudale, jest gdy Rycerskiemu człowiekowi za wojenną służbę bywa dane takie Imienie, czasem do żywota, czasem też do Potomków tegoż pokolenia: tym sposobem, aby własność tego Imienia została przy pierwszym własnym Panie. A używanie tylko przy tym, któremu jest dane: aby z tąd czynił jaką posługę Królestwu, abo jakiemu Państwu, abo Panu onego Imienia. Feudale. als Mańskie.

Miej-

Civile — Miejskie Prawo jest, które każde Miasto sobie ku używaniu własnemu postanowiło, jako nazywamy Prawo Rzymskie, Miejskie, którego Rzymianie używają: jako też jest Prawo Maydeburskie, którego Kraków y insze Miasta używają w Królestwie Polskim. – To prawo Maydeburskie (: iż się nieco o nim szerzey powie :) Otto

Origo Juris Maydeburgē. — wielki, Cesarz Rzymski, założywszy y zbudowawszy Miasto Maydeburg w Saskiey Ziemi, roku od narodzenia Syna Bożego 947. Mieszczanom dał wedle ich woli, y wedle rady Starszych, z wiadomością y z przyzwoleniem Stolice Papieskiey: z poradą też Xiążąt Rzeszy Niemieckiey: częścią z pospolitego prawa zebrane Saskiego: częścią z ich własnych ustaw y Wielkierzów stanowione. – Które prawo potym Kazimierz Wielki, Król Polski, z przyzwoleniem Rady swojey, y wszystkiego Królestwa przyjął, a w Mieściech y we Wsiach

chować

chować postanowił, Roku od Narodzenia Chrystusowego 1356. ku pożytkowi poddanych Królestwa swego. A dla tego niemiałoby już bydź zwane Miejskie Meydeburskie: ale Ius municipale Polonicum, to jest Miejskie Polskie Prawo: gdyż je sobie już Mieszczanie w Królestwie Polskim mają za Prawo swoje: y sami też Maydeburczanie, wziąwszy od Ottona Cesarza Rzymskiego Prawo to, nie zwali go Prawem Cesarskim, ani Ottonowym, ale Maydeburskim: iże go w Maydeburgu używali. A ponieważ go też wszyscy Mieszczanie y Wiejski lud w Królestwie Polskim mieszkający, we wszystkich postępkach prawnych używają, y wielka część ich po Polsku ku Sprawiedliwości Polskiey jest napisana, y z Polski do Niemiec Appellacye nie idą, ani się też Polacy Niemców w Prawie radzą: słusznie tedy nie Niemieckim; ale Polskim Miejskim

Benkowski

ma być zwane.—)

Polonia Jure Caesareo communi liberi

Tu też mamy wiedzieć, iże Saska ziemia y Polacy są wolni od prawa pospolitego Cesarskiego: abowiem oni mają prawo swoje, Statuta y Przywileje. Sassowie od Cesarza Konstantyna y Karolusa. Polacy od Kazimierza Wielkiego od Władysława Jagiełła, y od inszych Królów Polskich y Xiążąt, na wieki nadane. A wszakże gdy no co nie mają prawa pisanego w Księgach Prawa Maydeburskiego, ku rozstrzygnieniu sprawy, o którą prza jest, y gdzie nie stawa przywilejów, uciekają się do Prawa Cesarskiego. Sądzą też czasem wedle zwyczaju z dawna wziętego, abo wedle podobnej sprawy, która się przedtym w Sądzie toczyła.—

Summa

Summa wszystkich Praw wedle Rozdziału wyżey opisanego.

	Boże		Wszem Narodom pospolite.
		Duchowne	Ziemskie.
Prawo	Przyrodzone		Wojenne.
		Swieckie	Zakupne.
	Ludzkie		Mieyskie.

O Personach Sądowi przynależących naprzód:

O Sędzim.

Persony Sądowi przynależące, bez których Sąd być nie może, te są: Sędzia, powod i strona obwiniona. Są też i inne Persony, bez których acz może być Sąd, wszakże przydane ku

Sądowi, łatwiejszą y snadniejszą sprawę, a dokonanie, sądu czynią: jako są Pisarze, Prokuratorowie, Świadkowie, Podwoyscy etc. -
Sędzia tedy jest persona, która rozsądek wydawa o jakiey sprawie, między dwiema spór wiodącemi: a rzeczony jest z Łacińskiego słowa Judex, jakoby dawający a powiadający prawo ludziom sprawiedliwe. Jure manciparali articulo 18. Głos. -

Jaki ma bydź Sędzia.

Sędzia powinien mieć w sobie te cnoty: Bojaźń Bożą, prawdę, mądrość, rostropność, wierność: przeciw wszystkim równą miłość, prawa umiejętność, roztropność. A ma sądzić bez kwapliwości, bez gniewu, nienawiści, miłości i, przyjaźni, bojaźni darów: abowiem dary zaślepiają oczy mądrego człowieka i przewracają sprawiedliwość ludzką. - Ktoremu jest przykład o

jednym

jednym Krolu Perskim, który gdy się dowiedział: iż jeden Sędzia w Aziey Zizannes, dla przedarowania źle sądził: kazał go zabić, skórę z niego odrzeć, y rozbić ją na miejscu onego Sędziego zabitego. Na które miejsce, albo stolec, wsadził potym Syna jego Othana, tym sposobem: aby na one skórę Oyca swego patrząc, warował się pilnie tego, aby też na takowe karanie nieprzyszedł. Zamknął te wszystkie cnoty Sędziego jeden Philozoph we trzech rzeczach, pisząc tak Łacińskim językiem:

Tribus rebus persona boni Judicis sustinetur: Ut is sit justus, et prudens, ut si non pecuniae, at saltem sit amicis potens, ut is neque propter injustitiam fallat, neq; propter stultitiam erret, neq; propter impotentiam coactus metu, Jus deferat, et iniquum decernat. Descriptio boni Judicis.

Trzeba też, aby Sędzia nietylko te rzeczy w sobie miał, ale też wymowność,

sta-

stateczność, osoby poważność: na którego by ludzie, jako Horacyus powiada, jako na Boga patrzyli: a w rozterkach, w zwadach, w niezgodach, onego się jednym weyrzeniem strachali. Jako to Virgilius pięknie opisał temi słowy.

At veluti magno in populo cum saepe coorta est
Seditio: saevitque animis ignobile vulgus.
Tum pietate gravem, ac meritis si forte virum quem
Conspexere, silent, arrectisque auribus astant.
Ille regit dictis, animos et pectora mulcet.-

Sędzia winien sądzić wedle Prawa.

Wszelki Sędzia powinien umieć prawo, a sądzić wedle pisanego prawa: a niekiedy też wedle zwyczaju dawnego za prawo

wzię-

wziętego.- Wyrok abo skazanie ma wydać wedle własności y przyrodzenia sprawy, wedle powieści stron, y wedle ich wywodów na Sądzie okazanych: nie według swej własnej wiadomości, abo sumnienia, choć żeby też sumnienie swoje inaczej miał sprawione. Abowiem by już tego niewiedział jako Sędzia, ale jako Bóg.- Ma tedy osobliwe sumnienie y wiadomość odłożyć na stronę, y wedle sądowych spraw sądzić. Abowiem y Pan Chrystus, acz wszystko wiedział, wszakże żadnego potępić niechciał, ażby pierwej słusznemi dowody był pokonany. Speculo Saxonum libro 2. artic. 1. 41.- Ale o tym będzie gadka niżej.-

Przyczyny, przez które kto niemoże być Sędziem.

Trzy rzeczy są na przekazie, aby kto nie był Sędziem: przyrodzenie,

prawo,

prawo, żeńska płeć. Z przyrodzenia Sędziem nie bywa: który jest szalony, na rozumie zeszły, Miesięcznik, niemy, ślepy, głuchy, y któryby nie doszedł dwudziestego y jednego roku. Prawo zabrania być temu Sędziem, który jest klętym, wywołanym, odszczepieńcem Wiary Chrześciańskiey, żydem bezecnym, nie z małżeństwa narodzonym: abowiem wedle prawa, ani tym, którzy jaką złością abo szkaradnością żywota są pokalani: y których niesława łączy od zgromadzenia poczciwych ludzi, uliczki żadnego dostojeństwa nie mają być otworzone.

Też Niewiasta Sędziem być nie może: abowiem Niewiasty od wszelkich Urzędów Mieyskich są odłączone, przeto na sobie żadnego Przełożeństwa mieć nie mogą, ani żądać, ani się za kim

przy-

przyczyniać, ani przez się sprawować, ani Rzecznikami być.—

O Radzie Mieyskiey.

Którzy maią być w Radę obierani.

Dla pożytku mieyskiego, maią być obierani w Radę ludzie dobrzy, mądrzy, lat zupełnych, przynaymniey we dwudziestu i w piąciu lat: w Mieście osiedli: wszakże nie bardzo bogaci, ani też ubodzy, ale średniego stanu: abowiem bogaci a możni, częstokroć zwykli Rzeczpospolitą uciskać y niszczyć: ubodzy zasię, jako łacni, żadnego pożytku nie czynić.— Ale średni ktemu są nayspsobnieysi, którzy na swym przestawaiąc, cudzego nie pożądaią, a pospolitą rzecz nad własną przekładaią. Iure Municipali Art: 44. Głos. Nadto maią być z prawego małżeństwa narodzeni, doma zawżdy mieszkaiący, y dobrey sławy, Boga się boiący, sprawiedliwość i prawdę

Arist. 4. Politcorum.

mi-

miłujący, kłamstwa i złość w nienawiści mający. Tajemnic miejskich nie objawiający, w słowach i w uczynkach stali, łakomstwem się brzydzący, darów nie naśladujący, mierni, nie pijanice, nie dwujęzyczni, nie pochlebcy, nie błaznowie, nie natrętowie, nie cudzołożnicy, nie ci których żony rządzą, nie lichwiarze, nie fałszerze, nie zwadliwi. Albowiem zgodą małe rzeczy mnożą się, a niezgodą wielkie niszczeją. Też nie ma być na to obieran człowiek obcy i inszego prawa, i komuby było dziewięćdziesiąt lat. Iure Mun. artic. eodem.

Urząd Radziecki i władza.

Burmistrza z Radą Urząd, na tym jest, przynajmniej raz w tydzień, albo ile kroć potrzeba przyniesie, na Ratusz się schodzić: o pospolitym dobrym radzić: Pospolitą rzecz pomnażać, a szkodom, któreby na pospolitą rzecz miały przyjść, zabiegać: spory nowo wszczęte ugadzać i rozsądzać:

wedle

wedle najwyższego rozumu i baczenia swego opatrować: aby drogość jedzenia i picia w mieście nie była. Przekupnie którzyby przeciw Radzieckim skazaniu abo pospolitej uchwale wykraczali; karać; abowiem, snadź przez te najwięcej drogość bywa; przeto na nie to prawo jest: Iure municipali Artic. 44. ustawione. Qui Revenditores contra Statuta Civitatis excesserint, aut Consulum Decreta violaverint, idque contra illis probatum fuerit, ex parte Civitatis demerentur cutem et crines, aut. 36. foliais se liberare poterint: to jest, albo je u pręgierza Pręgierza biją abo pieniężną winę 24. groszy przepadają. Wszakże to bywa na woli Burmistrza coby chciał wziąść: i jest ta ustawa na nie wedle prawa. Iure Munic. artic. 19. aby tych rzeczy któreby zaś mieli przedawać, dotąd nie kupowali, poki znak na Rynku stoi na to nastawiony. Nad to Piekarzów, Rzeźników, y Karczmarzów mają doglądać; Miary każdej Wagi niesprawiedliwe, wszelkiego jedzenia i picia i ku-

i kupicy wszelkiey obaczać, aby korce i inne miary pod miejskim znakiem były, które Herman Miejski, abo ten na którego ten Urząd osobliwie przynależy, że dwiema z rady często opatrować powinien, przynajmniej na miesiąc raz. — Iure municipali artic. 19. —

Też na Urząd Radziecki przynależy: rosterków w Mieściech niedopuszczać, sierot i wdów uciśnienia w sprawiedliwości bronić: gry szkodliwych i nieuczciwych jako kart, kostek, i innych, któreby się niegodziły, zabraniać i wykorzeniać. A cokolwiek na Ratuszu, w zgromadzeniu, z wiadomością i przyzwoleniem starszych z Pospolstwa uradzono, i zamkniono było, stale pod ułożoną winą ma być chowano. Albowiem co starsi uczynią, drudzy chować powinni. Też Rajcy powinni na każdy rok przed starszymi i celniejszymi z Pospolstwa liczbę czynić ze wszystkich wziętych dochodów miejskich. —

Rajce przysięgają na każdy rok, gdy

znowu

znowu bywają obierani: strzedz poczciwości, pomnożenia pożytków i prawa miejskiego, tak jakoby najlepiej znali a mogli, z pomocą i poradą starszych: nie opuszczając tego dla miłości, uprzykrzenia, gniewu darów etc: jako niżej opisano: wszyscy jedną przysięgą; podniowszy dwa palca ku słońcu: a imie swoje każdy swej osoby wymieniwszy, i mówiąc temi słowy niżej opisanemi. Iure Munic. art. 44.-

Przysięga Radziecka.

Ja A.B.C.D. Przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu i Najjaśniejszemu Panu naszemu Królowi Polskiemu, i też wszystkiemu Pospolstwu Miasta tego; być wiernym i sprawiedliwość równie wszystkim, tak bogatym jako ubogim: Sąsiadom i Gościom, czynić i mnożyć: A niesprawiedliwość tępić i niszczyć. Praw, Przywilejów, poczesności i też pospolitego pożytku miasta strzedz i mnożyć, jako nalepiej będę umiał i mógł: Tajemnic Miejskich nikomu nie zjawiać, słowem albo uczynkiem. Rosterków w Mieście niedopuszczać: sierot i wdów podług swej możności bronić. A tego nie chcę opuścić, dla przyjaźni, mierziączki, bojaźni, darów, albo innej rzeczy.- Tak mi Panie Boże pomagaj.—

O Wojcie.

O Wójcie.

Wójta Łacinnicy zowią Advocatus, ale nie właśnie: Abowiem Advocatus, gdybyś chciał prawie wyłożyć, i wedle prawa Cesarskiego, nie jestci Wójt, ale Patronus seu Defensor causarum, aut qui consilio adest in aliqua causa: to jest, Rzecznik abo obrońca. A Wójt, Judex seu Praefectus judicii. Przeto y z Niemiec wielekroć, gdy Wójtowie swoim imieniem listy piszą: nie kładą Advocatus, ale, Judex juratus Civitatis, etc. – Wszakże co przez długi czas wchodzi w obyczaj, to za winę nie bywa poczytano, jako w rzeczy, tak też w słowiech. –

Co na Wójta przystoi nawięcey baczyć.

Wójt i każdy inny Sędzia, gdy siedzi na sądzie, to ma naprzód baczyć a pilnie rozmyślać, iże na stolcu Bożym siedzi: aby dobrze i sprawiedliwie sądził tak bogatego, jako ubogiego: aby w wysłuchaniu obydwu stron jednakim,

dnákim/ łáſkáwym/ łacwym/ á chętliwym był: nie z gniewu/ nie z mienawiśći ſądził: ábowiém gdzieby ináczey było/ żeby ſie álbo w pychę podnióſł/ álbo dla łákomſtwá á gniewu od Spráwiedliwośći vnióſł: Spráwiedliwośći nie czynił: wiedzieć ma zá pewné/ iże go Pan Bóg wſzechmogący czáſu dniá oſtátecznégo ſrogo zá to ſądzić będźie. Speculo Saxonum lib: ij. arti: 41. Et Iſa: cap: v. Væ, inquit, illis qui iuſtificant impium propter munus, iuſticiam autem iuſtorum auferũt ab eis. A mimo to/ ieſli ſie wedle Vrzędu ſwoiégo iáko przyſtoi/ nie záchowywa/ á ſpráwiedliwośći nie czyni: tę winę y tu ná ſobie odnośi/ iż ſie ſtawa krzywoprzyśiężcą/ Vrząd tráci/ ſzkodę ćierpiącému nágradza/ y inné zapłáty ná ſobie odnośi/ opiſáne Iure Municipali articulo 11. Gloſ. Et Speculo Saxon: lib: ij. artic: 13. Przeto téż Wóyt gdy bywa obiérány/ táką przyśięgę czyni.

Przyśięgá Woytowſka.

JA N. przyśięgam Pánu Bogu

Wszechmogącemu/ y Naiáśnieyszemu Panu naszemu/ Krolowi Polskiemu/ y temu Miástu: Iż chcę wierzen być ná Sądzie moim / y sądzić iednákim obyczáiem / ták bogátego iáko vbogiego/ ták Sąśiádá iako Gośćiá: śierot y wdow/ ktore pożadáią spráwiedliwośći/ bronić chcę/ iáko ia z swego nawysszego smysłu mogę báczyć y rozumieć. A tego opuśćić niechcę / dla miłośći / gniewu/ boiáźni / przyiaćielstwá/ nieprzyiaćielstwá / łáski / przyiáźni / złey woley/ dárow/ pożytkow. Ták mi Pánie Boże pomoż/ ktory też w dźień Sądny mnie y wszystek Swiát sądzić będźiesz.

./.

Woyt ná Sądzie nie náyduie Sentenciiey/ áni wynálezioney gáni.

SEdzia wedle Práwá Mieyskiego ná Sądzie nie ma wynáydowáć Sentenciiey: to iest/ ma Przysiężników o Sentencyą pytáć/ którzy mu ią potym zmówiwszy sie/ máią przez stárszego opowiedzieć: á on ią ma wydáć/ ták iáko mu opowiedzą. Speculo Saxo: lib: iij. articulo 30. Iure Municip: articu: 14. Glos. Nápisano támże: Iż też áni Sentenciiey wynálezionéy ma gánić. Ale to ták ma bydź rozumiano/ podług wykłádu támże opisánego: Nie iżby miał ná wszystki Ortele álbo Sentencye przyzwaláć/ ále iż żadnégo człowieká ku szkodzie nie ma przywodzić/ áni vcistáć Ortélmi niesłusznémi/ któreby były przeciw iego baczeniu y sumnieniu: tedy ma Przysiężniki vpominąć/ áby sie lepiéy zmówili/ álbo ná inny czás wydánie Sentenciiey odłożyli: powiedziawszy im też zdánie swoie/ które v siebie vważył/ ná ten czás gdy sie pierwéy zmáwiáli: ábowiem ták wiele idzie o iego sumnienie/ iáko inszych ná Sądzie siedzących: przeto gdy wydawa Sentencyą/ ták mówi: Pánowie dáią zá Práwo/ y ia z nimi.

O winách Sędziego / ktore sye nawięcey tráfiáią.

NA Sądzie Woyt zá słowne przewinienie / wbierze z przewinionégo winy pieć groszy y szeląg. Iure Municip: arti: 46. Albo iáko iest kedy obyczay wedle pospolitéy vchwały: trzy grosze y szeląg. Tákze gdy kto pozwány ná Wyłożony álbo potoczny Sąd nie stánie: ilekroć nie stawa / tyle winę wysszéy opisáną przepada. Abowiém gdy kto ná wielki Burgrábski Sąd nie stánie: czterdzieści groszy winá ná tákiégo iest opisána: o czym szérzéy masz niżéy nápisano przy Burgrábskim Sądzie / zwłasczá o zbiciu álbo zránieniu kogo pod wywolánym Sądem. Ale gdy iedna stroná álbo iéy Prokurator naiedzie drugą stronę przy Sądzie / słowy nie vczciwymi / swarliwymi/ niesławę iaką niosącemi/ ná ten czás gdy prząz sobą máią / á Sądby to słyszał: tedy przepada Winę Woytowi y Przysieżnikóm / iedne tylko: to iest / dwádzieściá groszy y pieć y szeląg. Zá rozkrwáwienié iednégo / Winá iest Sędziemu dwádzieściá groszy y pieć y szeląg. Zá sina ráne/pieć groszy y szeląg. Gdy kto skazániu Sądowému dosyć nie vczyni czásu wedlę skazánia zámierzonégo/pieć groszy y szeląg/totiēs quotiēs.

Tych

¶ Tych Win/y wszelákich innych Sedzia nie ma odpuszczáć dla trzech przyczyn: Pierwsza/ iże winá iest iákoby nieiákie nágrodzenie álbo karánie zá krzywdę Bożą/ dla występku ludzkiego vstáwione: áby przez to gniew Boży był vbłagan. Iure Munic: arti: 54. Wtóra/ iż gdyby winá nie byłá brána/ poważność y vczćiwość Sądu niszczáłáby. Trzecia/ áby sie ludzie wystrzegáli od więtszey szkody. Spec: Saxon. lib: ij. articu: 41. Wszákże też przy karániu pieniężnym/ Sedzia ták wiele ma pámiętáć ná miłośierdźie iáko ná spráwiedliwość: zwłaszczá nád vbogim człowiekiem. Nápisano Spec: Sax: lib: iij. art: 64. Mulcta non est remittenda,nisi paupertas hoc ipsum persuaserit. Abowiem wiele ich iest/ co zá okazánim łáski/ y zá łáskáwym vpominániem/po miernym karániu/ rychley sie lepszą/ niż zá karániem niemiłośiernym: y owszem co nád sobą miłośierdźia nie znáią/ Sedźiego przeklináią/ y gorszemi sie ostawáią. Bo ták mówią pospolicie: Bym to był wiedźiał/ ábym ták miał wiele dáć/ przyćiągnąłbym go był lepiey/ y przytłukł: ále sie popráwię potym/ odważę iescze táką winę. A co więtszego/ drugi z niemiłośiernego karánia/ w rospácz przychodźi/ y wiele złego sobie y innemu myśli. A ták tá spráwá przy karániu/ wiele

zależy

zależy ná rostropności Sędziego.

Sędzia Złoczyńce ná Rękoiemstwá nie ma dáwáć.

SĘdziému przy rękoiemstwie to trzebá wiedzieć: áby Złoczyńce ná świeżym vczynku poimánégo / który gárdło zásłużył / ná Rękoymie nie dawał. Iure Mun: art: 117. dla tego / iże zá rękoiemstwem Mężobóycá / iuż karánia ná gárdle vchodźi / y oná srogość Práwá nád nim vstawa / tylko Rękoymia Głowę płáći / ieśli Złoczyńcá zbieży: á Sędzia ma tego pilnie przestrzégáć / áby źli byli karáni: zábiegáiąc temu / áby sie złość nie mnożyłá na świećie: áby Pan Bóg gniewáiąc sie ná złości Ludzkié / nie karał niewinnych przy winnych. Spec: Saxo: lib: 1. arti: 62. Wszakże też támże opisana iest Náuka Sędziému / gdyby tego Mężobóycy życzył / áby był wolen / iáko sie ma záchowáć / á iáko ma bydź w tym ostrożny / áby vszedł domniemánia z strony łakomstwá. Ale to y Sędziému iest rzecz bespiecznieysza / y Pospólstwu vżytecznieysza / gdy zły człowiek / zá swóy zły vczynek bywa karan. Abowiém tu sie sstawa Bożéy woléy dosyć / który każe złégo gładźić z posrzodku dobrych: sstawa

sie y Prawu pisanému dosyć / które tóż roskázuie / przez to sie pokóy pospolity mnoży : y sámemu to Złoczyńcy bywa zdrowiéy / gdy przez to czesne karánié wiecznégo vchodźi. Ira enim omnipotentis Dei mitigatur, cùm hic pro meritis peccator corrigitur. Iure Municipali articulo 17.

SEdźia / kiedy może sądźić ludźi z inßégo Prawá / maß nápisano niżéy w drugiéy cześci / przy Gośćinnym sądzie spráwá. Iure Municipali articulo 28.

NA Sedźiégo przynależy dáwáć Rzecznika Białym głowam : Ludźiom niedołężnym / śierotóm : y tym którzy od kogo bywáią mocą á gwałtem vćiśnieni. Speculo Saxonum libro 1. articulo 46. Gloſſ.

SEdźia o dług który ze gry rośćie / nie sądźi : wyiąwßyby kto potym zápłáćić obiecał : Abowiém tu nie ßłáby iuż spráwá álbo spór o dług ze gry / ále z obiecanéy zapłáty. Speculo Saxonum libro iij. articulo 6. Iure Municipali articulo 103. & 104.

O Przysięznikach.

O Powinowáctwie ich.

PRzyśięznicy ábo Láwnicy są persony ná sądzie śiedzące / którzy wysłyszawszy / á dobrze wyrozumiawszy spráwę obudwu stron / sentencyą Sędźiému przez swoie porządné Wotá náyduią / pod tym zwierzchnim ksztaltem: nie máiąc glowy nákrytéy czápką / nie w rękáwicách / w płaszczu / nie zbronią żadną / ná Czczo / śiedzęcy. Spec: Saxo: lib. iij. art: 69. Wszákże tych Ceremoniy zwierzchownych nie wszytkich záchowywáią / á w tym nic nie grzeszą: zwłaszczá gdy tych rzeczy gruntownieyszych pilnie przestrzegáią / które sie przez té zwierzchowné znáczą: támże ná mieyscu wyszszéy námienionym opisáné / in Glossa: to iest / áby spráwiedliwośći nie zákrywáli / złośći ludzkiéy nie ochyláli: sámi przez wszelkiey nágány żyli: dárów / które spráwiedliwość przewrácáią / y Sędzie záślépiáią / nie bráli: od występku / o który

drugiégo sadzą / áby wolni byli: bo to pewna / iż złodźiéy złodźieiá nie rad sądźi. Nád to / áby sądźili z vprzeymey oycowskiéy miłośći / nie z gniewu / nie z nienawiśći / nie zá dáry / trzeźwio / z dobrym baczenim / nie kwápliwie. Przeto ich przyśiegá táka iest.

Przyśiegá Przyśiezników.

JA N. przyśiegam pánu BOgu Wszechmogącemu / Iż w Sądźie ná ktory iestem wysádzon / sędziemu miástá tego / y wszytkim Ludziom / ták bogátym iáko vbogim / ták Gośćiom iáko Mieszczánom / chcę práwy á spráwiedliwy Ortel náydowáć / y wydáwáć / według naleypszey bácznośći y rozumu moiego / y Stolcá Przyśieżniczego / podług Práwá Máydeburskiego / y

Przywileiow / y Wielkierzow Mieyskich. A tego niechcę opuścić/dla miłości/ boiázni / gniewu / y inszych rzeczy. Ták mi pánie Boże pomagay / ktory też mnie w dzien Sądny y wszytek Swiát sądźić będźiesz.

Wiele ma bydź przyśięzników.

W Maydeburgu/ Jedennaśćie Przyśiężników bywáią obiéráni / á Wóyt dwánásty: iákóż wedle Práwá tylo ich ma bydź. Iure Municip: articulo 10. Ktora liczbá / znáczy / Jedennaśćie zwolenników Páná Krystusowych/ krom Judaszá / który Páná wydał : á Wóyt dwánásty / znáczy Zbáwicielá nászégo / który był głową Zwolenników. ☞ To podobieństwo Sássom zostáwione iest ná páմiątkę wiáry Krześćijáńskiéy / skoro sie ná wiárę náwrócili : iże ná Sądzie iedennaśćie Przyśiężników ma bydź/ á Wóyt dwánásty. Ale w innych Miásteczkách / nie potrzebá ták wiele Przyśiężników : ábowiém y w Máydeburgu/ ieśli sąd ma bydź gáion/ dosyć ich

bywa

bywa śiedm álbo przynamniey sześć. A w inszych mieyśćiech / okromia Máydeburgu / kedy tylko sześć Przyśieżników bywa: dosyć iest dla gaienia sądu czterey álbo przynamniey trzey: co chowáią z stárego zwyczáiu/ który iuż zá Práwo máią. Iure Municipali articulo 16.

O Młodszym przyśieżniku.

PRzyśieżnik młodszy: to iest / Nowo obrány / iest sprawcą spraw Przyśiezniczych: przeto záwżdy ma bydź obliczny / y oczekáwáć drugich przyśieżników. Jest też iákoby Podskárbi sądowych dochodów / którymi sie Przyśieżnicy ná káżde Suche dni dzielą / álbo innych czásów wedle zwyczáiu. Iure Municipali articulo eodem, in Glossa.

O Dochodźiech Przyśiezniczych.

DOchody Przyśieżnicze / są opisáne Iure Municip: articu: 11. & 16. Gloss. iáko w Máydeburgu zá káżdym skazánim / káżdému Przyśieżnikowi od Ortelu płácą po szelągu: á Pisárzowi dwá szelągi. Ius, inquit, Scabinorum istud est, cùm profertur Sententia, quòd cuilibet eorum vnus solidus: Notario verò duo solidi dantur. Wszákże w tey mierze wiecey zwyczáiu álbo wła-

15 dla sądu álbo

snych Vstaw wszedy náśláduią / nizli tego opisánia: co iednák nie ma bydź gániono / á zwlasczá tám gdzie té dochody ták są rozmierzoné / iż kázdému wedle pracéy dział idzie: iáko ná wielu mieyscách / ten iest dobry á spráwiedliwy obyczay: Iż cokolwiek płácą v sądu / kłádą przed Przyśieżniki: potym po sądzie / trzeći grosz Pisárzowi z onych pieniedzy oddzieláią / iáko wiecéy nád wszytki persony sądowé prácuiącému: á ostátkiem sie sámi z Wóytem równie dzielą. Ktemu Wóyt winy bierze / á nikt inny: iákóż wedle Práwá Wóytowi przynależą / nie komu innému. Bo w Práwie / gdziekolwiek bedzieśz czytał o winách / które stroná zá iáki wystepek przepada / wszedy naydzieśz nápisano: Iudici mulctam. A osobliwie Speculo Saxonum libro ij. articulo 41. Iure Municipali articulo 54.

O Pisárzu Mieyskim.

Pisarz iest Personá iáwna / godna: Przyśięgą w mieśćie obwiązána / ku spisowániu spraw Sądo-

wych/ iásnymi/ włásnymi/ nie trudnymi:/ y wyrozumnymi słowy.

Przysiegá Pisárska.

JA N. przysiegam Bogu wszechmocącemu / pánom Ráycom / y wwszyckiemu Pospolstwu miástá tego/ w Vrzedzie moim Pisárskim / ná ktory iestem wybran/wiernym być: y táiemnych rad Mieyskich/ktore poznam álbo ktorych mi sie zwierzą / nikomu nie obiáwiáć: Rzeczy te ktore sie przy Sądzie dzieią / wiernie według mego nawysszego rozumu chce nápisáć y czytáć/ ták vbogiemu iáko bogátemu. A tego niechce opuscić / dla miłosci / boiázni/ nienawiści/gniewu/przyiázni/

dárow / y innych rzeczy: Ták mi Pánie Boże pomagay.

Winá zá fáłeszne pisánie.

PIsarz / ktoryby nápisał niesłuszny Zapis álbo List: rekę tráci ktorą go nápisał. A gdzieby zfálszował Księgi Mieyskie: zostawa sie bezecnym / y krzywoprzysiężcą: á bywa karan ogniem. vt in libro 1. Capi: de Mu: Concess: lib: 10. Wszákże w Prawie Sáskim ziemskim / y Mieyskim Máydeburskim / o iáwnych pisárzoch y ich pisániu / nie iest ták pilne stáránie y dogladánie. Abowiem wszelkie ich pisánia / bywáią vmocnione y potwierdzone Pieczęcią Mieyską álbo Sądową.

TY sie godzi nieco powiedźieć o niedbałośći / ktora iest w wielu Miásteczkách / iże Ráyce z Woytem y z Przysiężniki / Pisárskie mieysce Ludźmi kremu niespráwnemi zásadzáią: iáko Klechámi / álbo opiłymi Furfánty Szkolnymi: nie rozumieiąc co ná Pisárzá zależy / y iáko Sprawy Mieyskie z strony Vrzędu są ważne. Znáią to dobrze Przysiężnicy ná wyszym Prá-

wie zá

wie zá sądzeni / gdy czásem z Appellácyiéy / które do nich z Miásteczek szłą / żadnéy státeczney spráwy wziąć nie mogą / áni czásem baczą gdźie iéy iest początek / gdźie śrzodek / gdźie dokonánie: iákich dowodów która stroná vżywáłá / ná czym swoie rzecz nawięcéy sądźiłá / iáko skazano. A wiele ná tym zależy / gdy sie kto do wyższego Sędźiego odzywa: trzebá dáć státeczną á zupełną spráwę swéy rzeczy. Także w Appellácyiéy / postępek spráwy trzebá spisáć wszystek bácznie á porządnie. Naprzód żałobę / potym odpowiédź: iáko záś Powód odpowiédź zbijał: iáko skazano: iákich Dowodów która stroná vżywáłá: z iákich Ksiąg: od dawnégoli czásu. In summa / wszytkę spráwę od początku áż do końcá. A iesli też co czytano v Sądu z których Ksiąg / ku téy spráwie / to ná zad po skazániu ma bydź nápisano. A ták wszytkę spráwę státecznie nápisáną ze wszytkiémi dowody / trzebá w zupełności odesłáć do wyższego Prawá / áby żadnéy stronie nic sie nie vbliżyło. Czuią sámi Ráyce / Przyśiężnicy / y Mieszczánie ná Miásteczkách / téy niedbáłośći często wielkié záwstydzenia / przymówki / y szkody z nie spráwnego pisánia: á wżdy o to niedbáią / iákoby godnégo á státecznégo Pisárza opátrzenim słusznym przy sobie záchowáli / który gdy

ieſt godny / vczćiwy / ſtáteczny / trzéźwi : okraſą á kleynotem ieſt mieyſkim. Ná Miſtrzá ſzkolnégo ten vrząd wkłádáią / ná którégo doſyć prácéy ieſt / gdy rząd Kośćielny y Szkolny dobrze wiedźie / ćwicząc Dźiatki Mieyſkie / Naśienie Rzeczypoſpolitéy / w bojaźni Bożéy / w náukách wyzwolonych / y w innych rzeczách / iego Vrzędowi przyſtoynych. Przeto / gdźie godny Piſarz bydź nie może / lepiéy ieſt áby wſzytki ſpráwy ſądowé y Zápiſy / wyrozumnym włáſnym Ięzykiem piſáne były / z powieśći którégo Męża roſtropnégo ná Sądźie śiedzącégo. Abowiém z Láćińſkiégo nieſpráwnégo piſánia / wielkie częſto ſpory miedzy niebogoboynémi Prokuratormi roſtą / gdźie ſłowo álbo wyrozumienié wątpliwé vłápić mogą / á ná nie iáko Kot ná Myſz dybią / przez co wiele kroć ſpráwiedliwość tępią y przedłużáią : nie ináczéy iáko łákomy Bárwiérz mogąc rychło vléczyć ránę / gnoi ią / áby zá dłużſzym léczeniém / więtſzą zápłátę wźiął.

O Prokuratorách.

PRokurator/ ieſt perſoná/ która cudzé ſpráwy/ z poruczenia Páná/ álbo iáko mówią/ Principałá ſwego/ ſpráwuie.

☞ Prokuratorá może kto vſtáwić/ ták we wſzyſtkich ſwoich ſpráwách poſpolicie/ iáko téż w iednéy oſobliwie.

Prokuratorſki Vrząd/ poczćiwy y potrzebny.

PRokuratorowie/ ſą bárzo w Rzeczypoſpolitéy potrzebni/ y Vrząd ich ieſt vczćiwy: Aby którzy ſwéy rzeczy ſpráwowáć/ álbo przy niéy bydź niechcą/ álbo nie mogą/ álbo téż ſámi ſpráwić nieumieią: przez inſzé ſpráwowáć/ y ſpráwiedliwośći ſwéy dochodźić mogli. Przeto ſą vſtáwieni dla poſpolitégo pożytku/ Práwu y poſpolitému człowiekowi ná poſługę: áby przez nie ták Powód iáko y Odpór/ ſzkód ſwych przeſtrzégáli. A ſą iákoby ſądowi Rycérze: ábowiém iáko Rycérz waleczny/ pokoiu poſpolitégo Mieczem broni: ták Prokurator/ dowcipem

swoim spráwiedliwość mnoży/ á niespráwiedliwość tłumi. A Rzeczpospolita nie tylko obroną waleczną/ ále też y práwy bywa vmocniona. Poczćiwa tedy rzecz iest/ mieć Vrząd Prokuratorski/ gdy go kto dobrze vżywa/ á spráwiedliwéy rzeczy dopomaga. Iure Municipa: artic: 42. Speculo Saxonum Libro I. Articulo 60. Libro iij. Articulo 14.

KTo sobie Rzecznıká iáwnie od Vrzedu vprośi/ iuż sam przed Sądem mówić niema: wszákże/ gdyby go Sędźia spytał/ iesli ná słowá swego Prokuratorá przyzwala/ álbo nie: powinien odpowiedźieć/ álbo ná zmowę y ná poradę odstąpienia v Sędźiego żedáć może/ álbo skazánie nágánić wedle Práwá. Speculo Saxonum Libro I. articulo 62. Prze tę przyczynę/ gdy Pan ná słowá swego Rzecznıká nie przyzwala/ może ie odmienić/ y nie przyiąć ich przed skazániém. Speculo Saxonum libro iij. articulo 14. Iure Municipali articulo 42.

LVdźiom zacnym á wysokiégo stanu/ przystoyna rzecz iest mieć Prokuratorá swego/ dla vczćiwośći: iże też oni pospolitą rzeczą są zábáwieni/ y dla innych przyczyn w Práwie opisánych. Speculo Saxonum lib: iij, articulo 30.

Zdrá=

Zdradliwego Prokuratorá winá.

PRokurator gdyby w spráwie swego Principałá zdrádliwie postepował / iżeby sie dobrowolnie przewyciężyć dopuścił / álbo przenáiety od kogo / wywiedziawszy sie wszystkich wywodów y obrony Principałá swego / do przeciwnéyby strony przystał / á iego rzeczy bronił / ku szkodzie pierwszégo / páná swego: karánie iego iest / że sie ostawa bezecnym. Speculo Saxonum libro I. articulo 60. Glos. in fine. Przeto Prokuratorowie w Krákowie / tym sposobem ná káżdy Rok przysięgáią / áby tym pilniéy powinowáctwo swoie baczyli / á ná nie pámietáli.

Przysiegá Prokuratorska.

JA N. przysięgam pánu Bogu Wszechmogącemu / Iż sądowi chcę być posłuszen w tych rzeczách / w ktorychem wedle práwá powinien: A iże

Vrząd moy Prokuratorski / sczerze / wiernie/ pilnie/ zupełnie/bez odwłok/ nie vmyslem rozmnożenia rosterkow/ spráwowáć chce. Rzecz ták od Powodney strony/iáko Odporney przyiętą/ wedle dowcipu moiego/wedle sumnienia/ y wedle nalepszey rády bronić będe: A poznawszy ráde iedney strony/ drugiey tego nie obiáwie / áni sye ku niey skłonie/ále przy pierwszey do skonczenia práwá stać chce. Listownych dowodow od Principała mego mnie podánych/y porády/y rozmow/ w spráwie mnie zwierzoney/żadnemu nie obiáwie: á zwłascza stronie przeciwney/ áni Prokuratorowi iey/áni pomocnikom/ słowem/pismem/ vkazániem/áni przez sie/áni przez inego: á ku szkodzie Principała moiego/ niedopuscze sye

dobrowolnie przewyciężyć. Y insze wszytki rzeczy chowáć chce/ ktore ná dobrego/ wiernego Prokuratorá y obronce przynależą. A tę° niechce opuśćić/ dla miłośći/ przyiázni/ dárow/ zysku/ ábo iákiey inney rzeczy. Ták mi Pánie Boże pomagay.

O Zapłáćie Prokuratorskiey.

NApisano Spec: Saxon: lib:I. art: 60. Iże Prokurator zá pracą swoie/ ktorą podéymuie w spráwowániu Rzeczy od kogo / słusznie ma mieć zapłáte : iáko y náuczeni w práwie / Rády swéy vżyczáć mogą zá zapłate : ábowiém niż sie tego náuczyli/ pracą téż około tego nie máłą podieli/ z niemáłym nakłádem. A ták słuszna rzecz iest / áby téż ztąd pożytek mieli. Ale iże tákich Prokuratorów wiele było / (dziś niewiém iesli są) którzy niemáiąc boiázni Bożéy przed oczymá/ wstydu przed ludźmi / miłości ku bliźniému/

bez wszego miłośierdzia/ od tych od ktorych rzecz mówili/ nie słuszną/ nie zárobioną/ á nie zwyczáyną zapłáte bráli. Przeto tákiému ich łupiestwu/ Król Jego Miłość sławney pámieci Zygmunt/ tego Imienia pierwszy/ vstáwą swoią raczył zábieżeć/ áby Prokuratorowie zá swą prácą/ zámierzoną zapłáte mieli: to iest/ od Szperunku/ od Vstawánia sądów/od Odkłádu spráwy ná inny czás/ po iednym tylko groszu. A od spráwy iednégo dniá przed sądem/ tylko cztéry grosze. A ták ile dni spráwuie/tyle kroć cztéry grosze ma wziąć/nie wiecéy. Bo nápisano: Sufficiat vnus grossus, sufficiant grosi quatuor. Zabieżano téż y práwem pisánym. Spec: Sax: lib: I. art:60 gdźie nápisano in Glos. Causidici pro vnaquaque causa cētum solidos accipere possunt. Przeto też wiele ludźi/dla ták wielkiégo kosztu y nakłádów/ opuszczáli spráwiedliwość swoię/ z wielką szkodą á krzywdą swoią: to iest/dla kosztu álbo łupiestwá Prokuratorskiego/ nie Sądowégo. Abowiém Nakłády przed práwem/ od Zapisów/ od Skazánia/ od Minut/ y od innych spraw Sądowych/ równą á pobożną y zámierzoną płacą odpráwi. Ale niepobożnému á niebogoboynému Rzecznikowi/ kiedyś Stá álbo dwu nie obiecał/ á kremu przez wszytek czás póki śie prá-

wował/

wowal / iáko wieprzá nie tuczył / álbo śie z nim tym cobyś Práwem wygrał / rozdzielić ná poly nie obiecał : mówić nie vmiał : niedbále twoie rzecz spráwował : Rok chcąc przemieszkał : ná zmowie z twoim Aduersarzem przećiw tobie był : dobrowolnie śie przezwyćiężyć dał. Obaczył to ieden Człowiek zacny / w Práwie Mieyskim biegły / á tego snadź wszystkiego dobrze świádomy / który w swoich Ksiązkách nie dawno o tym nápisał temi słowy: Causidicorum, tanta est rapacitas, quòd in vna Causa, maiora sunt eorum impendia, quàm quę per omnem litem, apud omnium Iudicum Subsellia insumuntur. Wszakże też tu ma bydź báczność / iáko mówią Discretia, ná pilnego Rzecznika / zwłaszczá gdy mu poruczysz iáką wielką / trudną / á záwikłáną Spráwe : w którey ábyć dobrze posłużył / muśi twoie Listy czytać : ćiebie o twoiey rzeczy długo kążącego / á czásem też báiącego / słucháć / Práwie pisánego śie dokłádáć / nie iedny Księgi w Práwie przegledáć / od iednego Sędziego do drugiego biegáć / áby tobie dobrze posłużył. W tákiey trudney á vplećioney Spráwie / nie trzebá śie ogledáć ná Vstáwe wyszszey námienioną : Abowiem nie wieleby ich nálazł / coby śie tobie tákiey pracey około twey Spráwy zá Cztery grosze podieli.

A trzebá też tego przestrzégáć / abyś krom Rzeczniká / vchodząc słusznégo Nakłádu nań / y ná Práwo / wietszéy swoiéy spráwiedliwośći nie vtráćił / nieumieiąc swéy rzeczy sam spráwić / y niewiedząc coby tobie z práwá przyśdź miáło. A rzecz pewna iest / iże sie niemożesz zostáć / iedno przy tym co iest wedle práwá (czego ty nie tráfisz / ieslis sie tego nie vczył) wyiąwszyby gdźie Pánowie álbo Vrzednicy / y inni Sedźiowie / wiecéy sie z poddánémi gwałtem obchodzili / á ná Dáry álbo ná poczty wiecéy / niż ná Spráwiedliwość pátrzyli : tám y Prokurator nie pomoże.

O Powodney Personie.

Powodem názywáią te Persone / ktora przed Sądem żáluie ná kogo / chcąc go mieć od niego.

Każdy Powód Winowáyce swego winien szukáć w włásnym práwie iego / iáko iest Regula Iuris, Actor sequitur forum Rei.

Powodowi co przynależy obaczáć niż sye wda w Práwo.

NA Powód / cztérzy rzeczy należą przegledáć niż sie wda w práwo/wedle náuki vczonych w práwie. ¶ Pierwsza: iżeby sie z przyiácioły dobrze porádźił y rozmyślił / iesliby mu byłá rzecz vżyteczna / poczynáć práwem przećiw swému Adwersarzowi/ álbo nié. ¶ Wtóra: áby sie dobrze/ obaczył/ iesli tego może dowiéźdź ná co sie bierze / świádectwem słusznym / álbo Listy Vrzedowémi pod Pieczęcią: álbo ná ostátek przysięgą / iesli iemu przydzie wedle Práwá. ¶ Trzecia: áby sobie świádki zgotowáł / á pilnie sie wystrzegał / żeby od nich zdrádliwą obietnicą nie był oszukan. ¶ Czwarta: áby pierwéy łáskáwie vpomionął onego / przećiw komu chce czynić / żeby sam z siebie Spráwiedliwość vdźiáłał. A gdzieby niechćiał: tedy Powód gdy iuż ma żáłowáć / to téż pilnie

ma rozmyśláć / áby spráwiedliwą rzecz przeciw pozwánému záczynał / áby bliźniego swego w próżné Nakłády / y ku przyśiedze nie wwiódł. Speculo Saxonum libro ij. articulo 41.

Záklętemu powodowi nie winien sye nikt spráwowáć.

POwodowi záklętému / Pozwána strona nie powinna odpowiádać / ták w Práwie Duchownym iáko y Swietckim / czego Sędziowie powinni przestrzegáć / áby záklętému Powodowi nie dopuścili spráwy żadnéy v Sądu / y ná innych mieyscách / gdźie bywa Rádá o pospolitéy Rzeczy.

Powod pozwawszy / gdy nie stánie / co tráci.

POwód / gdyby pozwawszy kogo / sam nie stánął : Tedy on Rok tráci / ná ktory pozwał / y Nakłády powinien odłożyć stronie pozwánéy : to iest / gdy stroná pozwána stánie ná Roku / y pilność swoię da zápisáć.

Powod záwżdy ma bydź gotow.

POwodowi / Odwłoki ku zgotowániu ná swą spráwę nie bywáią dáne: Abowiém powód ná káżdym stopniu práwá / y ná początku / ma bydź z swoią rzeczą gotów / ze wszystkimi dowody swémi ważnémi á gruntownémi.

O Odporney / álbo Pozwáney Personie.

ODporna stroná tá iest / przeciw któréy bywa skárgá v Sądu. A tá Láćińskim słowem bywa názywána Rea, nie od winności / ále od rzeczy / któréy dochodzą ná niéy Sądownie.

Pozwánemu co przystoi báczyć.

POzwánému to nawiecéy przystoi / gdy bedźie obżałowan: áby nie ináczéy iedno iáko Rzecz iest / wedle páná Bogá / wedle Sumnienia dobrégo / prawdę zeznał / co żáłuiącému winien. Speculo Saxonum libro ij. articulo 41.

Záklety pozwány/może się bronić práwem.

ODporna stroná zákleta / może sie w Práwie bronić: ále pozywáć y swéy krzywdy dochodźić nie może: y winna sie kożdému vspráwiedliwić.

Pozwánemu kiedy Odwłoki nie idą.

ODporowi w niektórych spráwách Odwłoki ná rozmyślenie nie bywáią dáne: iáko gdy iest rzecz máła: álbo o bićie / á ktemu miedzy vbogiemi personámi/ktoré Sedźia zárázem wysłyszawszy żáłobę y odpowiedź / rozsędźić może: Aby ich spráwowánié nie weszło w wielkié Nakłády. Gdy też rzecz iest przećiw podeźrzánym Opiekunóm / y w innych Spráwách/ opisánych Speculo Saxonum libro ij. articulo 3. Glos.

O Rzemieslnikoch / y o posłuszeństwie Zwierzchności Rádzieckiey.

Rzemieslnicy / y wszyscy w pospolitości Mieszczánie / powinni posłuszni bydź zwierzchności Rádzieckiéy / á nie wybiiáć sie z ich posłuszeństwá: choćby też Miasto było wolné / y innégo páná nád sobą wysszego mieli / áby swoiéy przysiedze dosyć czynili. Iure Municipali articulo 19. Glos. Powinni też w swych Cechoch Schadzki miewáć / á stárszé Mistrze miedzy sobą obieráć / ktorzyby mieli moc występné káráć / y innych Mistrzów z swego Cechu dogledáć: áby fałsz á oszukánie w niwczym nie było: áby miedzy wszystkiemi spráwiedliwa robotá / y pobożné przedawánie

było. Rzeźnicy/ áby wrzedliwégo álbo skłotégo y którymkolwiek innym obyczáiem niezdrowégo Bydłá nie bili / y nie przedawáli / pod winą wedle pospolitéy Vchwały vłożoną. Y o innych rzeczách powinni pilnie rádźić / któreby w poruczeństwie zstrony pożytku Mieyskiégo mieli. A iesliby który rostázániu swych Stárszych sie przeciwiał / á bárzo spornym y nie vkárnym sie okazał / tákiégo Stárszy máią Rádzie opowiedźieć / którégo potym Ráyce wedle zasługi powinni kárác / y zá wielkośći wystepku z Rzemiestá zrzućić. A gdyby potym zrzucony / záśie zá łáską Rádziecką / y zá przyczyną ich / ná Rzemiesło był przyiet: Rzemiesło bedźie mógł robić/ ále potym żadnégo w Cechu nie może winowáć/ áni do Cechu miedzy Mistrze przychodźić / áni świádkiem bydź / áni vrzedu żadnégo ná sobie mieć. Iure Muni: artic: 44. Wyymuiąc té Cechy z tego porządku / które osobliwą Prærogatywą y przywileiem od przodków Jego Kró: M. álbo od którégo zwierzchniégo Páná swego / są nádárzeni y opátrzeni. Té wszystki rzeczy / y inné támże opisáné / áby tym pilniéy były przestrzegáné : Tedy stárszy Mistrzowie wszelkiégo Cechu/ w ten sposób przysiegáią.

Przysięgá stárszych z Cechow.

My N. N. przyśięgamy Bogu wszechmogącemu / y Pánu nászemu N. Pánom Ráycom: y wszytkiemu Pospolstwu Miástá tego: Iże Cech nász/wiernie á spráwiedliwie rządźić chcemy: Rzemiesłá násze spráwnie robić/ y innych Mistrzow Cechu nászego/w robotách pilnie á wiernie doględáć/ áby wszytkim pospolićie/ iáko bogátemu táko vbogiemu / iednáko á pobożnie robiono y przedawano: żadną nową Vstáwą nikogo nie vciążáiąc: Cudzołostwo káráć: rosterkom zábiegáć / y innych wszelákich występkow á zbytkow zábrániáć. Pánom Ráycom

posłusznymi bydź záwżdy we dnie y w nocy/we wszytkich potrzebách/ktoreby sie ku pożytkowi Mieyskiemu ściągáły: nieposłuszne á nieukaráne im opowiádáć. A co nam z strony Rzeczypospolitey będzie poruczono: pilnie o tym rádźić/y ná to przyzwáláć co wyższe głowy vchwalą. Ták nam pánie Boże pomagay. etcet.

Przysiegá Nowego Mieszczániná / gdy przyymuie Mieyskie Práwo.

JA N. przysiegam Bogu wszechmogącemu: Jż chcę bydź wierny y posłuszny Rádźie tego Miástá / ná ten czás / y ná potym będący / we dnie y

w nocy. Táiemnic pospolitych/ á nawięcey ktore są Miástu pożyteczne/ nikomu nie zjáwiáć: A ktoby sie przeciwił pánom Ráycom / y pospolitemu dobremu/ y spráwiedliwośći/ tákiemu niechcę pomágáć / ále go poniżyć/ y tego nie táić: y to wszytko czynić y pełnić: co zależy ku pożytku y rozmnożeniu Miástá. A iesliby kto co niespráwiedliwego o Rádzie mowił/ temu według możnośći moiey chcę sie sprzećiwić: á gdziebym sie nie mogł sprzećiwić y obronić/ tedy oświádczywszy obiecuię to im powiedźiec.

Ták mi pánie Boże
pomagay.

Przyśięgá Sług Mieyskich.

JA N. Przyśięgam Pánu Bogu wßechmogącému/ Iże Pánom Ráycom Miástá tego/ chcę bydź wierzen y posłußen w służbie moiéy ná ktorą iestem przyiet: to wßystko pilnie spráwowáć y opátrowáć/ co mi od ich M. roskazáno będzie. A ieslibym się iákich táiemnic Mieyskich dowiedźiał: tych żadnému nie obiáwię. Ale cobym rozumiał przynależeć ku pożytkowi Mieyskiému: ktemu się záwżdy stáránim moim/ ile będę mogł/ przykłonić chcę: á tego nie przestánę czynić/ dla miłośći/ nienáwiśći/ przyiáźni/ álbo dárow. Ták mi Pánie Boże pomagay.

O Podwoyskim.

PODwoyski ma bydź obieran przez Wóytá y Przyśiężniki/ z Ośiádłych Ludźi: Wßákże nie bárzo zacnych/ co by miał przynamniey puł Lann ośiádłośći. Speculo Saxonum libro iij. Articulo 61.

Porządek przy obieraniu Podwoyskiego.

PODwoyskiego z tą Ceremonią Creują: Sędzia powiedzie go zá rękę ku mieyscu Sądowemu/ y każe mu śiedźieć przećiw swemu mieyscu ná stolku nákrytym poduszką álbo wezgłowiem/ á położy krzyż ná łonie iego. Speculo Saxon: lib: iij, articulo 56. Potym mu wyda Rótę Przyśiegi iego/ témi słowy.

Przyśiegá Podwoyskiego.

JA N. przyśiegam Bogu wszechmogącému/ Pánom Ráycom/ Wóytowi y Przyśieżnikom/ y wszystkiemu Pospólstwu miástá tego/ ták bogátym iáko vbogim/ ták Mieszczánom iáko Gośćiom: Iże chcę bydź wiernym w służbie moiéy/ gdźie będę postan: spráwiedliwie Areszowáć: pilnie pozywáć: Prawdźiwie szperunki y pozwy zeznáwáć: á wźiąwszy od iednégo ná Pozew/ od przećiwnéy strony nań nie bráć: vczćiwośći sądu przestrzegáć/ y w innych posługách memu vrzędowi przystoynych/ wierzen bydź. Ták mi Pánie Boże pomagay.

☞ A gdźieby w którym Mieśćie wiecéy sług

Woytowskich było / z ktorych by był ieden stárszy / á zacnieysze posługi ná sobie nośił : tedy przyśiegá iego ma bydź táka.

Przyśiegá przednieyszego Sługi Woytowskiego.

JA N. Przyśiegam BOgu wszechmogącemu / iże Pánu Woytowi y Pánom Przyśieżnikom / chce bydź posłuszny y wierny w służbie moiey : gdźie bede posłan z vrzedu moiego / spráwiedliwie Areskowáć / pilnie Pozwy listowne oddáwáć / prawdźiwie szperunki y Pozwy zeznáwáć. A wźiąwszy od iedney strony ná odnieśienie Pozwu / od przećiwney strony nie bráć : vczćiwośći sądu przestrzegáć. A ieślibym kogo obaczył v sądu nie obyczáynie / nie vczćiwie / á nie wedle Práwá / y iákimikolwiek obyczáiem / nie przystoynie sie záchowuiącego / ták przećiw stronie / iáko przećiw sądowi : ná tákiego chce instygowáć zárázem przed sądem. Wszytki Vrzedowe dochody / y winy wszytki / spráwiedliwie y pilnie wypomináć / y spełná Sedźiemu oddáwáć / á żadnemu nic nie przegledáć / zá żadną przyiáźnią / álbo dárem. Y w innych posługách á spráwách / vrzedowi moiemu przystoynych / chce wierzen bydź. Ták mi Pánie Boże pomagay.

Pokóy Podwoyskiego.

PO przyśiedze/ nakaże mu Sędzia przez Wyrok/ pokóy pospolity: ábowiém wedle Práwá/ Podwoyski nie ma z bronią chodzić. A tám iuż będzie miał moc z roskazánia Sędziégo pozywáć/ árestowáć/ y inné rzeczy podług swéy przyśięgi czynić/ kromia wszelkiégo przenágábánia. A gdyby go kto obráźił słowem álbo ręką: nágrodzenié iemu ma bydź we dwóy nasób więtszé/ niż innému. A iesliby go kto zábił/ zapłátá też zá głowę we dwóy nasób więtsza/ niż zá inną personę/ wedle stanu iego. Speculo Saxon: lib: 1. articulo 8.

X

O świádectwie Podwoyskiego.

PODwoyski swym świádectwem stoi zá dwu świádków: zá iednégo z strony śiebie/ á zá drugiégo z strony vrzędu swégo. A to się rozumié/ gdźie ma bydź spráwá iáka wywiedźiona świádectwem śiedmi mężów: ále gdźie dwiemá álbo trzemi/ zá iednégo waży. Speculo Saxonum libro & articulo eodem.

Podwoyski co powinien mieć w sobie.

PODwoyski chceli bydź mian práwie zá posłá Bo-

ſtá Bożego/ iako ieſt w Práwie opiſány/ ma mieć w ſobie trzy rzeczy. ¶ Naprzód / áby złoczyńców nie karał áni dręczył z nienawiśći / ále tylko z miłośći ſpráwiedliwośći. ¶ Wtóre / áby to czynił ná posługę bliźniego ſwégo / przećiw któremu on złoczyńcá wyſtąpił. ¶ Trzecie / áby to czynił dla Bogá / to ieſt / áby przez one pomſtę / gniew Boży był vbłagan : áby też zá onym káranim / wyſtępni większego ſie karania wyſtrzegáli. Speculo Saxon : lib : iij. articulo 56.

O Káćie.

KATH / Personá nád złoczyńcą ſpráwiedliwość ſkutkiem okázuiącą : aczkolwiek imię práwie v wszyſtkich Ludzi ná ſobie nienawiſné nieśie : dla tego / iż vrząd iego zda ſie bydź lekki / sproſny / okrutny / á krwáwy. A wszákże vczynkiem ſwoim / ná ſumnieniu nic nie grzeszy / áni przed Swiátem / áni przed Bogiem / który ieſt początkiem wszyſtkiey ſpráwiedliwośći. Abowiem co czyni / wszyſtko zá ſkazánim ſpráwiedliwośći / nie zá zá=

dzámi

dzámi swémi czyni / y owszem wedle Páwłá S. iest sługą Bożym / sługą spráwiedliwośći / y vrząd iego iest bárzo potrzebny. Abowiém nicby po práwie pisánym ná złodzieie: nic ná cudzołożniki: nic ná zbóyce: nic ná mężobóyce: nic ná inné złoczyńce / by nie było tego / ktoryby nád nimi to práwo skutkiem wypełniał. Frustra enim Leges feruntur, si desint qui administrent & exequantur. Przeto z strony téy potrzeby / Kát iest y ma bydź w obronie Królewskiéy / y innych Przełożonych / áby mu dla tákiéy (iáko mówią) sprosności vrzędu iego / żaden gwałtu nie czynił. Pisze Iodocus Damuder: w Xiążkách in Praxi rerum criminalium. ¶ Vrząd iego ná tym iest / áby exekucyą czynił nád złoczyńcą / wedle przewinienia rozmáitym karániém / y różną śmiercią. Które karánia Przełożeni wynáyduią / y skázuią ná złoczyńce wedle práwá: Aby sie złość nie mnożyłá ná świećie / ábo sie drudzy kárnośćią ich / ná to pátrząc bali: wedle Pismá świętégo: Peccantes coram omnibus argue, vt cæteri timorem habeant. ¶ Ale iż Kátowie / Oprawcy / Ceklarze / w wielkiéy nienawiśći y zelżywośći v ludzi bywáią: to nie przychodźi y przychodźić nie ma z strony ich vrzędu: ále ztąd iż vrzędu swego źle vżywáią: nie z miłośći bli-

źniégo/ nie z żalem/ nie z lutowániém/ zá czymby mogli mieć przyiaźń ludzką/ iże sie z złoczyńcámi nie ináczéy iedno iáko z innémi bestyámi obchodzą/ biiąc/ poszyykuiąc/ tárgáiąc nielutościwie/ morduiąc niezwyczáynie/ odzieráiąc: iescze to sobie poczytáiąc zá chwałę/ gdy tyráństwo nad człowiekiem/ który też iest stworzeniém Bożym/ okázuią: izby tylko chuci á żądzy swéy/ nie rozumowi álbo spráwiedliwości/ dosyć vczynili. Z strony tedy vrzędu swoiégo/ Kat gdyż przed świátem áni przed Bogiem nic nie grzészy/ zelżywości nie ma żadnéy/ y z Kościołá Chrześciáńskiégo dla tego nie ma bydź wyrzucon/ ále ku świątościam y innym obrzedóm Kościelnym ma bydź przypuscżon.

O Zydziech.

Zydom ktore rzeczy są z Práwá zábronione.

ZYdóm te rzeczy są z Práwá zábronioné. Naprzód/ iż żaden Chrześciánin nie ma z nimi ieść áni pić. 2. Zadnégo vrzędu

nie máią mieć / ná którymby nád Krześcijány mieli bydź przełożeni. 3. Lékárstwá nie máią bydź od nich bráné. 4. w Wielki Piątek nie máią z domów wychodźić / áni okien mieć otwártych. 5. Krześcijániná nie máią mieć zá sługę. 6. Szkół y Bóżnic nowych nie zákłádáć. 7. Nie máią też z żadną bronią chodźić / á to ná ich pohánbienie / iże oni z swoią máietnośćią są pod mocą Krześćijánów. Speculo Saxon: libro iij. artic: 2.

NApisano támże o Duchownych / iáko sie máią záchowáć/chcąli bydź miani v ludźi w powinowátéy vczćiwośći : iże też z bronią nie máią chodźić : szat kosztownych : ostróg pozłoćistych nie nośić : do Kárczmy nie chodźić : z cudzémi żonámi nie mieszkáć : gry nie pátrzáć : około łowów sie nie báwić : iástrząbów / ogárów / nie chowáć / y innych rzeczy nieprzystoynych sie wiárowáć : które ia tu opuszczam / áby kto nie mniémiał / żebym Duchowné álbo vczyć / álbo z niewiernémi Zydy zlecząć miał/ co mnie nieprzystoi / iedno mieć ie we wszelákiéy powinowátéy vczćiwośći / iáko nápisano : Qui benè præsunt, duplici honore sunt digni. A ná drugim mieyscu : Quàm speciosi pedes euãgelizantium pacem, &c. A zwłaszczá gdy tu tylko tá iest intencya moiá/

abym krótko wypisał o personách Mieyskiemu sądowi przynależących / począwszy od nawyższéy áż do naniższéy. Aczkolwiek też Zydowie nie są pod Mieyską władzą / wszákże iż w práwie Mieyskim o nich / spółem też y o Duchownych nápisano: chciałem y to ná krótce tu przypomnieć.

Sposob pokonánia Zydá w Swiádectwie.

ZYD gdyby miał pokonáć świádectwem Chrześcianiná / to ma vczynić ze dwiemá Chrześciány / y z iednym Zydem. A Chrześciánin Zydá / z iednym Chrześciáninem y z iednym Zydem / Specu: Saxon: libro & articulo eodem.

Przyśiegá Zydowska.

ROtá przyśiegi Zydowskiéy / wedle niektórych náuki / Tá iest:

☞ Jáko mi ten winę dáie / iżebym iemu w tym N. krzywdę vdziałał: tego nie iestem winien. Ták mi pánie Boże pomagay / który stworzył Niebo / Ziemię / ziołá y inné rzeczy / ná Niebie / ná Powietrzu / w Morzu / ná Ziemi / y moy Zydowski Zakon vstáwił.

NJektórzy mienią / iże Zydowie máią przysięge czynić ná Księgách Moyzeszowych / przed ich Bożnicą / stoiąc bossémi nogámi / trzymáiąc łáncuch álbo wrzeciądz / którym drzwi v Bożnice záwieráią / tą Roty.

☞ Ták iáko mi wine dáie / iżebym miał bydź winien vczynku tego / álbo był dłużen: tego nie iestem dłużen. Ták mi Boże pomagay / który Niebo y Ziemie / y wszystki inné rzeczy stworzył. A iesli niespráwiedliwie przyśiegam / áby mie Pan BOG zátrácił / który w Korabiu ośmioro ludzi czásu Potopu záchował. A ieslim iest fałszywy wtéy przyśiedze moiéy: áby mie PAN Bóg zágubił / który Sodome y Gomorę piekielnym ogniem spalił: áby mie P. Bóg pohánbił / który z Moizeszem ze Krzá ognistégo mówił. A ieslim w tym iest niespráwiedliwy: áby mie P. Bóg zátrácił / który Moyzeszowi Zakon dał / y pálcámi włásnémi ná Tablicách kámiennych nápisał. Aby mie Pan Bóg zágubił / który Fáráoná w Czérwonym Morzu stárł / y Zydy do ziemie obfituiącéy Miodem y mlékiém przewiódł. A iesli niespráwiedliwie przyśiege mówię: áby mie Pan Bóg stłumił / który Czterdzieści Lat ná Puszczy Zydy kármił. Aby mie ná

Pátrz drugiey przysięgi Fol. ECiiij. niżey.

ostátek do Piekłá z ćiáłem y z duszą postał / ná wieczne potępienie. Iure Municipali articulo 139. Wszákże tu w tey Rocie opisáney przysiegi / káżdą iedne cząstkę albo dwie może bráć / y rozumieć zá cáłą przysięgę: z wymienieniem rzeczy / o ktorą ma bydź przysiegá / Glos. ibidem.

O zastáwnych y o przedánych rzeczách krádzionych Zydowi.

ZYD gdzieby Kielichy / Księgi / álbo iákie vbiory Kośćielne kupił / álbo iemu były zástáwione / á nie mogłby istcá mieć: tedy ma bydź osądzon iáko złodziey. Wszákże Zydowie rzeczy krádzione / ále nie Kośćielne / mogą kupowáć / y pieniedzy swych zá nie dánych nie trácą: á to dla tego / áby rzeczy krádzione / mogły bydź łatwiey náleziona. Speculo Saxonum libro iij. articulo 7. Nápisano támże: iż rzeczy Kośćielne z pewnych przyczyn mogą bydź przedáne / ále nie Zydom: to iest / gdzieby potrzebá vkázowáłá ná wykupienie y wyzwolenie niewolnikow / záchowánie á podpomożenie ludzi vbogich.

A Jesliby Zyd inne rzeczy nie Kośćielne kupił / albo mu były zástáwione nie skryćie / chocby

były kradzione / summy swoiéy nie tráci / gdy tego sámotrzeć dowiedźie przyśięgą / iż to kupił / albo iż mu záſtáwiono w téy summie / o którey powiáda. A gdźieby świádków coby z nim przyśięgli nie mógł mieć / summę tráci. Speculo Saxonum libro & articulo eodem.

MIedzy Zydem á Chrześćiáninem / żadne Małżeństwo bydź nie może: A ieśliby sie złączyli w Małżeństwo / nie ináczéy máią bydź sądzeni / iedno iako w cudzołoztwie mieszkáiący.

ZYD Chrześćiániná ná swoie Sektę náwrácać nie ma: A gdźieby náwrácał / ma bydź Mieczem karan.

ZYD A y Odszczepieńcá Wiáry Chrześćiáńskiéy / káżdy w káżdéy spráwie / bliższy iest pokonáć świádectwem.

ZYD / Pogánin / Heretyk / Chrześćiániná o cudzą krzywdę nie może winowáć / ále o swoię którą sam ćierpi / skárżyć może.

IEśliby Zyd swoié rzeczy własné z Fánty czyiémi sobie záſtáwionémi / przez ogień / albo przez gwałt iáki vtrácił / álboby mu ie vkrá-

dziono / á Krześćijánin by go o swoie rzeczy zástáwné gábał / chcąc ié wykupić: tedy Zyd z strony Fántów / Przysięgą bywa wolen.

☞ Státut Koronny.

Státut o Zebrakách.

Iż około Zebraków w Miásteczkách / ná dobrym rządzie bárzo schodźi / á wielé sie pod tym żebráczym płaszczem / złodzieystwá y innégo łotrostwá zákrywa: przypisałem ná ostátek téy częśći ten Státut o Zebrakách: który iest / áby żebracy w Mieśćiech / w Miásteczkách / y we Wśiách / pod pewną liczbą / á pod znákiem Plebánim / álbo Rádzieckim chodźili. A którzyby byli krom znáku / ći máią bydź Stároście wydáni / á obróceni ná robotę Zamkową. Wszákże którzy by robić nie mogli: tym Przełożeni mieyscá onégo mogą dáć świádeczné Listy zá którémi by mogli bespieczniéy bez znáków indźie Iálmużny prośić.

Ioan: Albert⁹ Petric. 1496

Porządek

Porządku

Sądow Mieyſkich Cześć Wtora.

O Roznoſci Sądow Mieyſkich/ á Naprzod

O Burgrábſkim wielkim Sądzie.

W Mieyſkim Práwie ſą rozné Sądy: ieſt inny Sąd wielki Burgrábſki/ inny Wylożony/ inny potoczny álbo potrzebny.

Burgrábſki wielki ſąd / trzy kroć do Roku bywa. Piérwßy / w dźień świętéy Agáty. Drugi / trzećiego dniá po ś. Janie Krzćićielu. Trzeći / w Oktawe ś. Márćiná. A ieśliby który z tych to ſądów przypadł ná dźień święty / tedy on ſąd iuż ginie. Ju: M. art: 45. Tákowé ſądy nawyßßy ſędzia w Máydeburgu ſpráwuie: ále w Krakowie y we Lwowie / ná mieyſcu Burgrábie wedle ſtárégo zwyczáiu / Burmiſtrz śiada / álbo ieden z Rády / którym Burmiſtrz záſadźi mieyſce ſwé: á ná mieyſcu Szołtyſá Woyt / bez którégo Burgrábia żadnégo ſądu mieć nie może.

Wywołánie wielkiego Sądu.

TEn Sąd / przed tym niżli bywa / dwie Niedźieli przez Podwoyſkiégo iáwnie ma bydź wywołan.

Pozywánie ná Wielki Sąd.

NA ten Sąd / Pozew przynamniey przed trzemá dniomá vprzedźić ma / przez ſługę Vrzędowégo / z námienienim ſądu tego. Ale ná inßé ſądy / Pozew może bydź tegóż dniá kiedy

Sąd iest / wszákże przed tym niżli Práwo śiedźie. (:) (:)

Gáienie wielkiego Sądu.

TEn sąd / ták bywa gáiony. Naprzód Burgrábiá spyta Szołtysá / ieśli czás iest zágáić sąd ? Co gdy Szołtys odpowie / iż czás iest. Spyta potym / ieśli pokóy sądowi przykázáć ma / y inné rzeczy które z Práwá máią bydź przykazáné ? Odpowie Szołtys / iż ma pokóy przykázáć wedle Práwá. A ták Burgrábiá zágái sąd / y przykaże pokóy temi słowy mówiąc: Gdyż mi z Práwá nákazáno iest / iż czás zágáić sąd wielki Burgrábski / y przykázáć té rzeczy / które wedle Práwá przykazáné bydź máią. Tedy ia przodkiem mocą Páná Bogá wszechmogącégo / potym mocą Oświéconégo Páná nászégo / Królá Jego Mił: y Rády iego / mocą Burgrábską y Szołtysią / mocą Pánów Przyśiężników / y wszystkiégo Pospólstwá / gáie wam Sąd Wielki: y przykázuie pokóy Páná Bogá wszechmogącégo / pokóy Naiáśnieyszégo Páná nászégo / Królá Jego M. Ten pokóy ieśliby kto nieucżćiwym słowem / álbo którą inną krzywdą nárusżył / przećiw drugiému w spráwie iego: ál-

bo iesliby popędliwémi słowy przeciw vczciwości Sądu co rzékł: tákowy pieniężną winą karan będzie. A iesliby groźną álbo zbroyną ręką wystąpił / tedy iáko Pan Bóg y Práwo nákaże. Potym obróciwszy sie do Przyśiężniká młodszégo miánuiąc go imieniem własnym rzecze: Pánie N. ieslim wedle biegu Práwá zágáił Sąd / y pokóy przykazał / który w tym to Sądzie káżdy chowáć ma/álbo co iest wedle Práwá? N będzie mu skazano/ iże Sąd iest dobrze zágáiony/ y wedle Práwá pokóy przykazány.

☞ Niewiém z kąd weszło w obyczay w wielu Miásteczkách / iże Przyśiężnicy / ták ten Sąd wielki / iáko y inné Sądy / schyliwszy sie wszyscy zá stołem / poszeptem gáią / iż żaden tego nie słyszy. A ná niektórych też mieyscách / ácz głosem ale nie wyrozumnym ięzykiem: co záprawdę rzecz iest nie bárzo przystoyna. Abowiém nierozumnym Ięzykiem do ludu mówić / nic innégo nie iest / iedno prózno słowá ná wiátr puszczáć/ á práwie sie błaznem vkázowáć. Dla tego y ś. Páweł powiáda / Ieslibym ia niewiádomémi Ięzyki mówił / á prostacyby przyszli / izali nie rzéką / iż ten száleie? Et si incertam vocem tuba dederit, quis apparabitur ad bellum? Przez to też wiele kroć sądowi ná powinowátéy vczciwości

1. Corint. 14

wości

wości schodzi / gdy drugi nie słysząc / álbo też nierozumieiąc tego gádienia / łatwie wystąpi słowem y vczynkiem. Acz káždému sądowi / y káždéy zwierzchności / króm gádienia / vczciwość przystoi czynić: wszákże te śrzodki ku poważności y vczciwości sądowéy dziwnie káždego pobudzáią. Przetoby przystało / nie poszeptem ále głosem / y wyrozumnym wszem Jezykiem to sprawowáć / iáko v Niemców po Niemiecku / ták v Polaków po Polsku / dla pospolitégo człowieká / á nie wstydzić sie swégo Jezyká / y owszem ji ozdábiáć / im nawiecéy bydź może.

Obwieszczenie Pospolstwu Sądu wielkiego.

Gdy iuż ták sąd Burgrábski bedzie zágáiony / potym sługá Vrzedowy z roskázánia Burgrábie / Szołtysá / y Przysiežników / wedle zwyczáiu Miástá Krákowá / opowie głosem wszystkiému Pospolstwu / iże ná tym sądzie sprawy / które sie ná Wyłożonych y potrzebnych sądziech poczeły / á ná dzisieyszy dzień przypádły / mieyscá nie máią / y sądzone nie bedą: sprawy też po vmárłéy rece / sprawy o mnieyszą summe niż czterdzieści groszy / sprawy o nieuczciwość álbo z háńbienia / sprawy žadnégo z Przysiežników ná

ten czás ná ſądzie śiedzących. A potym káżdy w ſpráwách ſwoich/ záchowawſzy zwyczáyną vczćiwość ſądu tego/ postępowáć może. Iure Municip: articulo 16.

☞ Jeſt zwyczay dobry/ y ma bydź pilnie przeſtrzegány/ iż przed tym ſądem/ niż kto pocznie ſwoie rzecz ſpráwowáć/ przodkiem bierze dozwolenié od Burgrábie y od Szołtyſá/ áby mógł to mówić/ coby ſpráwnie mówić miał/ y ná innych ſądziech: przodkiem mówi/ Pánie Wóyćie ſprzyiay mówić. Albo iáko indziéy ieſt obyczay/ Pánie Wóyćie dopuść ſpráwy. etc. Tákże ná tym ſądzie/ y ná káżdym innym/ nie godźi ſie żadnému ſpráwę máiącému/ gdy ią záczníe z ſtroną/ od ſądu odchodźić/ króm dozwolenia Sędźiégo. A gdy otrzyma dozwolenié ku odſtąpieniu/ potym przyſtąpiwſzy/ niż ſwoie rzecz ſpráwowáć pocznie/ dźiękuie Sędziemu zá ono dozwolenié. Mówię/ ieſt to obyczay dobry/ y pilnie ma bydź przeſtrzegány: Abowiém zá tą Przemową wyſzſzéy námienioną/ y zá tym porządkiem/ bywa záchowána vczćiwość ſądu/ iż ieden drugiému nie przerywa ſpráwy/ káżdy bywa ſtátecznie wyſłuchan/ wołánié niepotrzebné bywa hámowáné/ gdy żadnému nie godźi ſie mówić/ króm dozwolenia Sędźiégo/ káżdy

Pánie Wóyćie ſprzyiay mówić.

sobie poważnie/ vczćiwie/ á státecznie poczyna/ nie ináczéy/ iáko przed Sądem Bożym: Abowiém káżdy sedźia ná mieyscu Bożym śiedźi/ á dla tego ma bydź názywan Pánem. Iure Municip: articulo 8. Specu: Saxon: lib: iij. artic: 52. A iesliby téż którégo Prokuratorá álbo strone/ dla iákiégo przewinienia skarano winą/ Tedy sie mu to sstánie wedle iego sámégo osądzenia/ gdyż sobie tego tylko żądał sprzyiáć mówić/ coby sprawnégo było. A ták téy Ceremoniiéy sądu Mieyskiégo/ żaden niéma bydź przećiwny. Abowiém ná ktorych sądźiéch tego nie vżywáią/ to iest/ gdźie wszytkim wolno rázem mówić/ káżdy baczyć może/ iáka tám vczćiwość/ iáka poważność: wszytkim to iest iáwno/ iż czásem przed wielkimi á niepotrzebnémi tumulty/ Sedźia niewie kogo piérwéy słucháć ma/ gdy wszyscy rázem wołáią/ ieden zdawam in contumacia, drugi in lucro, in euasione, zdawam/ nie zdawam/ pusczam/ nie dopusczam: Pánie Sedźia godźi sie/ nie godźi sie. Y drugiégoby ták mogli zmyć bez ługu/ gdy przed tymi tumulty nie będźie słyszał gdy go przywoływáią. Któré tumulty áby w Mieyskich sądźiéch nie były/ przeto té porządki záchowywáią. Sąd przodkiem gáią mocą Bożą/ mocą Królá Iego Mił.

y przez Dekret pokóy/ y wszeláką vczćiwość przykázuią/ y winámi ná to vłożonémi karzą káżdégo/ ktoby śie nieuczćiwie á nieporządnie ták iáko śie godźi spráwowáł: kczemu iest osobliwie Instigator Officij.

Poważność wielkiego Sądu.

POwáżność tego Sądu táka iest/ Iże ná nim stronie Pozwánéy/ żadna odwłóká/ żadnym obyczáiem nie bywa dána: ále okróm wszelkiéy rzeczy wymyśloney/ ná żálobie strony skárżącéy/ obwiniony zárázem póki Sąd trwa/ odpowiádáć/ to iest/ znáć álbo przéć powinien/ o co bedźie obwinion: ieśliby znał/ tedy zapłátá do záchodu Słońcá ma bydź skazána: á ieślizeby przał/ przyśiegá ná trzeći dźień bywa przysądzoná/ álbo ná bliski Szołtyśi Sąd/ iáko kedy iest obyczay.

Spráwy Wielkiego Sądu.

WSzytki krzywdy álbo wystepki/ którychby śie kto dopuśćił/ czternaśćie dni przed tym niż táki Sąd przypádnie/ osobliwie zástepowánia ná drogách/ naiechánia ná dóm/ gwałty Pánieńskié/ Burgrábia sądźi. Wszákże to

rozumieć mamy / wedle zwyczáiu rozmáitych Miast. Abowiem w Krákowie y we Lwowie / gwałty Wóyt z Przysiężniki zwykł sądźić. Ná tym też Sądźie bywáią Zapisy / przedawánia / y wzdawánia Imienia stoiącégo / zeznánie długów / vgody / y inné contrákty. Nád to / ná tym Sądźie Wielkim / w máłych Miásteczkách / y ná Wśiách / bywa bádánie (co zową Rugiem) o záchowániu obyczáiów y występków káżdégo Miesczániná / álbo też Wieyskiégo ludu / gdźie występni iáwnie bywáią karáni / ieśliby kto iáwnie przećiw Bożému Przykazániu / álbo Vstáwóm kośćiołá Chrześćiáńskiégo wystąpił. A gdyby występny okazał sie nie vkaránym / bywa z Pospólstwá wyłączon / iáko párszywa Owcá: áby potym swym złym żyćiém / inszych w Mieśćie álbo we Wśi przemieszkawáiących / niezgorszył. A ieśliby sie łátwi ku karániu okázował / vpokorzáiąc sie y vniżáiąc / tedy łáskáwszym karániém / to iest / ná pieniądzoch / álbo śiedzenim / ma bydź karan. ¶ Rug.

☞ Przy tym Sądźie / oprócz tego Rugu / snadźby też nie wádziło / y dobrze przystało / áby przy oblicznośći wszystkiégo Pospólstwá / Przywileie Mieyskié co potrzebnieysze / o których przynależy wszystkiému Pospolstwu wiedźieć / przez

Piſárzá / wyrozumnym wſzem Iezykiem / były czytáné: żeby Mieſczánie wiedząc ie / tym pilniéy ich przeſtrzégáli / y wedle nich ſie záchowywáli. Abowiem przytrafia ſie wedle przygód y gwałtów w Mieściech / którzeby wedle przywileiów mogły bydź ſłuſznie hámowáné / y inné porządki / mogłyby pilniéy wedle przywileiów bydź przeſtrzégáné. Ale gdy ie tylko Przełożeni przy ſobie máią / á inſzym ich nie oznáymnią / przetóż y poſpolity człowiek / nie záchowuie ſie wedle nich: A ztądże też wiec bywa / iż Ab ingratis tolluntur beneficia. Bo to ieſt niciákié okazánié niewdzięczności / y iákoby wzgárdzenié / gdy kto przywileiu / álbo iákiego Dobrodzieyſtwá nádánégo ſobie od páná ſwego nie vżywa.

Czás czekánia káżdego Sądu.

WSzyſcy ludzie iednégo práwá / iáko mówią / pod iednym Dzwónem / nie dáléy máią Sądu czekáć / iedno od wſchodu Słońcá áż do Południá: przyczyná tego ieſt / Iż káżdy Sąd trzéźwo ma bydź ſpráwowan. Speculo Saxonum libro iij, articulo 61.

Zdánie Wielkiego Sądu.

BOR iuż Burgrábiá ma wſtáć z mieyſcá Sądu ſwego / zda w moc Sądy wſzyſtki Wóytowi y Przyśieżnikom / przez Imie Bogá Oycá / y Syná / y Duchá świętego. Potym Szołtyśi Sąd bywa po Burgrábſkim we dwu Niedźiel. Iure Municipali articulo 45.

O Szołtysim Sądzie.

Szołtys álbo Woyt / też trzy Sądy do Roku miewa : Z których pierwſzy wedle zwyczáiu Miáſtá Krákowá / bywa w Piątek po trzech Królach. Drugi / w Piątek po Przewodney Niedźieli. Trzeci / w Piątek názáiutrz po Bożym ciele. A po tákowych Sądziech Wielkich ſwoich / Wóyt z Przyśieżniki / ſpráwuie Sądy ſwoie przez dwie Niedźieli. A ieſliby ſąd iego ná który dźień święty przypadł / tedy názáiutrz álbo ná trzeci dźień może bydź przełożon. Iure Municipa: articulo 47. A te Sądy poſpolicie zową Wyłożonemi / o których niżey maſz máło ſzerzey piſano.

O Winách Burgrábskiego y Szołtyśiego Sądu.

WIná Burgrábi / gdy kto wystąpi przećiw vczćiwośći Sądowéy słowem / álbo zá iákié niepostuszeństwo / iest opisána wedle práwá. Iure Municipa: articulo 46. Et Speculo Saxonum libro iij. articulo 64. Sześćdziesiąt szelągów / które wedle dawnégo zwyczáiu Láwniczégo Sądu Krákowskiégo / licząc káżdy szeląg po dwunaśćie pieniedzy / vczynią groszy czterdzieśći. A Szołtyśia Winá zá tákież przewinienié / ośm szelągów : które tymże ráchunkiem / vczynią pieć groszy y szeląg.

WIná Burgrábska wedle práwá / ma bydź płácona w sześć Niedźiél : wszákże przewiniony / może ią rychléy odpráwić / ieśli chce : Ale po sześći Niedźielách / przedłużyć nie może / wyiąwszyby to było ná łásce Sędziégo.

W Krákowie tákże / Burgrábska Winá wedle Moderácyiéy / gdy kto pozwány ná Wielki Sąd nie stánie / álbo sie czego nieuczćiwégo v sądu dopuśći / álbo po wywołániu Są-

du tego / przez dwu Niedzielny czás / komu krwáwą ránę zádá / ták Mężczyznie iáko Białey głowie / iest zá káżdé tákié przewinienie po czterdzieśći groszy. Z których Win / Burgrábiá pierwszą ná swą stronę bierze / Láwnicy w spólny dział wtórą / á Szołtys wszystki inné ile ich będzie. Ale krom tego czásu wywołánia wielkiego Sądu / gdy kto kogo ráni / bądź Mężczyznę / bądź też Białągłowę: Wóyt bierze groszy dwádźieśćiá y pięć y szeląg. A zá prosté zekrwáwienié / które vłomnośći álbo oszpecenia nie ponośi / tylko pięć groszy y szeląg.

Wszákże około tákich ran / w Práwie pospolitym szérzéy iest opisano / á bárzo potrzebnie: Bo iáko są rozmáité rány / iedné szkodliwé / drugié nie szkodliwé: á tráfiáią sie też rozmáitégo stanu ludźiom / czásem zacnieyszym / czásem podleyszym: Ták też rozmáita iest winá zá nié opisána / y rozmáité stronie nágrodzenié / co zową Wargieltem. Jáko / ktoby komu ránę zádał w głowę / w twarz / ná oczu / ná vszu / ná rękách / w nogi / którymkolwiek obyczáiem / bądź ćiętą / bądź sztychem / bądź pchnieniém / bądź tłuczenim: zá tákié rány szkodliwé / które ślepotę álbo chromotę / álbo iáką inną vłómnosć á oszpe-

Winá zá rány szkodliwé / y Wargielt.

cenié cielesné przynoszą / Sędziému ma bydź płá-
cono sześćdziesiąt szelągóm / á stronie obrázonéy
połowice Wargieltu / który z cálégo poznasz: á-
bowiem cáły Wargielt wedle vczonych w prá-
wie / czyni dwádzieściá złotych Ryńskich w mo-
necie / które przychodzą ku wadze dwudziestu zło
tych Polskich ná Monete. Ale zá proste ze-
krwáwienié / które żadnéy vłomności nie niesie /
zá siné rány / zá guz / gdy mieysce od vderzenia
spuchnie: Nád to / gdyby kto komu łeż / álbo inné
nieuczciwé słowo zádał / álbo włosy z głowy ál-
bo z brody wyrwał: Tu stronie obrázonéy płáći
szelągów trzydzieści / które wedle ráchunku ná-
mienionégo / czynią groszy dwádzieściá / á Se-
dziému ośm szelągów / które czynią groszy pieć
y szeląg. Spec: Saxon: libro ij. articulo 16. Tákie
odpráwienia Wargieltów / rozumieią sie z stro-
ny Mężczyzny: ábowiem Białychgłów War-
gielt / wszedy wedle práwá iest połowicą mniey-
szy niż Mężczyzny. A gdyby kto kogo obráził
nie z przygody / ále z chući á ze złości / ten nietylko
Wargielt namieniony stronie powinien opráwić / ále też y lékárstwá Bárwiérzowi zápłáćić.
Nád to / obrázonému zámieszkánié y szkody / któ-
réby mu ztąd vrosły / nágrodzić winien / wedle
rozeznánia á szácunku Sędziégo. Co y prá-

wem

Cáły Wargielt.

Winá zá rány szkodliwé / y Wargielt.

Winá o nieuczciwość.

Winá zá obrázenié ze złości.

wem Bożym iest opátrzono: Jáko gdyby kto iá- Exod: 21.
kiému Rzemieśtnikowi dobrému / álbo Pisárzo-
wi / álbo Málárzowi rekę vćiął / którą on sobie
żywność zárabiał: powinien iest ránnému póki
będzie żyw / ná káżdy rok tyle płáćić / ile on robo-
tą swoią y dowćipem ná káżdy rok mógł nábyć.
Wszákże ránny pierwey ma przyśiądz / iáko ták
wiele mógł zárábiáć. Co wszytko zależy ná ro-
śtropności Sędziego / który sie ma w tákowych
rzeczách dokłádáć Práwá pisánego / gdzieby co
w pospolitey vchwale álbo w moderáciiey miá-
nowićie opisano nie było. Jáko o rozmáitym
Wargielcie wedle ludzi różnego stanu nápisano/
Speculo Saxon: libro iij. artic: 45. lib: ij. artic. 16.
y ná innych mieyscách. Bo Sędzia powinien to
wiedzieć / á pilnie tego przestrzégáć / áby żadné-
go áni wietszą áni mnieyszą winą nie karał / ie-
dno iáko w Práwie nápisano. Czego ia tu teraz
niewypisuie wszystkiego / folguiąc częścią krót-
kiému pisániu / częścią trudnośćią Vrzędu mo-
iégo. ¶ Jesliby sie też przydáło / iżby kto miał
wiele ran zádánych / tylko zá iedne ránę nawiet-
szą / połowicá Wargieltu obrážonému idzie / á
Sędziému groszy czterdzieśći. Abowiém gdy-
by cztéry álbo pięć ran miał opłácáć / káżdą rá-
nę połowicą Wargieltu / przenośiłoby to cały

Wargielt:

Wargielt : to iest / zapłátę człowieká zábitégo.

☞ Té pienieżné karánia / y nágrodzenia stronie obráżonéy / dla tego są wynálezione dowćipem ludzkim / áby pokóy pospolity był záchowan / áby ieden drugiégo nie obrażał. Ale ten dowćip iest nád Práwo Boże / które każe áby káżdy trácił ząb zá ząb / oko zá oko / rękę zá rękę / gárdło zá gárdło. By tu práwo Boże záchowano / odrzućiwszy ludzkié Vstáwy ná stronę / byłby więtszy pokóy / nie byłyby ták wielkié bitwy / rostérki / mordowánia / niezgody / iakié widzimy. A zá tą przyczyną wiele kroć / iż gdy komu łatwie o pieniądze / waży sie drugiégo zá ledá krzywdą vbić / zábić / krew przelać / y w innym łotrostwie swéy woléy dosyć vczynić.

O Wyłożonym Sądźie.

Włożony Sąd / to iest / który bywa czásów wedle práwá zámierzonych : á idzie swoim postępkiem záwżdy przez dwie niedźieli / począwszy od swoich czásów

z Práwá álbo też z zwyczáiu którégo Miástá vłożonych. Jáko wedle zwyczáiu Miástá Krákowá / pierwszy Wyłożony Sąd / w pierwszy Piątek po trzech Króloch: Tákże idźie záwżdy przez dwie Niedźieli / áż do Niedźiele Stárégo Miesopustu / ile dwu Niedźiel ostawa. Potym w pierwszy Piątek po Przewodnéy Niedźieli / áż do Niedźiele która zową Krzyżową. Potym názáiutrz po Bożym Ciele / áż do Niedźiele Adwentowéy. Ná niektórych mieyscách do Swiętéy Málgorzety. A potym w Piątek po Swiętym Bártłomieiu / áż do Adwentu. A ieśli z tych to Sądów Wyłożonych który przypádnie ná dźień święty / tedy bywa przełożon ná inny dźień. Jeśli też którégo Wyłożonégo sądu zaymie álbo zaydźie dwu niedźielny czás / który bywa przed káżdym Wielkim Sądem od wywołánia / iáko iest wysszéy opisano: tám iuż Wyłożony Sąd dla wielkiégo Sądu Burgrábskiégo ginie / áż potym w swoie klóbe po drugich dwu Niedźielách wpádnie / od pierwszégo Piątku który będźie po wielkim sądźie: á to ma bydź rozumiano ták / ieśli nie zágrodzą drógi czásy wysszéy námienioné: iáko Niedźielá Stárégo Zapustu / Niedźielá Krzyżowa / Niedźielá Adwentowa. Bo te Niedźiele czynią wolności od Sądów /

Czás Wy[łożonych] sądów / w[e]dle zwycz[á]iu Miást[á] Krákowá

áż do czásów Sądóm wyszßéy náznáczonych.

Czemu zo- wą Wyło- żonym.

¶ Zá długim zwyczáiem przyszło/ iż ten Sąd zową Wyłożonym / iákoby ná pewné á nieomylné czásy włożonym/ á práwie zámierzonym: nie ináczéy / iáko w Ziemskim Polskim Práwie Sądy / które zową Roki / pewnych czásów wedle Státutu opisánych bywáią/áby ná tych Sądziech káżdy spraw swych pilnował/á żaden sie niewiádomością niewymawiał. A dlá lepßéy pewności y wietßéy wiádomości/ Tedy ná táki Sąd Wyłożony/ trzy kroć tegóż dniá poránu dzwonią.

Pozywánie ná Wyłożony Sąd.

Ná ten Sąd / może pozwáć tegóż dniá ktorégo ma bydź obchodzon : wßákże przedtym niż będzie zágáion. Abowiem gdy iuż Sąd zágáią/ Pozew nic nie waży.

Gáienie Sądu Wyłożonego.

Sąd Wyłożony / tymże obyczáiem przez Wóytá iáko y Burgrábski bywą gáiony: Abowiem gdy iuż Láwnicy ná Sądzie zásiedą / Tedy Wóyt zwykł pytáć Stárßego Przysieżniká : Gdyż dźiśia iest dźień Wyłożonego Sądu / ieśli czás iest zágáić Sąd? Co gdy mu będzie skazano / tedy postąpi dáléy tymże obyczáiem

czáiem/iáko wysſzéy nápiſano przy Burgrábſkim Sądzie. A ieſliby Sąd był nie w ten dzień/ który ieſt Wyłożonému Sądowi náznáczony/ ále z potrzeby/ (który Sąd poſpolicie zową potocznym álbo potrzebnym) Tedy Sędzia inny poſtępek będzie chował. Abowiem ták ma pytáć: Gdyż wedle potrzeby żądáią Sądu/ mali bydź Sąd zágáión? A Stárſzy Przyśieżnik ſkaże/ iże ma bydź zágáión. Dáléy Sędzia záchowa ſie w zágáieniu ná tym Sądzie/iáko wysſzéy ieſt opiſano. Iure Munic. artic. 16. Specu. Sax. libro iij. articulo 61. A ma Sądy gáić pod tymi okolicznośćiámi: ná mieyſcu beſpiecznym/ iáwnym/ nie pokątnym/ ktemu obránym/ ráno/ gdy Słońce wznidzie/ trzéźwo/ nie w dzień Swięty. A powinien ieſt ná Sądzie śiedźieć do Południá/ dáléy nic.

Spráwy wyłożonego Sądu.

NA Wyłożonych Sądźiéch/ bywáią ſądzoné ſpráwy wſzelkié/ ták té które ſie śćiągáią ná perſonę/ iáko y té które ná rzecz/ ták vczćiwé/ iáko y ſromotné: to ieſt/ około dźiedzictwá/ dárów/ ſpadków/ długów/ krzywd/ złoczyńſtwá/ targi/ vmowy/ obwiązánia około wſzel-

kich rzeczy ruchomych y nieruchomych / Zdawánia Dziedzictwá / Zapisy Dárów / y wszelkich obowiązków : á osobliwie / Zdawánie Imienia stoiącégo. :⁘:

Obyczay Zdawánia Imienia stoiącego.

Czapká. Zielona rózgá.

PRzy tym sądzie / chowáią zwykłą Ceremonyą / opisáną Iure Municipali articulo 20. Iż gdy kto przedawa Imienie ze wszytkim Práwem swoim / iáko sam trzymał / á zeznawa to iáwnie przed Sądem : Tedy Sędzia potwierdzáiąc ono kupno / bierze czapke od tego który przedáie / á kłádzie ią ná głowe tego który ono Imienie kupuie. Albo iáko indzie iest obyczay / zieloną rózge kupuiącému w reke dáie / opowiedáiąc naprzód głosem on odstepek témi słowy : Pan N. zdawa Dóm / Własność / álbo Dziedzictwo swoie / ná tym á ná tym mieyscu leżącé / ze wszytkim Práwem / Páństwem / Dochody wszystki / Pánu N. w tychże Gránicách / iáko sam do tego czásu miał y trzymał / y iáko nań po śmierci tego N. przypádło / álbo iáko dostał od tego N. A ták z vrzedu moiego / wedle práwá / tákie kupno vtwierdzam / y vmocniam / y opowiádam

wszystkim iásnie to zdánié/ po pierwsze/ po wtóré/ po trzećié/ po czwarté mimo práwo. Przeto pytam ná práwie/ kto tu kolwiek teraz iest v Sądu/ á milczy/ nic sie temu nie sprzećiwia/ ácz potym ná wieczné czásy milczeć niema?
Potym stárszy Przysieżnik ták skaże: Gdyż tu ći którzy v Sądu są obliczni milczą/ á Sentencyą y Ortél słysząc/ przedánié álbo dar widząc/ nic sie nie sprzećiwiáią/ dla tego słusznie ná potomné czásy milczeć máią wedle Práwá. Potym Sedźia włoży czapke ná kupuiącégo/ iáko wyszéy powiedziano/ y tym znákiem ono Kupno/ dar/ álbo odstepek/ vtwierdźi y vmocni. A gdy sie to iuż sstánie/ (ácz tego w Krákowie nie chowáią/ ále iest w Práwie opisano) potym kupuiący ono Imienié/ bedźie żądał áby mu było dano wwiązánié w nié/ co mu bedźie przez wyrok nákazano. A ták Sedźia z Przysieżniki póydźie do Dómu onégo kedy ma bydź wwiązánié/ y rzecze kupuiącému (który bedźie ná ten czás stał przed Dómem) wziąwszy go zá reke/ témi słowy: Potwierdzáiąc ten dar álbo zdánié/ które sie tobie dźiś v Sądu sstáło/ w to Imienié álbo dźiedźictwo ćiebie wwiezuie/ y w rece zá własność tobie podáie/ wedle skazánia sądownégo. Które wwiązánié potym bedźie w Księ-

gi Sądowe zápiſano. ¶ Te wzdánia / iáko y gáienie Sądów / przyſtoi áby były właſnym wyrozumnym wſzem Iezykiem ſpráwowáne: ábowiem iáko ſie kto ma będąc v Sądu onemu wzdániu álbo odſtepkowi przećiwić / choćby go dolegáło / gdy Sedzia nie rozumnym Iezykiem do Ludzi przyſłucháiących táko mówi: Kto teraz milczy / áby wiecznie milczał: To pewna / iż milczeć muśi / gdy niewie co mówią: Y ſamby Sedzia milczał / gdyby do niego nierozumnym Iezykiem mówiono.

Obroná tego obyczáiu przy Zdániu Imienia.

TA Ceremonia około zdawánia Imienia / wzieta ieſt z Stárádawnego zwyczáiu / który był chowan miedzy Ludem Izráelſkim. Nápiſano w Kśiegách Ruth / Iż gdy ieden drugiemu Prawá ſwego odſtepował / áby ono odſtąpienie álbo zdánie moc wzieło / tedy ten który przedawał Imienie / zzuwał bót álbo trzewik z nogi ſwoiey / y dawał go kupuiącemu / przed dzieśiącmi Mezmi Stárſzymi onego miáſtá / pod którego Iurisdicyą było Imienie. A to było świádectwo wzdánia Imienia w Ludu Izráel-

Ruth. iiij.

¶ Obyczay ſtárego zakonu zdawánia Imienia.

ſkim / o czym kto chce może ſzérzéy w Księgách wyſzéy námienionych czytáć. V nas / ácz w tym ieſt nieiáka odmiáná / wſzákże to ſnadź żadnégo nie obráżi / gdy mu miáſto bótá czapkę ná głowę włożą / álbo rózgę zieloną w rękę podádzą. Nápiſano też Jure Mu: art: 20. Iż tá około zdania Ceremonia ztąd poſzłá / gdy Enoch ſyn Káimów zbudował był miáſto / y poſtánowił to / áby żaden nikomu nic nie brał / coby własną pracą nábytégo miał. A ieſliby kto chćiał co przedáć / álbo iákim obyczáiem ſwoie Jmienié od śiebie oddálić / tego téż nie mógł vczynić / áżby od páná ſwégo znák przyzwolenia przynioſł / to ieſt Groſz / ná którym był wybit obraz Króléwſki / przez co on przedawáiący znáczył / iż to z wolą páná ſwégo czynił / y poſłuſzeńſtwo przećiw niému tym vkázował. ¶ Przeto té porządki máią bydź chowáné / niedbáiąc nic ná ony / którym wiec nieiáko wádzą: Abowiém tych to czáſem obrażą / którzy niedoczytáli / á zá iáką przyczyną co poſtánowiono / pilnie ſię nieprzypátrzyli.

Iure Munic articulo 8.

¶ Wielebym rzeczy mógł okázáć / które z Práwá Bożégo grunt máią: ále folguiąc krotkiému piſániu opuſczam. Wſzákże ieſcze iedno przywiodę / około dawnośći / co Łácinnicy zową Præſcriptio, téż z Práwá Bożégo. Nápiſano

in Lib.

Leuit: 25. Præscriptio.

in Lib. Leuit. Ktoby przedał Dóm w Mieście/ może go odkupić póki rok nie przeminie. A iesli w rok nie odkupi / tedy on kupiec będzie trzymał Imienié y potomkowie iego wiecznie.

Przyczyny prze ktore Rodzicy mogą Dzieci wydziedziczyć z Imienia.

PRzyczyny prze które Oyciec Syná z Imienia wydziedziczyć może / té są. ¶ Pierwsza / Iesliby Rodzicóm swoim iáki gwałt álbo krzywdę vczynił / álbo ie bił / álbo w wielką szkodę iákim oskárżeniém/ ábo dóbr rozpraszánim przypráwił. ¶ Druga/ Iesliby ie o gárdło winowáł z vczynku iákiégo/ któryby nie był przeciw Królowi/ álbo Pospolitéy rzéczy. ¶ Trzecia/ Iesliby z niecnotliwémi ludźmi / z Błazny / z Kosterámi obcował / á w tym długo trwał. ¶ Czwarta / Iesliby sie około Czárnoksięzkiéy náuki / álbo Czárów obiérał. ¶ Piąta/ Iesliby Rodzice otruć chćiał. ¶ Szósta/ Iesliby z Mácochą swoią / álbo z Miłośnicą Oycowską rzecz miał. ¶ Siódma/ Iesliby Oycá w niewoli będącégo / Rękoiemstwem álbo Długiem ná swą persone przyiętym / ileby mógł / nie wyzwalał:

wszákże to tylo o Mężczyznie ma bydź rozumiano. ¶ Osma/ Jesliby Rodzicowi swemu zábraniał Córy álbo Wneczki wydáć zá Mąż/ wedle możności iego. A Córá iesliby też zá wolą Oycowską nie chciáłá iśdź zá Mąż/ áleby sie vdáłá ná Friie/ też może bydź wydziedziczoná. ¶ Dziewiąta/ Jesliby o Oycu ná rozumie zeszłym pracéy niemiał. ¶ Dziesiąta/ Jesliby Odszczépieńcem Wiáry Chrześciáńskiéy był. ¶ Jedenasta/ Jesliby gwałtem Jmienié zá żywotá Oycowskiégo posiadł. Spec: Saxon: libr: j. articulo 17.

O Potocznym Sądzie.

POtoczny Sąd/ álbo iáko zową potrzebny/ iest ten/ który okróm vłożonych pewnych dni/ ná żądánié czyie/ o Jmienié ruchomé bywa: gdyby iáka potrzebá do tego przycisnáłá: to iest/ álbo niemoc/ álbo stárość/ álbo rychła spráwiedliwość/ álbo co innégo tákiégo. Też w osobnym Dómu

Potoczny Sąd j o ruchomé Jmienié.

niemocnégo / ku vczynieniu Testámentu. A ku tákiému potocznému Sądowi / dosyć iest dwá álbo trzey Przyśiężników z Wóytem / iesli ich ná ten czás nie może bydź wiecéy. Przed którym sądem / rzeczy spráwowáné máią bydź tákowéy mocy / iákoby sie przed Gáionym Wyłożonym Sądem dźiały. Wyiąwszy spráwy około Jmienia stoiącégo / które tylko przed Gáionym Wyłożonym Sądem máią bydź spráwowáné / ná zwykłym á wszystkim wiádomym / nie pokątnym mieyscu. A wszákże gdyby ná innym odmiennym mieyscu miał bydź sąd / to może bydź / ále ták / iżeby to Sędźia piérwéy opowiedźiał przez Podwoyskiégo iáwnie / z námienienim przyczyny / dla któréyby to przemienienié mieyscá ku sądowi było. Iure Municipali articulo 10. in fine Glossę. Et Spec: Saxon: lib. iij. artic: 61.

PRzy potocznym Sądźie pozywánié / gáienié Sądu / y záchowánié wszelákiéy vcżćiwośći / tákże ma bydź rozumiano / iáko y przy Wyłożonym Sądźie / wysszéy opisánym.

Spráwy Potocznégo Sądu.

SPráwy tego Sądu / są pospolićie o ruchomé Jmienié: wszákże y o stoiącé Jmienié mogą bydź ná tym Sądźie Zapisy / przedánia /

obowiązánia / vgody / y inné Contrákty / iáko y przed Wyłożonym Sądem : okrom Wzdánia / które tylko ná Wyłożonym Sądzie ma bydź.

O Gościnnym Sądzie.

Gośćiem kto ma bydź rozumiam.

GOśćiem v Sądu ten iest / który ták dáleko mieszkánie ma / iż iednégo dniá do sądu przyśdź nie może. A ieśliby mu stroná wiáry w tym nie dálá / by miał bydź Gośćiem / tedy tego będzie powinien przyśięgą dowieźdź / y iáko ták dáleko mieszkánie ma / iż iednégo dniá do sądu przyśdź niemógł. Iure Mun: art: 46.

Ná Gośćinny Sąd / Sędzia záwżdy ma bydź gotow.

GDY Mieszczánin ná Gośćiá / álbo Gość ná Mieszczániná / o Dług álbo inné rzeczy żałowáć ma : Sędzia káżdégo dniá ku Są-

dowi powinien bydź gotów: á ku swemu Sądowi/ dosyć ma trzech Przyśiężników/ ieslich wiecéy nie może bydź. Zapłátá Gośćinnym Práwem/ ma bydź skázowána do trzećiégo dniá.

Zapłátá Gośćinnym Práwem.

Goście przed obcym Sędziem niewinni odpowiádáć.

GDy obiedwie stronie są Gośćmi/ nie powinni przed Sędziem inszéy Iurisdiciiéy/ to iest/ inszégo Práwá/ odpowiádáć. A to ták ma bydź rozumiano/ iesli obwiniony ták iest ośiádły w swym Práwie/ żeby sie oná ośiádłość ták dáleko wynośiłá/ iáko iest Dług/ o który iest obżáłowan. Iure Mun. artic. 68. Wszákże Pozwány y od obcégo Sędźiégo powinien stánąć/ wedle Reguł Práwnych/ In Ius vocati eant, Foro te para. A stánąwszy/ do swégo Práwá wyiąć/ álbo słuszną przyczynę powiedźiéć/ przécz by nie winien odpowiádáć.

Gość przed obcym Sędziem winien odpowiádáć z pewnych przyczyn.

POzwány w inszym Práwie powinien odpowiádáć z pewnych przyczyn. Naprzód/

Iesliby Imienie miał w onym prawie / tedy ile z strony imienia winien odpowiádáć. ¶ Wtóre / Iesliby tám co wystąpił / támże ma bydź karan / wedle pospolitéy przypowieści : Gdzie kto zgrzéßy / tám pokutuie. ¶ Trzecie / Gdzie kto Hándel wiedzie / álbo sie zádłuży / y płáćić zápiße. ¶ Czwarte / Gdzie kto skárży / tám też stronie pozwánéy / iesliby od niéy o co był obwinión / ma odpowiádáć : co w Prawie zową / per modum reconuentionis. Iure Municip: articulo 28. Spec: Saxon: libro I. arti: 61. libro iij. arti: 79. Lib. 3. art. 25

Winá / kto Sąśiádá swego niepotrzebnie pociąga w inßym Prawie.

Osiádły Kupiec / gdyby od Sąśiádá swego ná drodze był hámowány / á przyzwány do obcégo Sędziégo o Dług / á on pozwány wybilby sie słußnémi przyczynámi do prawá swego : Tedy temu pozwánému / gdyby przed włásnym Sędziém o to czynił / ma bydź nágrodzoná ßkodá y lekkość od onégo / przez którégo był ná drodze niepotrzebnie gábány álbo Arestowány. Którey rzeczy ten to pozwány ma mieć świádectwo od obcégo sędziégo / do swego sędziégo / przez List otworzysty / álbo Minutę onéy sprá-

wy/którąby okazał własnému Sędziému przeciw stronie/ieśliby téy lekkości przałá. Iure Municipali articulo 68.

O Gorącym Práwie.

GOrące Práwo iest/ktore wszelkiego czásu/y w Swięto/y czásów záwieszonych od Praw bywa/gdy iáki Złoczyńcá ná iásnym á świeżym Złoczyństwie/ iáko mówią/in manuali & recenti facto, będzie vłápiony/ták iżby mu szło o gárdło/iáko ná złodzieystwie/ ná łupiestwie/ná morderstwie/ná mężobóystwie/ná gwałceniu Pánieńskim/ná zápaleniu domów/álbo przy iákim kolwiek innym zgwałceniu pokoiu pospolitégo/bądź ręką/ mieczem/ogniem/y którymkolwiek innym obyczáiem. Iure Municip: articu: 114. & 115. Miedzy złoczyństwo też poczytáią/kiedy kto rzecz krádzioną ma w swoim schowániu/do którégo sam nosi klucz/wyiąwszyby rzecz krádziona ták máła byłá/iżeby oknem mogłá bydź wrzucona.

Wszakże y około wielkich rzeczy náyduie się/iż

nie kożdy to złodziéy v kogo rzecz kradziona nayda/ chociaby ták wielka byłá/ iżby oknem niemogłá bydź wrzuconá. Bo ma zá sobą táki wielé obrón wedle Práwá/ iáko nápisano Iure Munic. artic. 92. y 135. Spec. Sax. lib. ij. art. 36.

Nie kożdy złodziéy/ v kogo kradziona rzecz nayda.

Gorące Práwo/ gdy kogo zá świeżá poymáią/ zwłaszczá ná Mężoboystwie á ná Gwałćie/ trwa cztéry á dwádzieśćiá godzin. A gdy minie Gorące Práwo/ tedy (oprócz słuszney przyczyny/ iżby ná ten czás przećiw tákiému nie możono postępić) o gárdło iuż tákiému nie idzie/ ále płáćić á dosyć czynić ma Wargieltem w práwie opisánym/ wedle stanu.

Sposob odwodu y pokonánia ná Gorącym Práwie.

Na tym Sądzie/ Złoczyńcá ná świeżym vczynku poymány/ zárázem bywa sądzon. A iesli będzie pokonány przez powodną strone Swiádectwem śiedmi Mężów/ álbo sie sam przed Sądem zezna/ zárázem ná gárdle bywa karan co zásłużył. Iure Municip: arti: 36. Specu: Saxon: lib: I. artic: 70. 66. lib. ij. arti: 10. Ale będzieli táki człowiek nie ná świeżym złoczyństwie

wzięty / ná którégo skárgá o złoczyństwo przed tym nie przychodziłá / y nic tákowégo nie było nań słycháć: tedy on iest bliższy sam sie odwiedź przysięgą / niżliby go żáłuiący miał pokonáć. Iure Municip. artic: 76. Ale kiedyby skazano / iż obwiniony bliższy sie odwiedź przysięgą / gdy żáłobá wyszłá gołémi słowy / żadnym dowodem nie potwierdzonémi: á ten to obwiniony / czásu náznáczonégo nie oddałby przysięgi: tedy żáłuiącému Wargielt przepada / á Sędziému Winę / dáléy nic. Iure Munic. art: 91. in Glossa.

Własność Gorącego Práwá.

TEgo Sądu / Trzy są własnośći przy Złoczyńcy. ¶ Pierwsza / iże poimány zá gorącá / nie może bydź dan ná Rękoiemstwo: Rok inny iemu niema bydź náznáczony / ále zárázem ma bydź sądzón / y wnet ieśli będzie pokonány / ma bydź skaran / co zásłużył wedle práwá: á niewinny / zárázem ma bydź wolno puszczon. Spec: Saxon: lib: I. artic: 55. & 66. Iure Munic: artic: 27. ¶ Wtóra / iże poimány nie może przeć swoiégo vczynku: ábowiem powodna stroná bliższa iest go pokonáć / iáko wysszéy o tym. ¶ Trzecia / iże którékolwiek skazánie przećiw niemu wynidzie / tego nie może náganić / áni od niego áppellowáć.

Speculo

Speculo Saxonum lib: ij. arti: 12. A tu wedle tych własności / Złoczyńcy to prawo bywa Gorące: bo mu wiec w natezszy mróz bywa gorąco.

Sedzia / gdyby niebył ná ten czás domá / á przytráfiłáby sie táka spráwá o złoczyństwo / tedy Mieszczánie álbo Wieyscy ludzie / wedle swego widzenia obiéráią Sedziégo / którégo łácinnicy zową Gograuius. Ale pospolicie stárszy przysieżnik wóytowskié mieysce wszedy zásiada.

O Powołániu Mężobóyce.

Powołánie / iest Sentencya álbo skazánié Sedziégo / wydáné ná kogo / dla nieposłuszeństwá álbo występku iákiégo. Iure Municipali articulo 5. Glos.

Sposob powołánia Mężoboyce.

Powołánié zbiegłégo Mężobóyce ná świeżym vczynku / iáko Łácinnicy mówią / in recenti facto, ták bywa. Przed Gáynym Sądem / przyiaciél nablisszy / ázwłasczá Mężczyzná / człowieká zámordowánégo / obżáłowawszy

Mężobóyce przez swego Prokuratorá / o zámordowánié przyiacielá swoiégo: będzie żądał naprzód / áby mu sługá z Vrzędu był przydan / ku przywołániu Mężobóyce / co go dóydzie przez sądowny wyrok. Sługá tedy z Vrzędu przydány / póydzie naprzód ná ono mieysce gdźie sie zámordowánié sstáło / y przywoła mężobóyce głosem wielkim / miánuiąc go włásnym Imieniem y przezwiskiém / áby stánął do práwá przećiw temu N. A gdy go iuż ták po pierwsze przywoła / wróći sie do Sądu / y zezna ono przywołánié / które zá pytániém Prokuratorá będzie potwiérdzoné przez sądowny wyrok. Potym Prokurator będzie sie ná mężobóyce przypowiádał / żáłuiąc nań o zámordowánié człowieká niewinnégo. Drugą raz sługá tákże iáko pierwey z Vrzędu ná żądánié Prokuratorá przydány / przywoła mężobóyce w pośrzód drógi / miedzy mieyscem Sądowym / á miedzy onym gdźie sie zámordowánié sstáło: przywola tákże v ćiáłá trzeći raz / y czwarty nad práwo v Sądu / zeznawáiąc zá káżdym rázem przywołánié. Táka spráwá przywołánia / przypowiádánia / y obżáłowánia / będzie przez cáłą godźinę. A gdy ták iuż trzy rázy y czwarty mimo práwo / przywolány mężobóycá nie stánie / Prokurator ná dochodzeniu godźi-

ny ták będzie pytał: Poniewaz tu ten N. przywołány po piérwszé/ po wtóré / po trzećie / po czwarté mimo práwo / obżałowány o táki mórd / nie stánął/ ácz niema bydź ponizono práwo iego? Zátym Wóyt z Przyśięzniki powstawszy/ y podniósszy káżdy práwą rękę/ á spuśćiwszy dwá pálcá ná dół/ skaże go ná vpad/ y ponizy práwo iego/ ták mówiąc / á zá Wóytem téż wszyscy Przyśięznicy mówić będą / powtarzáiąc trzy kroć z nowu słowá nizéy nápisáné / z wymienieniém mężobóyce / własnym imieniém y przezwiskiém.

Sentencya tego Powołánia.

Gdyż tu N. obżałowány przed Sądem o zámordowánié tego N. przywołány po piérwszé / po wtóré / po trzećie / po czwarté mimo práwo / nie stánął áni przez się / áni przez swego mocnégo człowieká. Przeto o tákowy mórd vpadł iest w swéy rzeczy/ y práwo iego ponizamy/ Zónę iego skázuiemy bydź Wdową/ Dźiatki śierotámi / y bierzemy od niego práwo iego: á dáiemy go w moc nieprzyiaćielom iego / dotąd póki ku swemu práwu nie przydźie. Gdyż tu ꝛc.

Formá Zápisu tego Powołánia.

CОram hoc Iudicio comparens personaliter laboriosus ADAM N. ingenui olim ABEL N. nuper interfecti parens, quęstus est aduersus CAY-

mum N. & eius complices. Quia ille præfatũ Abel miſerabiliter, nullam penitùs ob cauſam trucidauit, de viuoq; mortuum fecit, poſtulans vt ex ſententia Iudicij daretur illi Præco, eum ipſum CAYMVM vocaturus, vt coram IVDICIO comparens ſeſe de eiuſmodi inſinuatione purget: cui per Iuridicam ſententiam datus eſt Præco iuratus N. cuius publicis vociferationibus ipſe homicida, ſecundùm Iuris obſeruantiam vt ſe Iudicio ſiſtat, vocatus & accerſitus eſt. Primùm in loco, quo homicidium patratum eſt. Secundò in medio viæ. Tertiò circa cadauer feretro impoſitum. Quartò ex ſuperabundanti, coram Iudicio. Qvi quidem CAYm, cùm ſolenni more aduociferatus, neq; per ſemetipſum, neq; per plenipotentem comparuiſſet. Supranominatus Adam aduerſus eũ propoſuit, quòd prędictum Abelem nullam penitus ob cauſam immaniter trucidaſſet, & ex viuo mortuum feciſſet. Itaq; poſtulabat per ſententiam decerni, ex quo idem homicida toties ad purgandum vocatus non cõparet, vt in cauſa commiſſę cędis condẽnaretur. DECRETVM EST: Quandoquidem Adam aduerſus CAYMVM propoſuit, quòd prædictum ABELEM miſerabiliter trucidaſſet. Qui quidem CAYM per Præconem iuratum ad iuſtificandum ſeſe aduociferatus, neque per ſe, neque per ſuum

plenipotentem comparuit. Proinde ob patratum homicidium per Sententiam condemnatus est, succubuitq; in hac causa commissæ cædis de forma Iuris. Deinde per Iudicem & Scabinos consueta Iuris Teutonici Maydeburgen. solennitate & vigore banitus & proscriptus est. Cuius vxor pronunciata est vidua,& liberi orphani, ipse etiam alienatus est ab amicis, & traditus hostium arbitrio atque voluntati,donec purgando sese, Ius suum recuperauerit, & ad pristinũ restitutus fuerit.

Obroná tego Porządku w Powołániu.

ACZkolwiek przeciw tákiému Porządkowi Powołánia niektórzy mówią y piszą / powiádáiąc ie bydź máłey ważnośći : dla tego / iże Mężobóycá powołány / nie bywa oblicznie pozywan trzy kroć / tylko przywoływan / obyczáiem wyszszéy opisánym. Y biorą sobie ná pomoc Práwo pisáné / z textu Speculo Saxonum libro I. articulo 67. gdźie ták iest nápisano : Qui tribus Edictis citatus, in causa quę mortem vel membri amissionem inferat, proscribi poterit.

Które práwo nie ináczéy rozumieią / iedno o oblicznym pozywániu. Ale ći wszyscy nie dobrze sie tu podobno wszystkim słowóm w tym Prá-

wie przypátrzyli / w których miánowicie wyrázono obyczay pozywánia / gdy położono / tribus Edictis citatus : gdzie sie nie okázuie áby oblicznie miał bydź pozywan / ále per Edictum.

¶ Pozywánie rozmáité.

Abowiém w káżdym práwie rozmáity iest obyczay pozywánia. Naprzód / gdy persone nieosiádłą álbo práwem przekonáną biorą. Wtóré / gdy Sedzia słudze swemu roskázuie kogo pozwáć vstmie. Trzecié / przez listowny Pozew. Czwarté / przez przylepienié Listownégo Mándatu / ná drzwiách zbiegłego człowieká / álbo ná Ratuszu / álbo ná innym iákim iáwnym mieyscu / z którégoby to ku wiádomości zbiegłégo rychléy przyśdź mogło. Który Pozew / vczeni w práwie zową per Edictum : á bywa pospolicie ná persone zbiegłą / która nie ma mieszkánia swego / álbo sie kriie / ták iż iéy ná obliczny Pozew trudno dostáć. Piąté / bywa przez iáwné przywołánié / co zową per proclama. A ták / gdy w práwie wyszszey námienionym stoi : Qui tribus Edictis citatus non comparuerit, dáie znáć áby Mężobóycá był pozwan przez przylepienié mándatu Sędziégo ná iákim mieyscu iáwnym.

¶ A iże w Krákowie mężobóycá tym obyczáiem nie bywa pozywan per Edictum, iedno przez przywołánié : toć sie wszystko wściąga ku

temuż

temuż práwu námienionému: dla tego/ iż pozew per proclama, może bydź záwżdy zá tákimi przyczynámi/ zá któremi bywa pozew per Edictum. Co ieſt opiſano in Legibus, á wſpomina Robert. in libello, qui inſcribitur, Lumen Aduocatorum, De Citationibus. Quòd in omnibus caſibus, in quibus Lex permittit fieri Citationem per Edictum, in illis etiam Citatio fieri poteſt per proclama. A w téy mierze ieſcze ſłuſzniéy y pewniéy przez przywołánié: bo gdy nie káżdy vmié czytáć/ rychléy ſie to zbiegłégo może doniéść/ kiedy głos wołáiącégo ſługi przychodźi w vſzy y tych ludźi co czytáć nieumieią. Przeto ten poſtepek pozywánia mężobóyce przez przywołánié/ ieſt wedle práwá/ zwlaſczá gdy ten kto kogo zámorduie/ záwżdy ſie práwá chroni/ y ná oblicżny pozew go niedoſtánie. Z którégo porządku powołánia y ten nie máły pożytek przychodźi w poſpólſtwie/ iż drudzy pilnie przyſłucháiąc tákiégo ogrómnégo powołánia/ zá boiáźnią będą ſie tym czuyniéy wyſtrzégáć piiáńſtwá/ łotroſtwá/ przymówek/ roſtérków/ zwad/ y innych wiele przyczyn/ przez które do mężobóyſtwá wiele kroć łátwie ſie drógá podáie. Oderunt enim peccare mali formidine pœnę. A w tym ſie pokóy poſpolity mnoży. Poniewaź téż iednák y on

Pożytek tákiégo Powołánia.

Mężoboycá ktory sie kryie álbo zbieży / iuż przez zbieżenie swoie nie máły dał znák do tego / że iest onego Mężoboystwá winien / álbo iáką przyczyne do niego dał / gdy sie iuż chroni Sądu / wątpiąc o swey spráwiedliwośći. Et Reipub: maximè intereſt, ne ſcelera maneant impunita. Ktorym znákiem zbieżenia / P. Bog iescze od stworzenia świátá / wszystki Mężoboyce pod persona Kaymową náznáczył / mowiąc: Przeklęty iesteś ná świećie / źiemiá sie otworzyłá / y przyięłá krew Brátá twego z rąk twoich / kiedy będźiesz spráwował źiemię / nie da tobie Owocow swoich / będźiesz sie błąkał / y będźiesz vćiekał. A ták gdy sie Mężoboycá kryie / álbo zbieży / á zbieżenie y tułánie / znák iest Mężoboystwá: słusznie go iuż iákoby zá winnego / ták przez przywołánie pozywáią y powoływáią. Gdyż też to powołánie nic mu szkodźić nie może / iesli máiąc List Gleytowy / álbo sobie od Sędźiego ziednawszy pokoy pospolity / okaże potym niewinność swoię / y vspráwiedliwi sie káżdemu wedle práwá / ktobykolwiek nań o to Mężoboystwo fołdrowáł. Abowiem też w powołániu pod tym oblikiem skázuią. Dáiemy go w moc Nieprzyiaćiolom iego / y poniżamy go poki ku práwu swemu nie przyidźie. Przeto też opisány iest porządek / iáko

Geneſis 4.

sie kto

sie kto ma od powołánia wyzwolić / iesli bedzie nie słusznie powołány. Abowiém sie to tráfia / iż y Powód czásem niesłusznie kogo winuie / y świádkowie niespráwiedliwie świádczą. Spec: Sax: lib: ij. arti: 4. Iure Munic: artic: 113.

Powołány / ktorym porządkiem przychodzi ku Práwu swemu.

POwołány / tym porządkiém przychodzi ku Práwu swoiému. Ziednawszy sobie Gleyt / álbo pospolity pokóy od Sędziégo / áby bespiecznie krom wszelkiégo przenágabánia niewinność swoie okazał / stánie przed Zágáionym Sądem / y bedzie sie opowiádał / iż tu iáwnie przed Sądem gotów sie vspráwiedliwić / y niewinność swoie vkázáć / nietylko temu kto go dał o to N. mordowánié powołáć / ále y káżdému ktoby kolwiek go o to N. Mężobóystwo winował. A ták naprzód okaże List Gléytowy / iesli ji ma / okaże też powołánié: bedzie potym żądał sługi z Vrzedu ku przywołániu onégo kto go dał powołáć / iesli go ná pozew obliczny nié może mieć / y wszystkich innych da przywoływáć / którzyby nań chcieli fołdrowáć. Sługá tedy sądownym wyrokiém przydány / przywoła go ná

onym mieyscu gdzie sie zámordowánie sstáło / opowiádáiąc to głosem / iż ten N. który był powołány / stoi przed sądem / gotów sie vspráwiedliwić káżdému / ktobykolwiek chćiał przećiw niemu czynić / o zámordowánie nieboszczyká N. Obwoła też y Gléyt iego: potym sie wróći do sądu ku zeznániu onégo przywołánia. Vczyni ták sługá z Vrzędu przydány drugi raz w pośrzód drógi / vczyni trzeći raz gdźie ćiáło stało / y czwarty raz v sądu. A ten który sie spráwuie / będźie sie opowiádał przed sądem przez cáłą godzinę / iż sie gotów káżdému vspráwiedliwić. A gdy żaden przećiw niemu fołdrowáć nie będźie / przedśię v sądu vkaże niewinność swoię przysięgą álbo innémi dowody / z ktorémi sie był nágotował. Nád to rękoiemstwo postáwi ośiádłé ludźi / tym sposobem / ieśliby sie kto przećiw niemu ozwał o tóż Mężoboystwo / ná trzech sądźiéch potym blisko będących / áby był gotów odpowiádáć wedle Práwá / iáko nápisano Iu: M. ar. 113. Potym Przyśiężnicy powstáną z Wóytem / y káżdy podniózszy dwá pálcá práwéy ręki wzgórę / iáko nápisano támże: Quòd Iudex cum verbis & digitis eundem absoluet, ták powołánégo przywrócą ku práwu swému / y podwyższą práwo iego / mówiąc trzy kroć zá Wóytem sławá po-

Spec. Sax. Libro iij. Articulo 17.

wołániu

wołániu przećiwne. Gdyż tu ten N. stánąwszy przed sądem / okazał wedle práwá niewinność swoie / chcąc sie káżdému spráwić o zámordowánégo N. którégo przyiaciele przywołáni po pierwszé/po wtóré/po trzećié/po czwarte mimo práwo / áni przez sie / áni przez mocnégo człowieká nie stáneli. Przeto tego N. przywracamy ku práwu swému / y powysszamy práwo iego / bierzemy go z rąk nieprzyiaćioł iego / y dáiemy go przyiaćielom iego.

Potym ná bliskich trzech sądziech / które bywáią przez dwie Niedzieli/ zá Rekoiemstwem wyszszéy námienionym / będzie sie oświadczał iáwnié / iż o to Mężobóystwo ktobykolwiek go winował / gotów káżdému odpowiádáć / y káżdému sie vspráwiedliwić : y będzie sobie dawał tákowé oświádczenie zápisowáć. A gdy sie żaden ná tych trzech sądziech przećiw niemu nie ozowie/ tám iuż ma bydź wolny skazan przez sądowny wyrok / zupełnie / dostátecznie / wolny od wszelákiégo nágábánia / ták dobry / y w téyże poczćiwośći/ iáko pierwéy był przed powołániém.

Inna drogá ku wyzwoleniu z powołánia.

POwołány kto będzie / á chce by to poczćiwośći iego nie szkodziło / dwoiá drógá iest ku temu. Piérwsza / ziednáć sie przez przyiaćielá swego z temi / ktorzyby nań mieli foldrowáć. Druga / bydź wolen z strony sądu. A tu ták postąpi / Pozowie stronę foldruiącą / która ná to ma bydź piérwéy vmówioná y ziednaná / áby nie stánełá: á gdy pozwány nie stánie / tedy od onéy spráwy iuż vpada / á powołány z strony sędziégo bywa wolen: pozwány tylko Sędziému winę przepada / którą powołány rad zań zápłáći. O tym szérzéy czytay Speculo Saxonum Libro iij. Articulo 18. Glos.

Trwáiący w Powołániu Rok y sześć Niedziel / co ćierpi.

W Powołániu / ktoby Rok y sześć Niedziel trwał / Imienie iego ná Królá álbo ná dziedzicznégo páná przychodźi / á sam iuż y wolnośći / y práwo / y poczćiwość / y gárdło tráći. Spec: Saxon: lib. j. articulo 38. Iure Muni: artic: 5. articu: 68. & 71. Jesli przećiw niemu potym práwie będzie postąpiono / gdy powód ná to instyguie / álbo sędzia / wyższému sędziému ná Instygácyą strony to powołánie oznaymi. Speculo

Saxon: libro j. articulo: 71. Wßákże też to bywa ná łáſce zwiérzchniégo páná / iże powołány po czáśie námienionym / może bydź przywrócony ku práwu ſwoiému / y wyzwólić ſie od onégo powołánia. Spec: Saxon: libro iij. arti: 17. in Gloſſa. Ale to iuż poczćiwośći iego bedźie ßkodźiło / przezto / iż ono powołánié ták długo ciérpiał / á nie wyzwolił ſie z niego: bo tym vkazał wzgárde przećiw Królowi / álbo ſwému Sedźiému zwiérzchniemu / iż ták długo w tym leżał / tylko w zdrowiu ſwoim iuż bedźie beſpieczen. Speculo Saxon: libro j. articulo 38.

Dźiedźicy powołánego / iáko Jmienia dochodzą / ieśli bedźie wźieto ná Królá.

POwołánégo Jmienié / ieſliby ná Królá było wźieté / Dźiedźicy powołánego ták go dóyśdź mogą / gdy póki Rok y ßeść Niedźiél nie wynidźie przyśięgą v Królá iże oni oycowſkiégo vczynku / áni rádą / áni żadną inną pomocą / nie ſą winni. A ieſliby tego Rok y ßeść Niedźiél vczynić omießkáli / dźiedźictwo trácą: wyiąwßy by ſie ſłußną iáką przyczyną założyli / dla któréy tego ták długo ciérpieli: którey przyczyny

powinni też dowiezdź. Nápisano Speculo Saxonum libro I. articulo 38.

Powołánému żaden niepowinien ná Sądzie odpowiádáć / álbo sie vspráwiedliwiáć ná żadné żáłoby: ále powołány kázdému sie vspráwiedliwić powinien. Speculo Saxonum libro iij. articulo 16. Iure Munic: artic: 4.

O záwieszonych Dni od Praw/ ktore zową Feriae.

FERIAE.

Dni w które żadné Sądy nie idą / są troiákie. Naprzód / Swietá ku chwale Bożéy od Kościołá vstáwioné. Drugié / które bywáią z roskazánia królewskiego / álbo którégo zwierzchniégo páná / ku pospolitému rádowániu: to iest / gdy sie Królowi Syn narodzi / gdy Zónę póymie / gdy go Koronuią / álbo gdy nád Nieprzyiacielem zwyćieztwo otrzyma. Trzecié / które bywáią vstáwioné czásu żniwá / áby kázdy przez żadnégo przeszkodzenia / vrodzay który mu pan Bóg dał / z polá spráwił / áby sobie z látá gotował / czegoby zimie pożywał. Wszákże y tego czásu / strony które nie odwłóczną spráwiedliwość chcą mieć / mogą sie sądzić z spólnégo zezwolenia.

Té dni wszystki wyszszéy opisáné / od praw wolné / dla tego są vstáwioné / áby ludzie od kłopotów práwnych sobie spoczyneli / á ku potrzebóm dusznym / ku vżytkóm téż cielesnym / iáko ku robocie / y nábywániu máietności sie skłonili. Wszákże gdzieby byłá pilna potrzebá / iáko są Testámenty / y insze chorych ludzi spráwy y potrzeby / świeże złoczyństwá: tedy ná tákowé dni od praw záwieszoné / Sedzia nie ma miec żadnégo baczenia / ále y w dzień świety ná sąd ma bydź gotów. Abowiém w vczynkách miłośiernych / y w potrzebách wielkich / niema bydź tá rózność dni chowána. A gdzieby iáka sądowa spráwá / kromia potrzeby wyszszéy námienionych / w té dni záwieszoné byłá / tá nic nieważy / áni skazánié / iesliby iákié zászło.

Speculo Saxonum lib: ij. articulo 10.

Porządku

Porzadku

Sądow mieyskich Częsc Trzecia. O Postępku Sądownym/ á Naprzod

O Pozwie.

O Pozwie / áczem w wtorey Części nieco dotknął/ przy obronie powołánia zbiegłego mężoboyce: ále iż Pozew wszelkiego Sądownego postępku iest gruntem / á ná słusznym pozywániu wiele zależy. Zdało sie zá rzecz potrzebną/ ábym tu przed Postępkiem Sądownym o Pozwie niéco szérzey przypisał/ co iest Pozew / y iáko w káżdym Práwie iest rozmáity Pozew / y co w Pozwie nawiecey trzebá báczyć.

Opiſánié Pozwu.

POzew tedy / ieſt wezwánié perſony wedle Práwá / przez przyśiegłégo ſługę Mieyſkié-go / przed obliczność Sędźiégo.

O rozności Pozwow.

CITACIO Verbalis.

POzew / vczeni w Práwie opiſuią bydź pie-cioráki. ¶ Naprzód vſtny álbo ſłowny / kiedy Sedzia roſkaże ſłudze ſwemu Vrzedowé-mu / áby ſtronie náznáczył czás (który zową Ro-kiem) ſtánąć przed śię náprzeciw komu.

Citatio literalis.

¶ Drugi ieſt Liſtowny / gdy Sedzia poruczy ſłudze / áby Pozew nápiſany ſtronie oddał. Táki Pozew ná Ludźi ná mieyſcu mieſzkáiacé nie ieſt z potrzeby: ábowiém to ieſt ná woli Sędźiégo / kázáć pozwáć żywym głoſem / álbo piſmem / o-króm pewnych przypadków / w których Liſtow-ny Pozew ieſt potrzebny / zwłaſczá gdy iaka ieſt oſobá zacna / choćia téż tuteczna. Jáko ná nie-których mieyſcách dla vczćiwośći / wedle Przy-wileiów / álbo Wielkiérzów / álbo téż zwyczáiu dawnégo / Ráyce / Ludzie Rycérſkiégo Stanu / którzy pod Mieyſką władzą Jmienié máią / Li-ſtownym Pozwem pod Pieczecią Wóytowſką / przez ſługę Mieyſkiégo / ták bywáią pozywáni. Nobilis vel Famate N. dignemini coram Iudicio

nostro

nostro Ciuili N. quod feria N. ante meridiem celebrabitur, comparere: ad instantiam Famati N. Datum N. Anno N. Die N. Sub Sigillo Aduocati Ciuilis, Ciuitatis N.

¶ Jesliby też ná ten czás strony / która ma bydź pozwána / nie było w Mieście / álbo w tym Powiećie / álbo w Królestwie: Tedy Wóyt dáie Woźnému Ziemskiému przyśiegłému / moc ku pozywániu tákowym Listownym Pozwem / álbo innym / iáko kedy zwyczay y potrzebá nieśie.

S. G. Wóyt przyśiegły Miástá N. oznáymuie tym to pisánim káżdému / komu to przynależy wiedźieć: Iże ná żądánié tego N. dałem y dawam zupełną moc N. Woźnému Ziemskiému przyśiegłému / vkázycielowi Listu tego / áby on ná mieyscu sługi mego Vrzedowégo pozwał oblicznie Szláchetnégo N. náprzeciw wyższéy námienionému N. który nań chce żáłowáć przed Sądem náßym Mieyskim / o dług N. álbo o Dziedźictwo N. tu pod náßym Práwem Mieyskim leżącé / áby stánął przez śie / álbo przez swégo mocnégo człowieká / przed Sądem náßym / który będźie w ten dźién N. po Swietym N. bliski przed Południem / ná mieyscu zwykłym Sądowym. Aby ná żałobe iego wedle Práwá náßégo odpowiadał: o tym wiedząc / gdźieby

nie stánął / iże przeciw iemu będzie postąpiono / co iest wedle Práwá. Ná ktorey rzeczy lepszą wiárę y świádectwo / Pieczęć Vrzędu mego iest przyćiśnioná. Dat. N. Anno N. Die N.

Citatio per Edictum.

¶ Trzeći Pozew bywa ná kształt Mándatu Sędźiego / ktory Pozew vczeni w Práwie per Edictum zową: á bywa ná ten czás / kiedy kto nie może bydź pozwan / áni oblicznie / áni listownym Pozwem / kiedy sie kto krije / mieszkánia swégo niéma / álbo kiedy mieysce ná ktorym przemieszkawa iest niebespieczné / kiedy też są Aduersarze nieznáiomi / álbo personá zbiegłá. Ná tákiego Pozew ná kształt Mándatu nápisány / z wyrázenim Roku ná dźień dwudźiesty álbo trzydźiesty wedle woléy Sędźiégo / ma bydź przybit przy obliczności dwu álbo trzech Swiádków / ná Rátuszu álbo ná drzwiách onégo / ktory ma bydź pozwan / iesli dóm ma / álbo ná Bránie / álbo ná iákim innym mieyscu / z ktorégoby to ku wiádomośći strony rychléy przydź mogło. Táki Pozew iáko długo ma stać przybity / ná woléy iest Sędźiégo: á dosyć ná tym / kiedy sługá przyśiegły zezná / Iże ij przybił ná tym á ná tym mieyscu / choć nie zezna iáko długo przybity trwał.

Citatio per proclama.

¶ Czwarty Pozew bywa przez przywołánié / co vczeni w Práwie zową per proclama, kiedy

Podwóyski wielkim á wyrozumnym głosem ná Rynku albo ná Vlicy przywoływa kogo / áby do Sądu stánął. A táki Pozew może bydź zá tymiż przyczynámi / zá którémi Pozew bywa per Edictum. Téż w ten czás kiedy kto dziedzictwo zmárlégo przyiaćiélá przyieté / záś dla długów wielkich / ták spełná iáko przyiął puśćić chce: tám Creditorowie / iże ich pospolićie wiele bywa táiemnych / máią bydź tákim przywołánim pozwáni z námienienim Roku we trzy Mieśiącé. Kiedy téż máią kogo wwiezowáć w imienié śieroтki / który lat y obrony żadnéy niéma / y przyiaćiele iego są nieznáiomi: tám máią bydź wszyscy iego krewni przywołánim przypozwáni / áby stáneli ku obronié śiéroty / iesliby sie onému Wwiązániu czym przećiwić mogli. Ale té rzeczy z strony śiérot zależą ná opátrzności Rádzieckiéy / którzy są supremi omnium orphanorum tutores.

¶ Piąty Pozew iest / kiedy persone imuią: táki Pozew z wiádomośćią á z dozwolenim Sędziégo w ten czás bywa / kiedy kto iest nieośiádły / nieposłuszny / álbo dłużnik w zbieżeniu podeyrzány / á w płacéy nie pewny. O czym Sędzia ma mieć dostáteczną spráwę. A to sie rozumié w spráwách które nie nárusząią vczćiwośći / co zową in Ciuilibus. Ale w spráwách o złoczyństwo /

Citatio personalis, siue realis.

które zową Criminales, Sędzia nie oglądáiąc się ná przyczyny námienioné / záwżdy personę ma roſkázáć wziąć do więzienia.

W Jistownym Pozwie co trzebá baczyć.

JIstownégo Pozwu / té są okoliczności gruntowné / które trzebá Powodowi pilnie báczyć / áby ná Pozwie były wyrázoné. Jmię y przezwisko onégo kogo pozywáią / przeciw komu / o co / gdźie / ná który dźień. A iżby przez śię álbo przez włáſnégo Prokuratorá / álbo mocnégo człowieká ſtánął.

W káżdym Pozwie co napotrzebnieyſzego báczyć.

W Káżdym Pozwie trzy są rzeczy które napotrzebniey máią bydź obaczáné. Jedná z ſtrony Sędźiégo / A druga z ſtrony ſługi Vrzędowégo. Z ſtrony Sędźiégo / áby pozywánié było zá dozwolenim iego. Wſzákże to ná wiele mieyſcách wedle poſpolitégo zwyczáiu / w Mieyſkich Spráwách chowáią / iże przyśięgli ſłudzy / którym wiárá bywa daná / mogą pozy-

wáć ná żądánie tylko strony / krom dozwolenia Sędziego. Z strony sługi dwie rzeczy: Jedná / áby pozwał: Druga / áby Pozwánie záwżdy v Ksiąg zeznał. Abowiem Contumacia pozwánego / nie może sie innym obyczáiem słuszna okázáć / iedno z tákiego wyznánia zápisánego w kśięgách. A ztądże też iesli Sędzia skázuie co przećiw nieposłusznému / zá nieposłuszeństwem iego / pierwey nizliby sługá Pozew zeznał / tedy y skazánie ono / y wszystek postępek nic nie ważą / iesli pierwey nie będzie zeznánia Pozwu Sługi przysięgłego. Które zeznánie może bydź przed samym tylko pisárzem w niebytnośći sędziego. A ták te dwie rzeczy z strony sługi / w káżdym Pozwie są ták potrzebne / iż y skazánie / y postępek / y przezyski bez nich bywáią niczemne: wyiąwszyby strony bez pozwu dobrowolnie sie Sędziemu ná rozsądek dáły.

Obyczay Pozywánia.

NIEsli kto kogo Pozywáć chce / potrzebá iest / áby ten obyczay záchował. Naprzód / ma idź do Sędziego żędáć áby sługi dożyczył ná pozwánie swego Winowáyce: á Sędzia ma spytáć / o coby go miał pozwáć: on powie / o dług / álbo o którą inną krzywdę. Sędzia potym oba-

czywszy persone/ która ma bydź pozwána/ iesli iest pod władzą iego/ dopuści mu Pozwu przez sługe Vrzedowégo. A iesliby sie strony zá tym zgodźiły/ máią przydź do Sedźiégo/ y podźiekowáć/ opowiádáiąc zgode: bo gdy ták vczynią/ iuż Sedźiemu żadnéy winy nie przepádną. Iure Municip: articulo 47. Glos.

Czás Pozywánia.

POzywánie/ ma bydź miedzy wschodem á zachodem Słońcá/ w domu tego który ma bydź pozwan/ álbo ná iákim mieyscu słusznym: nie w dźień świety/ nie w nocy/ nie w Kościele/ nie ná Cmyntarzu/ nie ná Królewskim páłacu/ nie ná weselu/ nie w łáźni/ nie w domu nierządnym.

Pozwánego winá gdy do Sądu nie stánie.

POzwány gdyby do Sądu nie stánął/ winę Sedźiemu przepada/ pięć groszy y szeląg/ álbo iáko kędy Vchwałá pospolita niesie/ Spec: Saxon: lib: ij. artic: 6. A ku odpowiedźi nie bywa przypuszczon/ áż te winy y nakłady stronie Powodnéy odłoży/ wedle ráchunku Se-

dźiego

 61

dziego álbo Pisárskiego. Speculo Saxonum, Libro I. Articulo 67.

Nieposłuszeństwo Pozwánego rozmáite.

NIEposłuszeństwo Pozwánego / nietylko sie w ten czás rozumie / kiedy Pozwány do Práwá nie stánie / ále y w ten czás / gdy stánawszy nie opowiáda sie: áni ná żałobe odpowiáda. Kiedy też odstąpi od Sądu / bez dozwolenia. Kiedy sie kryie áby go nie pozwáno. Kiedy wedle skazánia Sędziego stronie nie vczyni dosyć.

Karánia Nieposłusznego.

KAránia Pozwánego / zá rozmáite nieposłuszeństwá / té są w práwie opisáné. Winy Sędziemu odpráwienié. Nakłádów Powodowi odłożenié. Wedle przezyskow fántowánié. W imienie wwiązánié. Z ziemie wywołánié.

Postępek Práwá przeciw Pozwánemu / gdy do Sądu nie stawa.

Ieśliby Pozwány ná pierwszym roku do Sądu nie stánął: Powód przypowiádáiąc sie nań przed Sądem póki Práwo siedzi: vstánie przeciw iemu pierwszy Sądowny Rok / ná którym da zápisáć contumácyą / to iest / nieposłuszeństwo Pozwánégo / z námienieniém długu álbo innéy rzeczy / o którąby nań żáłował / gdyby stánął / y koszt onéy rzeczy / z wyznániém téż sługi przyśięgłégo Vrzędowégo / iże go pozwał oblicznie. Potym Powód da go pozwáć ku wtóremu bliskiému Sądowi / á ieśliby nie stánął / tedy tymże sposobem powód vstánie rok przeciw iemu / y da zápisáć contumácyą iego o rzecz w pierwszéy Contumáciiéy námienioną / z wyznániém téż sługi Vrzędowégo / iż go pozwał. Tymże obyczáiem trzeci rąz ma vczynić. Specu: Saxonum libro I. articulo 67.

☞ Jest ná niektórych mieyscách zwyczay zá práwo wzięty/ iż gdy kto raz będzie oblicznie pozwan/ nie trzebá go drugi raz y trzeci oblicznie pozywáć/ tylko w mieszkániu iego przed Czeládzią to opowiedzieć przez sługę Vrzędowégo/ áby do práwá stánął. A słusznie to bywa: ábowiem złégo dłużniká raz oblicznie pozwánégo/ ná drugi y trzeci obliczny pozew mógłby nigdy nie wyszpiegowáć/ gdyby sie iuż chronił vchodząc ná sie przezysków ábo przewodu práwá/ wedle troiákiégo pozwánia oblicznégo. Acz niektórzy przeciw tákiemu opowiádániu mówią y piszą: ále nie máią zbytnie o co vciążáć/ ponieważ iednák káżdy wedle práwá wszelkiégo/ powinien do Sędziégo ná iedno wezwánie álbo roskazánie stánąć. A iesli sie kto sądzi ná práwie pisánym/ iż reus ma bydź ter citatus, powiádáiąc/ iżby nie było w práwie pisánym nigdzie denunciatus: niechay ten weyrzy w Glozę Spec: Saxonum Libro ij. Articulo 14. tám obaczy iż sie ná tym bárzo myli.

Opowiádánia miásto pozywánia słuszné.

Jesliby tedy pozwány trzeci raz nie stánął/ potym ná żądánie powodu/ po czytániu z Ksiąg tákiégo troygá iego niepostuszeństwá/ Sędzia go skáże ná vpad: záchowawszy mu iescze po czwarté wniesienié pomocnéy rzeczy/ to iest/

Pomocné rzeczy.

przyczyny słuszney dla ktorey nie stánął kiedy go pozywano: co zową LE G Ale Impedimentum. ktorey przyczyny / iesli nie wniesie ná bliski Sąd we dwu Niedzielách: tedy Powod da to sobie zápisáć. Potym ná innym Sądzie ná żądánie iego gdy sie ták iuż z Ksiąg okaże / iże pozwány pomocney rzeczy / iáko mu było záchowano nie wniosł: tákowego Sędzia skaże ná fántowánie / to iest / áby iuż pozwány w tym Długu o ktory ták iest przezyskan / był fántowan y ciążan przez Sługi Vrzędowé. A gdzieby Fántu nie wydał / to iest / iákiey rzeczy / ktoraby Dług przezyskány ważyłá / y osiádłościby nie vkazał / aby był do Vrzędu wźięt / y záchowan ták długo / ażby Powodowi w przezyskánym Długu dosyć vczynił. Spec: Saxo: lib: iij. art: 39.

Fántowánié.

Zátrzymánié.

Exekucya z przezyskow rozna wedle roznych żáłob.

Taki Przewod Práwá / gdy iuż ná kogo wynidźie / Sędzia ná żądánie Powodu obaczywszy iesli przezyski dobré / będźie winien Powodowi spráwiedliwość vczynić z Pozwánégo / wziąwszy z niego winy: zá kożdé nieposłuszeństwo po piąci groszy y po szelągu / álbo iáko iest kędy obyczay / wedle pospolitey vchwały. Spec: Saxo: lib: iij. articulo 39.

Jesliby skárgá byłá trzy kroć o Jmienié stoiącé / á pozwány nie stánąłby / tedy Powodowi ma

bydź przysądzono wwiązánie w iego Imienie/ ktore Powód będzie trzymał rok y sześć niedziel: á nie ma bydź z niego rusżón/ ażeby był práwem o to pociągnion/ chocby ie też zá niesłusznym obżałowánicm pośiadł. Potym Dłużnik przez on czás może odeprzeć własność swoie y otrzymáć: zápłáciwszy Powodowi dług y Nakłády práwá. Speculo Saxonum libro I. articulo 70.

Ale ieśliby byłá táka żałobá/ ktoraby sie miáłá śćiągáć ná gárdło pozwánego: tám pozwány nie ma bydź z sámego nie stawánia osądzon/ ażeby sie w vczynku swoim álbo wyznał/ álbo słusznym dowodem był pokonan. A ztądże też chociaby Złodziey ná kogo zeznawał złoczyństwo/ y śmierćiąby to swoią potwierdzał: tedy ten ná kogo zeznawa/ bliższy sie odwieśdź przyśięgą: wyiąwszyby iákie inne znáki były do tego. Speculo Saxonum libro iij. articulo 39.

O Pomocney rzeczy w Práwie/ co zową Legále Impedimentum.

LEGALE Impedimentum, w práwie zową/

słuszną táką przyczynę / która się pozwány może wymówić/przecz ná Roku náznáczonym nie stánął / álbo sądownému skazániu dosyć nie vczynił. Té przyczyny są pospolicie cztéry w práwie opisané. 1. Niemoc ták ciężka/ prze którąby do práwá przyśdź niemógł. 2. Więzienié. 3. Pielgrzymowánié / ieśliby nie był przed tym zápozwány. 4. Wypráwá Woienna. W tych przyczynách/ y inné się słuszné zámykáią/prze któré pozwány stánąć nie może : iáko iest wylanié wód gdy przebydź niemoże : álbo gdy koniá stráci / álbo ná kupiectwie w innych ziemiách będzie. Jeśliżeby tedy która z tákich przyczyn záſzłá : iuż pozwány ná tym nic nie będzie szkodował / gdy nie stánie : á táką przyczynę ná bliski sąd / po chorobie swoiéy / álbo po wyszciu z więzienia / álbo po pielgrzymowániu/álbo po odpráwie Woienné / przypozwawszy stronę oznaymi / y wedle práwá (Jeśli Powód powieści iego wiáry nie da) Przysięgą onéy przyczyny potwiérdzi. A gdzieby przekáże swoie przez postá oznaymił / tedy y poseł powieści swéy powinien przysięgą popráwić / będzieli powód po nim tego żądał / áby przyśiągł iáko iego pan ták bárzo chór iest / iż do sądu przyśdź nie może. Abowiém to ná woli iego iest / komu w tym wiáry nie chce dáć :

Rzeczj pomocné.

ieśli

iesli postowi / zárázem odda przysiege : á iesli pozwánému/ tedy czásu wyszéy námienionego/ post cessationem causæ ad primum IVdicialem terminum : to iest / ná bliski sąd po vstániu onéy przyczyny / która mu ná przekázie byłá / iż do sądu ná czás wedle pozwu náznáczony nie stánął / á to przypozwawszy strone. Spec: Saxon: lib: ij. arti: 7. Iure Munic: articulo 47. A iesliby strony powodnéy / która ná nim práwo przewodziłá/ niemógł dostáć ná pozwánié / ku wniesieniu rzeczy pomocnéy. To sługá Wóytowski ma v Ksiąg zeznáć / á zeznánié iego ma bydź zápisáné/ aby to było Vrzedowi iáwno.

O Fántowániu.

FAnt / iest rzecz ktorą sye Dłużnik Wierzycielowi swému w Długu broni / gdy czym innym płácić nie ma. A zową ji téż Zakłádem.

SLudzy Vrzedowi / żadnégo Dłużniká fántowáć áni ciążáć nie maią / aże práwem

przezyskánégo y skazánégo ná Fántowánié / z wiadomośćią á z dozwoleniém Sedźiégo. Spec: Saxon: lib: I. arti: 53. Et lib: iij. artic: 56.

Sposob dochodzenia Długu ná przezyskánym Dłużniku.

IŚciec / álbo Wierzyćiél / którégo Láćinnicy CREDitorzową / Długu swego dochodźić ma przodkiém ná ruchómych rzeczách Dłużnikowych / potym ná stoiącym Imieniu iego. A gdźieby Imienia stoiącégo y ruchomégo nie było / tedy ná personie Dłużniká / który ma bydź przez Vrząd ták długo záchowan / áż Powodowi w Długu wedle przezysków dosyc vczyni / álbo go Powód wolno puśći. Iure Municip: articulo 27. Może też Jśćiec Dłużniká swego ná iáką robotę ieśli chce przyiąć / á coby zárobił / to iemu ná Dług ma wyrázić. Specu: Saxo: libro iij. artic: 39. A iesliby Dłużnik iákié rzeczy podłé miásto zapłáty dawał / á Powódby rozumiał o nim / iżby co lepszégo miał : może Dłużniká ná to przywieźdź / áby przysiągł / iáko nie ma srébrá / złotá / gotowych pieniedzy / álbo innégo lepszégo Fántu / którymby Dług mógł zápłáćić.

Czás odkupienia Fántu.

DLużnik gdy śie Istcowi Fántem bróni w długu: ma czás z Práwá ſześć niedźiel ku odkupieniu Fántu swégo: á ieśli go w ſześć niedźiel nie odkupi: iuż Jśćiec (gdy dłużnikowi wedle Práwá będźie opowiádał v Sądu trzy kroć w onych ſześć niedźielách / záwżdy wedwu niedźiel / po sobie idących / áby Fánt wykupił / álbo dług płáćił) może táki Fánt przedáć pod świádomem dobrych ludźi / wedle oſzácowánia tych którzy śie ná tym znáią. A gdźieby on Fánt wynośił śie koſztem nád dług / oſtátek Dłużnikowi ma wróćić. A ieſliby też Fántu ku opłáceniu długu nie oſtawáło: Jśćiec oſtátká ná personie ma ſzukáć. Czego wſzyſtkiégo Powód ma śie v Sądu domówić / áby mu to było nákazano przez Sądowny wyrok. Speculo Saxonum lib. I. Articulo 70. Wſzákże ieſli Pozwány dopuśći Istcowi Fánt / którym śie iemu w płáceniu długu bróni / przedáć: może ſześći niedźiel ku przedániu nie czekáć.

Fántu Jśćiec dłużnikowi nie płáći / gdy mu z przygody zginie.

FAntu przyiętégo od dłużniká kto dobrze strzeże/ ták pilnie iáko swéy własnéy rzeczy/ á potym by mu ij vkrádziono / álbo mu iáko z przygody zginął : iuż go płácić nie powinien / áni dziedzicy iego : gdy tego dowiedzie przysięgą / iż mu ij vkrádziono / álbo mu zginął / y strzégł go ták pilno iáko swégo własnégo. A to prze tę przyczynę/ iż Fánt dla pożytku obudwu stron bywa : bo go Dłużnik dáie áby mu pieniedzy wierzono / á Iściec ij też bierze / áby w swoim długu był pewien y bespieczen. Speculo Saxonum libro ij. articulo 60.

KTo komu swé rzeczy pożyczy / á tenby zás sobie pożyczoną innému zástáwił: Tedy ten czyiá iest/ nie v innégo iéy ma szukáć/iedno v tego komu iéy zwierzył : wyiąwszy by mu one rzecz vkrádziono / tedy sie iéy może iąć v kogo ią zástánie. Speculo Saxonum libro & articulo eodem.

WIerzyciél / Fánt winien Dłużnikowi táki wrócić / táki od niego przyiął / nie nákázony/ álbo koszt iego zápłácić. Speculo Saxonum libro iij. articulo 5.

KOń álbo inné zwiérze w Fáncie dáné / iesliby zdechło / tedy ten kto ié przyiął / nie będzie go winien płácić/ iesli tego iáko Práwo nie-

śie dowiedzie/iż śie to bez winy iego/ y bez żadné-go oszukánia ostáło. Wszákże summe w którey ono zwierze zastáwné miał/ tráci: wyiąwszy by inną vmowe około tego z Dłużnikiem miał. Speculo Saxonum libro & articulo eodem.

Czás ku zapłácie Długow.

Dłużnik/ który zezna dług: zapłátá bywa skázowána. Naprzód/ do dwu niedźiel: á ieśli we dwu niedźielách nie vczyni dosyć/ tedy do Tegodniá: potym do Trzećiego dniá: potym do Dwu dniu: ná ostátek do słóńcá zachodu. A ile kroć skazániu Sądowému dosyć nie vczyni/ tyle kroć Sedźiému zwykłą wine przepada. A gdźieby y Sedźiému winy/ y długu Wierzyćielowi swoiému zá fántowánim nie odpráwił/ ániby ośiádłośći/ áni Rekoymi miał: iuż kedykolwiek może bydź poimany. Iure Municip: artic: 93. Wszákże to poczćiwośći iego nic nie bedźie szkodźiło/ gdy zá niedostátkiem rekoiemstwá bedźie do więzienia wźięt. Iure Municipali articulo 27.

Dług/ rozmáitym śie obyczáiem rozumie.

Dłużnikiem kto bywa/ z wiela obyczáiow.

Naprzód: gdy v kogo co pożyczy: gdy zá kogo ręczy: gdy co kupi: gdy obieca zá kogo dług płáćić. Abowiém to iest rzecz przyrodzona y vczćiwa / obietnice dobrą wypełnić. Kiedy też Dłużnik da ná sie Szultbryff / álbo sie Sądownie zapisze. Iure Municipali, Articulo eodem.

O Rękoiemstwie.

Rękoymie są dwoiácy. Iedni / co zá kogo przed Sądem ręczą / ták w spráwách vczćiwych iáko też hániebnych / w których / obwinionému idźie o gárdło. A tácy nie mogą sie od Rękoiemstwá wyzwolić / ále powinni zá stronę wyreczoną tylą summę płáćić / iáko ręczyli. Drudzy są: co nie przed sądem ręczą: á ći iesli sie Rękoiemstwá záprzą / mogą przyśięgą z niego wynidź / gdzieby ná nie dowodu nie było. Speculo Saxonum lib: iij. articulo 9. Et Iure Municipali art: 27. & 117.

Náuki Rękoymiom opisáne w Práwie.

NAuki Rękoymiom té są opisáné w Prawie. ¶ Piérwsza: Iże Powód / álbo Creditor, który wierzył długu: powinien piérwéy szukáć y winowáć swégo dłużniká / ieśli go może ná Pozew dostáć / niż Rękoymiégo. Fideiussor enim molestari non debet, quàm diu principalis haberi poterit. A gdzieby dłużniká nie mógł dostáć / á w Królestwie go nie było: tedy Rękoymia ma czás ku postáwieniu iego / ośmnaście niedźiel: á ieśli iest w Królestwie / sześć niedźiel. ¶ Wtóra: Wierzyćiel ná swégo dłużniká dobrá / nie piérwéy sie ma tárgáć y imowáć sie ich / áżby piérwéy przećiw Rękoymiému Práwem czynił.

¶ Trzećia: Jesliby dłużnik pieniądze obiecał á niemiałby ich / ále ma dobrá stoiącé álbo ruchomé / tedy innémi dobrámi ma czynić zapłáte: á przez to bywa wolen. ¶ Czwarta: Jesli Rękoymiéy iest wiecéy / którzy spólną reką reczyli / który kolwiekby z nich dług zápłáćił / wszystki inné wyzwala: wszákże przećiw drugim którzy z nim reczyli / záchowawszy sobie przećiw niém Akcyą / może czynić co ná ich cześć przyidźie. ¶ Piąta: Wierzyćiel który swégo dłużniká zakład ma / nie może Rękoymi gabáć / áżby im on zakład oddał.

¶ Szosta: Jesli miedzy Creditorem á Dłużni-

 kiem

kiem odmieniłby sie Contrákt / y odnowił krom przyzwolenia Rekoymiégo / tedy przez to odnowienié / Rekoymia od Rekoiemstwá bywa wolen. Speculo Saxon: lib: iij. artic: 9. Iure Municipali artic: 31. & 117. ¶ Siodma: Po śmierci Rekoymiégo / brzemie Rekoiemstwá spada ná Dziedzicá iego. Wszákże to Spec: Saxon: lib: 1. Articu: 6. in Glos. ták miárkowano: iż sie to ma rozumieć / ieśli zmárłému Rekoymiemu były dáné pieniądze w depozyt od onégo zá kogo reczył: álbo ieśli przećiw zmárłému Rekoymiemu o takié Rekoiemstwo czyniono.

Rekoymia przećiw temu zá ktorego reczył/może czynić z pewnych przyczyn.

Rekoymia przećiw Dłużnikowi zá ktorégo reczył / w té czásy może czynić o reczony dług. Naprzód: Jeśli od dawnégo czásu iest dłużen. 2. Jeśli máietność swoie vtraca. 3. Jeśli Rekoymia skazan iest / áby płácił Credytorowi. 4. Jeśli ná początku rekoiemstwá táka zmowá byłá/áby go wyzwolił z rekoiemstwá/gdyby w nim wiecéy niechćiał bydź. In Sum: Ray.

O Rekoiemstwie w Spráwách vczciwych y hániebnych.

Rekoiemstwo w spráwách vczćiwych Mieyskich / ćiežšé iest nižli w hániebnych: gdźie komu idźie o gárdło: prze te przyczyne / iže w spráwách które czći nie nárušáią / Rekoymia muśi wšystki brzemioná Dłužnikowé ná śie przyiać. NB Ale w spráwách o gárdło: zápłáćiwšy Powodowi głowe wedle opisánia Práwá / co zową Wargieltem: iuž Rekoymia od wšystkiéy spráwy bywa wolen: y owšem / gdźie rekoiemstwo zaydźie / iuž oná srogość Práwá nád Rekoymiém vstawa / która śie nád mežobóycą wśćiagáć miáłá. Przeto tu Sedźia bárzo ma bydź ostrožny / áby przez tákie Rekoiemstwá źli ludźie karánia nie vchodźili. Speculo Saxon: lib: 1. artic: 65. Iure Munic: art: 31. Abowiém y złoczyńcé ná świežym złoczyństwie poimáni / ná Rekoiemstwo nie máią bydź dáni. Iure Municip: artic: 117.

Rekoiemstwo społney reki.

GDy ich wiele zá iednégo recza spólną reką / á iednego z nich Pozową: tedy Pozwány muśi wšystek dług płáćić. Wšákže to

ták ma bydź rozumiano: iesliże Towárzyszé iego spółem ręczący/ álbo nie zápłácili/ álbo Creditor nie może ich dostáć: ábowiem/ iesli ich może dostáć/ káżdy muśi swoie część płáćić. Speculo Saxonum lib: iij. art: 85. Iure Munic: artic: 31.

Rękoiemstwo zá dłużniká zmárłego.

JEsli kto zá Dłużniká obwinionégo/ á iescze w długu nie przekonánégo ręczył/ á w tymby on dłużnik vmárł: tedy rękoymia od rękoiemstwá bywa wolen/ iesli okaże iż Dłużnik vmárł. Speculo Saxonum lib: iij. art: 10.

Obroná Rękoymiego po zmárłym Dłużniku.

Rękoymiemu/ ná którégo brzemioná Dłużnikowé spadáią/ godzi sie vżywáć wszystkich obrón Práwá/ y wszytkich odmów/ odporów/ którychby miał vżywáć Dłużnik/ by był nie zmárł. Iure Municipali artic: 34. Glos.

KTórzy máią Ośiádłość/ nie powinni w Spráwách swych żadnégo Rękoiemstwá stronie stáwiáć. Speculo Saxonum lib: ij. arti: 5.

Rekoiemstwo ku przyśiedze zá zmárłego dłużniká.

Rekoymia który zá dłużniká reczył ku oddániu przyśiegi / á on dłużnik nie oddawszy przyśiegi zmárłby / powinien iest przyśiege wypełnić / álbo Rekoymia álbo dziedzic zmárłego dłużniká. Ale iż ku zbáwieniu nie iest rzecz bespieczna przyśiegáć komu o rzeczách niewiádomych / dla tego opisány iest kstałt przyśiegi Spec: Saxon: lib. iij. articu: 11. iáko Rekoymia ma przyśiądz á iáko Dziedzic. Rekoymia ták przyśieże: iże ia wierze / że nieboszczyk tákieg długu Powodowi nie iest dłużen. A Dziedzicy: iż my o tym długu nic niewiémy. A gdzieby Rekoymia dla obráženia Sumnienia swégo przyśiegi niechćiał podiąć / tedy bywa skazan w onym długu / którégo zásie od dziedziców zmárłégo bedzie szukał tyle ileby przysądzono.

O Wiezieniu.

Wiezienié iest dwoiákié / iedno gdy kiedy kogo do ciemnice wsádzą / álbo w peto okowáią. Drugié kiedy kto wi-

nowáyce swego zá suknią álbo ktorym innym obyczáiem trzyma/ áby mu nie vćiekł. Speculo Saxonum libro ij. articulo 34.

POwód ktory da kogo do więzienia/ powinien iest odpowiádáć wszystkim ktorzyby kolwiek o Więzniá mowić y wyzwolić go chćieli. Specu: Saxo: lib: & artic: eodem.

WIęzień wypuszczony z więzienia / gdy iáką vgodę z stroną vczyni dobrowolnie około rzeczy o ktorą śiedźiał: powinien onę vgodę pełnić. Bo vgodá táka moc ma iáko y dekret/ od ktorego nie áppelluią / choćby też był nie słuszny á niespráwiedliwy. A gdźieby iáką vgodę zá przymuszeniem vczynił/ obiecuiąc pewną Summę: tákiey vgody niepowinien trzymáć/ ieśli przyśięże iż tę vmowę vczynił zá boiáźnią więzienia y zá przymuszenim. Promissa enim & Iuramenta contra Iuris ordinem facta, tenere non oportet. Spec: Saxo: lib: iij. artic: 41.

Sędźiego winá gdy Więzien vćiecze z więzienia.

JEśliby kto ná czyie instygácyą dan był do

kázni pospolitéy / z pomocą práwá / ná obżáłowánié o dług álbo o iáką inną rzecz któraby nie wiodłá ná gárdło / á Więzieńby z więzienia vćiékł: Sędzia obwiniony o to / będzie wolen gdy sam przyśięże iż Więzień bez iego winy álbo iákiéy przyczyny vćiékł. Ale iesliby dan był do więzienia o złoczyństwo / zá którymby więzniowi szło o gárdło / tám Sędzia przyśięgą nie może bydź wolen: Ale powinien to będzie onému / który go dał do więzienia / nágrodźić cáłym wárgieltem / iesli więzniowi szło o gárdło: á iesli szło o rękę / tedy połowicą wargieltu / á przedśie przyśiądz muśi / iż bez winy iego Więzień vćiékł / gdźieby mu strońá w tym wiáry nie dáłá. Iure Municipali articulo 17.

Postępek Práwá przeciw stronie pozwáney gdy do Sądu stánie.

Powód ná pierwszym roku póki Práwo śiedźi / przestrzégszy sobie Opráwy / dowody / y główną żáłobę: powinien iest pozwánému dobrowol- Iure Munic: arti: 23.

nie ziáwić o co go pozwał / które dobrowolné ziáwienié pozwány może ieśli chce zárázem zá główną żáłobę przyiąć / y odpowiádáć álbo żedáć odwłóki do drugiégo Sądu przez dwie niedzieli / ku ziednániu sobie Rzeczniká / co go ma doydź wedle Práwá. A gdy wynidą dwie Niedźieli / tedy pozwány przez sie álbo Prokuratorá swégo / vdźiáławszy Opráwy wedle práwá / ma słucháć główné żáłoby / którą strona powodna vczyniwszy tákże opráwy / wyda z potrzebnymi dowody swoimi / potwiérdzáiąc przez nie żáłobę swoię piérwszą / álbo dobrowolné ziáwienié piérwéy vczynioné / da stronie odporney zá główną żálobę / którą pozwány wysłyszawszy / może iescze chceli sobie wźiąć do dwu Niedźiél ná odpowiédź. Abowiém podług Práwá Sáskiégo Niemieckiégo / odwłoká stronie Pozwánéy bywa daná ku odpowiedźi tylko ad bina proxima Iudicia, to iest do cztérech Niedźiél / ná ziednánie Prokuratorá y ná odpowiédź. Spec: Saxon : lib : ij. articu : 2. A wedle Práwá Césárskiégo dwádźieśćiá dni. Przyczyná tego iest / iż Powód dosyć długi czás miał ku rozmyslániu ná żáłobę / Tákże téż trzebá pozwánéy stronie czásu ku rozmysleniu ná odpowiédź. Quod enim licet Actori, licet & Reo. Może téż zárázem po-

zwány

zwány chceli od Powodu żedáć Gwaru / który iemu winien Powód po żáłobie vczynić. A gdy Powód Gwar vczyni / iuż stroná odporna dálszéy odwłóki mieć nie może / ále zárázem przestrzégszy sobie dowody / świádectwá / y wszystki rzeczy pomocné / będzie winien ná żáłobę odpowiádáć. A té odwłóki máią sie rozumieć w spráwách vczćiwych / gdźie rzecz idźie o dług / o Imienie / co zową in Ciuilibus, Ale w spráwách które zową Criminales, gdźieby komu szło o gárdło / zwłasczá in recenti facto, żadné odwłóki niebywáią dáné / zárázem póki práwo śiedźi ná żáłobę winien odpowiádáć.

☞ W Krákowie ten iest z dawnégo zwyczáiu w odwłókách wźięty postępek / iże pozwány ná pierwszym Roku wysłyszawszy dobrowolné ziáwienié / bierze sobie do dwu niedźiél ná Rzecznika / co mu przez wyrok bywa dano. Potym po czytániu z Ksiąg Spráwy / iáko było dano ná Rzecznika / do drugich dwu niedźiél ná zmowę. A gdy drugié dwie niedźieli wynidą / Opráwy sobie czynią obiedwie Stronie po czytániu z Ksiąg onéy spráwy / iáko było dano ná zmowę. Po Opráwách támże zárázem Powód wedle pierwszéy żáłoby którą z Ksiąg da czytáć / w dobréy woli ziáwi y popráwić może iesli co ma.

Dylácye podług zwyczáiu Miástá Kráko=

Dylácya ná Prokuratorá.

Dilácya ná zmowę.

Dilácya po opráwách.

Co wysłyszawszy pozwány / iescze do dwu niedziél sobie bierze ná zmowę po opráwách. A gdy té trzecie dwie niedzieli wynidą / powód główną żáłobę czyni / to iest onégo dobrowolnégo ziawienia / które gołémi słowy ná początku vczynił / potwiérdza Vrzędowémi listy / świádectwy / y inszémi dowody / które ku swéy rzeczy nalepszé może mieć. A wysłyszawszy główną żáłobę pozwána stroná / iescze czás do dwu niedziél otrzymawa ná odpowiédź: dálszé odwłoki iuż nie idą. Wszákże pozwány ná káżdym tákim stopniu / może odpowiádáć y swoie rzecz skończyć iesli chce. A dla tego powód ná káżdym Terminie bywa álbo ma bydź z swoią rzeczą y z dowody gotów / áby mu stroná odpowiedna gwarem nie záskoczyłá.

Główna żáłobá.

Dylácya po głównéy żáłobie.

¶ Ten postępek ácz ták dálece nie iest wedle Práwá / wszákże ile bacżę zá wielkimi potrzebámi á zá ważnémi spráwámi w wiedzión iest w obyczay. Abowiém w Krákowie iáko w przednieyszym Mieście w Królestwie Polskim / miedzy zacnémi osobámi / y o wielkié rzeczy bywáią tákié spráwy / ná które stroná obwiniona / przez táki czás iescze sie ledwie może zgotowáć / gdy sobie dowody z inszégo Królestwá / Páństwá / z innych Miast / z wielkimi nakłády y trudno-

ściámi

ściámi iednáć muśi. Który postępek y vbogszych Person máło obraża. Abowiém tym czáśem nie przychodząc do skończenia Práwá / mogą się strony poiednáć / pogroziwszy sobie máło Práwem y nakłádem práwnym. Bo vporni Litygántowie ták sobie często mówią: Chceć się práwá zemną / dam ci go dostátek / odważyłem ná cię Sto złotych / nie vstąpięć kroku. Rzecze druga stroná: Y ia go tobie dam dostátek / odważyłem ná cię dwie / nieustąpięć ná piądź / náuczymy się práwá. Ale táki spór rzadko ku dobrému przychodzi. Lepsza bywa zgodá bez nakłádów / trudnośći / zámieszkánia: Quoniam dubius est semper euentus litis. Bo niewiedźieć komu pádnie cetno / komu licho / y iáko się długo powlecze práwo: iákoż czáśem y do dwudźiestu lat się powlecze / niż ku skończeniu przyydźie. A ták w tych dylácyách ninieyszych / strony rozmyśláiąc to sobie á pilnie vważáiąc / mogą się zgodźić / y ieden drugiému nieco vstąpić.

¶ Té odwłoki wysszéy ták wedle Práwá iáko y wedle zwyczáiu Miástá Krakowá opisáné / záchowywáią się tylko miedzy Sąśiády á nie miedzy gośćmi. Aczkolwiek y miedzy gośćmi tyle też idźie odwłók / ále przez trzeći dźień / nie przez dwie niedźieli. A áppellácya do wysszégo

Práwá miedzy Gośćmi dziewiątégo dniá. O czym będzie niżéy przy Appellácyách.

O wybiciu rozmäitym / ktorym ſie pozwány ſtánawſzy do Práwá może od ſpráwy Sądowey wyiąć / iáko Láciinnicy zową / Exceptiones.

alias odpór / wyiecié / odmowá.

EXCEPTIO, to ſie Polſkim ięzykiem rozumié / odpór ábo przyczyná iáka ſłuſzna / prze któréy żądánié álbo wtoczenie przeciw Perſonie / może ſie kto wybić od ſpráwy Sądowéy. A przynależy Exceptya ſtronie pozwánéy / iáko replica to ieſt odpór ná Exceptyą ſtronie powodnéy. Spec: Saxonum libro iij. articulo 16.

EXcepcye Práwem Mieyſckim wſzyſtkié máią bydź ná iednym roku żądáné / ile ich kto ma. Abowiém po odpowiedzi ná żáłobę vczynionéy / iuż mieyſcá niémáią / wſzákże niektó-

y po odpowiedźi mieysce máią / iáko gdy iest Powód klęty / álbo Prokurator fálszywy. etc.

O dwoiákim Wybićiu.

Excepcya iest dwoiáka / Jedná / która odwłacza tylko spráwę ná inny słuszny czás wedle Práwá / iáko gdy sobie kto bierze Fryst do Prokuratorá / álbo ná odpowiedź: ten Láćinnicy zową Dilatoriam exceptionem. Druga iest / która gáśi y niszczy spráwę / iáko gdy ná ćię żáłuie o pewny Dług / á ty mi okázuiesz y dowodźisz iżeś mi sie vspráwiedliwił / álboś mi przyśięgą wyszedł / iuż moię żáłobę przećiw sobie niszczysz: tę Láćinnicy zową Peremptoriam exceptionem.

Exceptio dilatoria.

Exceptio peremptoria

Wybićie z strony Powodu.

PRzećiw Powodowi té są Excepcyę / przez których zádánie / odporna stroná może mu nie odpowiádáć / áni sie z nim w rzecz wdáć. Jesli iest wywołány / iesli bezecny / iesli klęty / iesli dźiećię / álbo śierotá bez Opiekuná / iesli márnotráwcá / któremu dla łotróstwá odięté są dobrá ku száfowániu / iesli iest szalony / głuchy / niemy / bez Sprawce á Rzedźićielá swoiego / iesli Niewiástá bez Męża / álbo Opiekuná swoiego.

Wybicie z strony Prokurátorá.

PRokurator ten rzeczy spráwowáć nie może / który iest klęty / ná poczćiwośći iáką zmázą náruszony / młodszy niż 21. Lat / iesli iest Ksiądz / Mnich / iesli szalony / iesli o iáki hániebny vczynek obwiniony / iesli od Páná swoiego nie ma słuszney Plenipotenciiey álbo poruczeństwá / iáko sie godzi wedle Práwá: iesli go v Pręgi bito / iesli wiáry niechowa / iesli kogo zdrádził. Którzy są názwáni iednym Láćińskim słowem / Iure priuati, podług wykłádu Spec: Saxo: libro iij. articulo 16. Glos.

Wybićie z strony Sędźiego.

SEdźić niemoże iesli iest podejrzány / klęty / wywołány / krzywoprzyśieżcá / iáką niesławą zmázány / głuchy / szalony / od dostoieństwá dla iákiey szkárádośći oddalony / Hæretyk / Zyd / niewiástá / nieprzyiaciel od Adwersarza iáką przyiáźnią / namową / naymem / boiáźnią / obietnicą / nákázony / iesli krewny / iesli niema Páná Bogá przed oczymá / iesli bráktuie personámi. etc.

Wybićie z strony Iurisdyciiey.

POzwány / iesli nie iest pod władzą oney zwierzchności Mieyskiey / gdzie iest pozwan / może sie wyiąć do Práwá swégo: iáko iest Ksiądz / Mnich / Rycérski człowiek / Student/oprócz przyczyn wyszey opisánych przy Gościnnym Sądzie.

Wybicie z strony Mocy.

PLENIpotencya ták odbić może / iesli iest niedostáteczna / iesli wobec we wszytkich spráwách vczyniona / á rzecz osobliwéy mocy ktemu potrzebuie / iesli sie też wściąga ku iednéy części spráwy/ nie ku wszytkiey. Iesli tylko podána iest ku czynieniu przeciw komu / á nie ku brónieniu: iáko mówią Łácinnicy/ad agendum, non ad defendendum: álbo iesli moc iest odietá komu przez Principalá/ álbo sam Plenipotent moc dobrowolnie spuścił.

Wybicie z strony Pozwu.

POzew ták zbić może/iesli iest ná mieysce niebespieczné/morem záráżoné/ iesli w świeto pozwano / iesli ná dzień świety Rok náznáczono / iesli w Łázni / w Kościele / ná Cmyntarzu/ ná Krolewskim Pálacu. etc.

Wybicie z strony Swiádkow / iest niżey miedzy Sądownymi Dowody nápisáné.

Skutek tych Wybicia ábo Odporow.

SKutek y pożytek tych wszykich Odporów ten iest / Iże káżdy przez nié może swą spráwe odwléc / álbo sie vwiárowáć Persony Sędziégo / á zwierzchnośći iego / álbo odpędzić od Akciiéy / Prokuratorá / Powód / Swiádká / álbo Akciią od Powodu przećiw sobie żądáną zágáśić / iáko iest Exceptio peremptoria. Spec : Saxo lib : iij. articulo 16.

Litis contestatio.

O Zágruntowániu spráwy przed Sądem / co Láćinnicy zową Litis Contestatio.

LItis CONtestatio, iest główney rzeczy gruntowné wtoczenie przed Sąd od obudwu stron / przez żálobę y odpowiedź. Narratio enim cum contradictione faciunt Litis Contestationem. Spec : Saxon : lib : ij. artic : 2.

Co to iest wdáć sie w Práwo.

GDy kto wysłyszawszy żałobe / przeciw niey vczyni odpowiedź / iuż sie wdawa w Práwo / iáko zową Litem contestatur, ápprobuiąc y dawáiąc mieysce Zwierzchności Sędziego nád sobą / od którego sie iuż wyymowáć nie może. Nam per Litis contestationem Reus subijcitur Iudici. Wszákże w téy mierze / nie ledá odpór strony odpowiednéy zá odpowiédź ma bydź poczytány / ále ten tylko który iest práwie ná żałobe vczyniony. Abowiém póki sie kto odpowiedzią zbrania przez iáki odpór / iesczeć nie odpowiáda. Quàm diu me non debere respondere defendo, tàm diu non respondeo. Ná przykład: Gdy ná mie żáluiesz o Dług / á ia powiádam iżesmy obádwá innégo Práwá / á żądam bydź odesłan do swégo Sędziégo / tu iescze nie iest odpowiédź / ále zbraniánié odpowiedzi. Spec: Saxon: lib: ij. art: 9. & lib: iij. art: 30. Ale kiedy ták mówie / iżem ten dług winien álbo niewinien / iuż práwą iest ná żałobe odpowiédź / przez którą onému Sędziému ná rozsądek sie poddawam. A ták w téy mierze / pozwány kiedy sie niechce z powodem wdáć w Práwo / ma pilno báczyć co ma mówić / áby mowá iego nie byłá poczytána zá gruntowną odpowiédź ná żałobe. Bo práwą odpowiedzią ná żałobe / pozwány iuż sie wdawa w rzecz / y

75

áppzobuie nád sobą zwierzchnosc onégo Sedziégo / przed którym sie sądzi / y oná spráwá spada po nim ná iego Dziedzice / iż muszą ná mieyscu iego odpowiádáć. Per litis enim contestationem perpetuatur actio, fitq; transitoria ad hæredes.

GDy sie kto v Sądu ná swéy powieśći omyli / iże nie z vmyslu rzecze / może sie popráwić bez szkody swéy. Spec : Saxon : lib : j. artic : 61.

KTO poczyna odpowiádáć / á spráwá by sie nie skończylá / ale ná inny czás bylában odlozoná: iesli ná on czás z odkládu przypádly pozwána stroná niestánie / iuż iáko pokonána vpada w swéy rzeczy. Spec : Saxon : lib : 2. artic : 9.

O spolnym obudwu stron vspráwiedliwieniu przed iednym Sedziem / co Łáćinnicy zową Reconuentio.

RECOnuentio sie rozumié / gdy Stroná odpowiedna wysłyszawszy żalobe / żąda

przed odpowiedzią swoią/áby sie mu też Powód vspráwiedliwił w tym o coby go potym winił.

Postepek około spolnego vspráwiedliwienia.

W Tey spráwie o spólnym vspráwiedliwieniu/ podług Práwá Mieyskiego táki postepek iest: Gdy ná mie kto żáłuie/ y przykażą mi odpowiádáć: tedy przed odpowiádánim bede pytał/ ácz mi sie też Powód niema vspráwiedliwić o cobym go obwinił. Skaże Sedzia iże sie bedzie powinien vspráwiedliwić. A ták gdy iuż Obwiniony spráwi sie Powodowi/y bedzie wolen od niego/ támże też może ná Powodną stronę żáłowáć. Spec: Saxon: lib: j. art: 61.

Wszakże w pewnych spráwách támże opisánych/ spólne vspráwiedliwienie nie bywa przed iednym Sedziem/ zwłaszczá w spráwách Duchownych/ o wiárę/ o dziesięciny/o podawánia Beneficiy/ o Małżeństwo. &c.

PErsony Duchowne/ iáko Xieża/ Mniszy/ iesli przed Práwem Swieckim ná kogo żáłuią/ támże też obwinionemu powinni odpowiádáć/ o coby ná nie żáłował/ krom rzeczy

wyższey námienionych/ Práwu Duchownému właśnie przynależących. Spec: Sax: lib: j. art: 61.

Rękoiemstwo w spolnym vspráwiedliwieniu.

ODporna stroná wysłyszawszy żáłobę / może żedáć od Powodu/ który nie iest ośiádły Rękoiemstwá / o to áby mu sie też vspráwiedliwił / o coby mu winien dał / y o nakłády áby mu ie zápłácił / gdźieby Práwem nic ná nim niewygrał. Powód też może żedáć Rękoiemstwá od obwinioney strony nieośiádłey/ o dostánie Práwá / o nakłády / y o dosyćuczynienie rzeczy osądzoney. Spec: Saxon: lib: 1. art: 61. & lib: iij. art: 13.

O Opráwách.

OPráwy zową / przestrzeżenie w Práwie obudwu stron / ták Powodney iáko Odporney. Powodney przed głowną żáłobą/ Odporney przed głowną odpowiedźią. Które Opráwy / obiedwie stronie

mogą

mogą sobie vczynić ná iednym Roku ieśli chcą/ tym sposobem.

¶ Naprzód/Prokurator Powodnéy strony bedzie pytał ná prawie. Acz iego Principała opráwy nie máią dóydź/ álbo co iest wedle práwá. Skaże mu Sędzia ták: Gdyż Prokurator strony Powodnéy/ w czás y w godzinę żąda sobie Opraw w spráwie swoiéy potrzebnych/ tedy go máią dóydź wedle Práwá. A ták Prokurator Powodnéy strony po piérwszé to sobie opráwi/ ieśliby rzeczy swego páná do końcá słusznie á vżytecznie (czego Boże vchoway) przewiéźdź niemógł/ áby on przez wtórégo/ trzećiégo/ czwartégo/ y tyle ileby było potrzebá/ Prokuratorá álbo téż sam przez śie/ zá porádzeniém y lepszą spráwą rzecz swoie dokończyć/ y ku skutkowi przywiéźdź mógł. Skaże Sędzia/ iże co Prokurator strony Powodnéy wedle biegu Práwá nászégo Mieyskiégo Máydeburskiégo/ sobie opráwia y przestrzéga/ to go ma dóydź wedle Práwá.

Opráwy popiérwszé

¶ Wtóré/ tenże Prokurator przestrzeże y opráwi sobie/ áby wedle swéy potrzeby/ mogł mieć słuszné odwłoki ku okazániu dowodow swoich/ ná odstąpienié/ ná porádzenié/ przestrzeże świádectwá żywych Ludzi/ Aktá/ Listy Królewskié/ vczćiwéy Rády/ Gáynégo Sądu/ y wszelkiégo

Opráwy powtóré.

Vrzedu/ ták tego iáko innégo Królestwá y Páństwá/ Reyestrá/ Chyrográfá/ y wszystki inné dowody/ iákimkolwiek obyczaiem ku swéy spráwie przynależacé. A gdy to sobie wczás y w godzine przestrzeże / bedźie pytał ná práwie. Aczby tego on y Principał iego otrzymáć nie miał / álbo co by było ná práwie. Skaże mu Sedźia / iáko iest wyssżey opisano.

¶ Opráwy potrzećié.

¶ Trzećié / tenże Prokurator opráwi y przestrzeże sobie/ ieśliby co nowégo álbo trudnégo od strony w odpowiedźi vsłyszał / áby mógł mieć Fryst álbo czás ná zmowe / ná porádzenié / do dwu Niedźiel z swym Principałem. Co téż przez skazánié Sedźiégo otrzyma. Tymże obyczáiem stroná odporna álbo iéy Prokurator Opráwy sobie vczyni/ áby go téż to wszytko doszło / co stronę Powodną ieśliby co nowégo przed załobą y po załobie vsłyszał / áby mógł mieć ná porádzenie do dwu Niedźiél / y inné wszytkié rzeczy w Opráwách Powodu opisánych.

W zápisániu tákich Opraw / Pisárze wielé kroć sie niepotrzebnie báwią/gdy ty wszytki przestrzeżenia wypisuią. Ale dosyć iest ná tym / gdy ták zápisze: DECRetum est parti Actoreę, omnes reformationes , iuxta cursum Iuris Teutonici MAYdeburgeñ, permitteñ esse de forma Iuris.

Decretum eſt quoq; parti reſpondenti. &c. Abowiém iuż zá tym ſkazánim / krótko ſie wßyſtko zámknie / co którey ſtronie ieſt potrzebá / wedle biegu Práwá Máydeburſkiégo. A iże Opráwy máią bydź czynioné / nápiſano Iure Municipa. articulo 23. Gloſ. quæſtione prima de Gerada.

Po Opráwách ſtroná Odporna / álbo główney żáłoby ſłucháć ma / álbo dobrowolné ziáwienié zá główną żáłobę przyiąć. Co vczyniwßy / może od Powodu żedáć Gwaru / ieſli chce.

O Gwarze.

GWar / ieſt nie iákie wedle Práwá Rekoiemſtwo álbo zá ſtąpienie / ná żądánié pozwáney ſtrony / od Powodu vczynioné / dla vwiárowánia iákiéy ßkody y trudnośći.

Gwar iáko bywa czynion.

GWar tym ſpoſobem bywa czyniony. Prokurator pozwáney ſtrony / wyſłyßawßy dobrowolné ziáwienié / álbo główną żáłobę / be-

dzie pytał ná Prawie témi słowy: Gdyż iuż móy Principał dobrowolné ziáwienie od powodnéy strony przyymuie/ zá głowną żálobe/ pytam ná Práwie. Acz powód Gwaru niema podnieść/ álbo co iest ná práwie? Skaże Sedzia/ Iże Powód ma podnieść Gwar wedle práwá.

Dáléy stroná Odpowiedna pyta/ iáko rychło ma táki Gwar podnieść? Skaże Sedzia/ Iże póki práwo śiedzi. Spyta potym/ iáko wedle práwá táki Gwar ma podnieść? Skaże Sedzia/ Iże známieniem pálcá/ to iest/ podniózszy pálec wielki práwéy reki/ vwiniony w rekaw/ ták iżby go było dobrze widáć. Powód tedy vczyniwszy Gwar/ spyta ná práwie/ iesli go dobrze á spráwnie vczynił? Skaże Sedzia/ Iż dobrze vczynił. Bedzie pytał náostátek/ iesli czás iest spuścić Gwar? Skaże Sedzia/ Iże czás iest spuścić wedle práwá.

Białagłowá iesli iest Powodem/ tymże sposobem Gwar vczyni/ ále przez Opiekuná z práwá potwierdzonego. Spec. Sax. lib. j. arti. 46.

☞ Zá długim vżywániem weszło w obyczay/ iże Gwar podnieśienim pálcá wielkiégo/ vwinawszy go w rekaw czynią: Co sie wiele ludźióm pátrzáiącym ná to zda bydź nieiákim szyderstwem/ iákoby dudká zá wiechą vkázował.

Abowiém

Abowiém y wiele mieyscóm o Gwarze w práwie opisánym / gdy sie kto pilnie przypátrzy / obaczy iż sie więcey ściągáią ku obiecániu Gwaru / niżli ku tákiému podnaszániu: To iest / áby strona Powodna / miásto tákiégo podnieśienia Gwaru / podániém ręki Sędziemu / obiecáłá stronie pozwánéy Gwar / známionuiąc przez to podánie ręki / iż chce chowáć té wszytki rzeczy / dla których Gwar iest vstáwion / y co známionuie.

Co známionuie Gwar.

Skutek Gwaru ten iest / iż kto ji vczyni / iuż więcéy swéy żáłoby nie może popráwowáć áni odmieniáć. Skutki gwarutrzy 1. Już żadnych dowodów ku potwiérdzeniu żáłoby swoiéy nie może dáć czytáć / które mu było wolno przed Gwarem vkázowáć / wyiąwszy té których przed Gwarem ku podpárciu żáłoby vżywał / może po Gwarze ku replikóm vkázowáć. 2. Náostátek pozwáną stronę / iesliby ią kto inny o tęż rzecz potym gábał / o którą on żálował / zástępowáć będzie powinien / y inné skutki Gwaru czynić / opisáné Speculo Saxonum libro j. articulo 63. & libro ij. articulo 15. Iure Municipali, articulo 35. & 41. 3.

O brzeczenie Gwaru wymyslone.

Są niektórzy PROKuratorowie / którzy od strony pozwáney spráwuiąc rzecz / żądáią od Powodu / áby obrzeczył Gwar / gdy go vczyni / co iest od nich wymyslono nie wedle Práwá: ále złym vmysłem / áby Stronę Powodną od spráwy swéy odegnáli. Abowiem tym obyczáiem vbogiégo Człowieká / gdy niema ktoby zań Gwar obrzeczył / łatwie od spráwy iego odżenie. To tedy ponieważ iest z wielkim vbliżenim spráwiedliwości / á nie według Práwá / niemą bydź dopuszczono / áni w obyczay w wodzono.

O Odpowiedzi.

Odpowiedna stroná ma pilnie báczyć / áby swéy niewinności y spráwiedliwości / mądrze / z dobrym rozmyslenim / y z dobrą porádą bróniłá: áby sie głupią swoią odpowiedzią nie záwiodłá. A dla tego bespieczniéy iest mieć Rzeczniká sprawnég / á ktemu cnotliwégo. Abowiém przez swoie niebáczną odpowiedź / łatwie może w błąd wpáść / y ku szkodzie sie przywieść. Sp. Sa. lib. j. ar. 62

Odpowiedź dwoiáka.

Odpowiedź po záłobie iest dwoiáka. ¶ Jedná / gdy ſie pozwány zbrania áby nie odpowiádał: á to w ten czás bywa/ kiedy przećiw Powodowi odporna/iż iest powołány/ álbo klety/ álbo Sierotá bez Opiekuná/álbo iż ná dźień świety od niego iest pozwány / álbo iż oná ſpráwá byłá przed tym v Sądu / y ſkończyłá ſie / przez Wyrok álbo przez vgode / álbo iż ſie rzecz toczy pod tym Sędziem / pod ktorégo władzą stroná odpowiedna nie iest / álbo kiedy Powód nań záłuie iezykiém ktorégo ón nie rozumie: ábowiém Sądownie żaden niema bydź przymußón ku odpowiedźi / ażby dobrze wyrozumiał co mu zádáią / y o co nań záłuią. Wßákże Powód może innym iezykiém záłowáć / á pozwány też innym odpowiádáć / w ten czás gdy ſie obádwá rozumieią / álbo przez ſie / álbo przez ſwoie Rzeczniki. Spec. Sax. lib. iij. art. 71. Rzá innymi odpory / wyßéy przy mieyſcu o Wybićiu opiſánymi / z ktorych gdy pozwány iedne álbo wiecéy ma/ może ſie obronić aby nie odpowiádał. *Reſponſio per exceptiones.*

¶ Druga iest Odpowiedź / gdy kto práwie á gruntownie ná załobe odpowiáda / przez co ſie iuż z Powodem w rzecz wdawa / iáko mowią / *Reſponſio ad propoſitiones.*

Litem contestatur. Spec. Sax. lib. iij. art. 30.

KTo pocznie ná żałobę odpowiádáć / á sprá-wá się nie skończy / ále będzie ná inny czás odłożoná / potymby ná dźień z odkładu przypádły nie stánął / tedy iuż ten to który począł odpowiádáć / ma bydź zá przekonánégo skazan. Specu. Saxon. lib. ij. arti. 9. ále wyszszéy o tym.

Defensor
Actor

ODpowiedney stronie práwo záwżdy iest przychylnieysze niż Powodowi. Iure Municipali articulo 35. & 38. Glos. A ztądże iesliby kto był o złoczyństwo poimán / á nie ná świeżym vczynku / iáko mówią / nie zá gorącá / tedy obwiniony bliższy iest się odwieźdź / niżby go kto miał pokonáć. Ius enim fauorabilius est ad conseruandum, quàm ad condemnandum. Iure Municipali Articulo 32.

O Dowodziech / ktoremi strony swoie rzecz v Sądu twierdzą.

DOwód przeciw Stronie ná Sądzie / bywa rozmaitym obyczáiem / przez

świádki/ przez własné strony obwinionéy zeznánié/ przez Vrzedowé listy/ przez przyśiege.

O Swiádkoch.

¶ Dowód I.

SWiádek/ iest Persona pozwana/ która świádectwo prawdy wydawa ná sądzie pod przyśiegą. ¶ Káżdy świádkiem bedźie/ którego słuszna przyczyná od tego nie odwiedźie.

Przyczyny prze ktore kto nie może świádczyć.

PRzyczyny od Swiádectwá odwodzące/ té są. ¶ Naprzód/ látá z strony młodośći/ ktoby był młodszy niż czternaśćie lat/ ná wydánié świádectwá niéma bydź przypuszczon. A to śie ma rozumieć w spráwách vczćiwych/ o Dług álbo o Jmienié. Ale w spráwách hániebnych/ gdźie idźie komu o cześć álbo o gárdło/ żaden świádectwá wydáć nie może/ któryby był młodszy niż dwádźieśćia lat. ¶ A z strony stárośći/ ktoby miał śiedmdźieśiąt lat/ świádczyć nie-

Młody.

Stáry.

Sługá. — może. ¶ Sługá też zá pánem świádczyć niema/ dla tego/ iże zá boiáźnią páná swégo / częstokroć prawdy zámilczeć muśi. ¶ Niewiásty też świádczyć nie mogą: ábowiém ony są odmienné w słowiéch/ á świádectwá rózné wydawáią/ á żadna ich spráwá Sądowná bez Opiekuná nie iest ważna. Jáko też przećiw temu / świádectwem nie mogą bydź pokonáné: bo ony nieumieią sie szkody vwiárowáć / y Práwá vmieć nie są powinny. Spec: Saxon: lib: j. art : 46. Wyiąwszyby w spráwie o Mężobóystwo / álbo ieśliby co przećiw Rzeczypospolitéy która broiłá: tedy Swiádkámi może bydź pokonána. Może sie też odwieśdź śiedmią świádków obwiniona o złoczyństwo / ieśliby byłá dána ná Rękoiemstwo. Iure Mun : art : 22. 91. Spec : Sax : lib : j. art : 21.

¶ Niewiástá. (margin)

¶ Bezecni / krzywoprzyśiężcé/ złodźieie/ łotrowie/ których v Pregi biło / álbo sie od tego odkupili: łupieżce/ świętokupcy/ zdraycé/ błaznowie/ mężobóycé / wywołánie do roku y do sześći Niedźiel cierpiący / świádkowie przenaieći/ y pospolićie którzy iáką szkárádośćią żyćia są pomázáni / ábowiém haniebnym ludźióm / wszytki vczćiwé spráwy bywáią záhronioné. ¶ Też nie świádczy vbogi sprosny / to iest / któryby był kostérá/ pijánicá/nierządny/dla tego/ iże táki bywa

(margin: Bezecni ꝛc. — Nota — ¶ Vbodzy Lotrowie.)

podezrzány / by nie był przenáięty. ¶ Zydowie / Pogáni / Odszczepieńcy / niemogą bydź świádkámi przeciw Krześćijánóm: á iesliby sie przydáło iżeby Zyd miał świádczyć przeciw Krześćijáninowi / to ma vczynić ze dwiemá Krześćijány y z iednym Zydem: á Krześćijánin przeciw Zydowi może świádczyć z iednym Krześćijáninem / iáko iest wyszszey o tym. A ktoby Swiádkowi iáką niegodność ku świádczeniu zádał / tákiey ma záraźem dowodzić. Spec: Sax: lib: j. art: 51. glos. Zydowie. etc.

Czás wiedzienia Swiádkow.

SWiádki kożdy wieśdź ma wdawszy sie iuż w Práwo: wszákże gdzieby tego byłá słuszna przyczyná / może ie przed tym wieśdź: iáko gdyby sie bał áby Swiádek nie zmárł / álbo iesli stáry / iesli chory / álbo sie ná Woyne gotuie: y dla innych przyczyn / o których pisze Alcyatus. A komu skażą dowód ná świádki / bedźie miał sześć Niedźiel ku wiedźieniu ich. Może ie też záraźem wieśdź iesli chce. Iure Municip: artic: 75. A gdyby ná Roku náznáczonym zámieszkał ich wieśdź / vpada w swey rzeczy / y Sędźiemu wine przepada / dla swego kłamstwá / iż tego nie dowiódł ná co sie brał. Spec: Sax: lib: j. artic: 53.

Wszakże może się założyć pomocną rzeczą / któréy będzie powinien potwiérdzić przysięgą / ieśli mu strona wiáry w tym nie da. To vczyniwszy / otrzymawa iescze dwie Niedzieli ku wiedzieniu Swiádków : dálszéy odwłóki iuż mieć nie może. Iure Municip : articulo 32.

Wiele ma bydź Swiádkow.

W Káżdéy spráwie / dosyć iest mieć dwu álbo trzech Swiádków / wedle Pismá S. IN ore duorum vel trium, stat omne verum testimonium. Wszakże w pewnych spráwách wedle Práwá / potrzebá iest więcéy : iáko o spráwách hániebnych / w spráwách po vmárłéy ręce / Spec : Sax : lib : j. artic : 6. trzebá śiedmi Swiádków. A świádectwem iednégo żaden nie bywa pokonan / wedle pospolitéy powieści : Vox vnius, vox nullius. Wszákże w spráwách które nie niosą wielkiéy szkody / y iednemu Swiádkowi wiárá bywa daná : iáko Pástérzowi / około szkody któraby się przez bydlę w stádzie stáłá : ábowiém częstokroć sam przy páśieniu bywa. Speculo Saxonum lib : ij. articulo 54.

Obyczay wiedzienia Swiádkow.

KTo tedy chce wieśdź Swiádki / ma ié pozwáć / y stronę przeciw ktorey Swiádki wiedźie / áby tego przysłuchálá. A gdy iuż ná Roku stáną / Powód opowiedźiawszy ié / będźie żądał / áby byli do Koła ku mieyscu Sądowému wpuszczeni y wysłucháni. Potym Swiádkowie / káżdy z osobná ku wysłuchániu / przykłádem Dánielá Proroká / ma bydź przypuszczan / á niż pocznie świádczyć / tedy ná roskazánié Sędźiégo / álbo Stárszégo Przyśieżniká / przyśięże témi słowy: Ja N. Przyśięgam Pánu Bogu / wszytkę prawdę powiedźiéć w téy spráwie / ktora iest miedzy tymi N. N. stronámi: á téy prawdy niechcę táić / dla przyiáźni / nienawiśći / dárow. Ták mi Boże pomagay. Albo miásto tákowéy przyśięgi / iáko w Krákowie ten iest obyczay / z roskazánia Stárszégo Przyśieżniká / podnieśie dwá pálcá y zás spuśći: Potym Stárszy Przyśieżnik rzecze Swiádkowi / záchowawszy vczćiwość káżdému wedle stanu iego: Pod tą przyśięgą ktorąś vczynił ku P. Bogu / y ku Vrzędowi / ábyś w tym prawdę zeznał / o co iesteś pozwan: y inné nápominánié może vczynić / wedle swéy rostropności / wiodąc go ktemu / áby prawdę zeznał wedle Páná Bogá y sumnienia swégo. Po tá-

Dan: 13.

Przyśięgá świádkow

N3

kim vpominániu / Swiádek będzie powiádał / á Pisarz ma pilnie spisowáć wszytki słowá iego. A gdy sie iuż wszyscy Swiádkowie odpráwią / Pisarz ná żądánié Powodu / będzie záraz iáwnie czytał ich świádectwá.

O Pytániu / przy słuchániu Swiádkow.

Interrogatoria circa Examen TESTIVM.

PRzy słuchániu Swiádków / niektórzy ten obyczay chowáią / co też iest wedle Práwá / Speculo Saxonum lib: ij. artic: 22. Iż Sędzia pyta od Swiádków / mieyscá / czásu / godziny / kiedy sie tá spráwá dziáłá o którey świádczy / iesli też to sam widział / álbo o tym słyszał / y innych okoliczności / które strona Powodna Sędziemu potáiemnié dáie ná kártcie spisáné / wedle żáłoby á potrzeby swéy: co Łácinnicy zową Interrogatoria. Ale ten obyczay nie wszedy chowáią / iuż ná tym Sędzia y strona przestawa / kiedy świádek obowiązány przysięgą / świádczy wedle sumnienia swégo / to co nalepiéy wié w onéy spráwie. Wszakże ná długą powieść Swiádków / Sędzia niéma sie oględáć / ale rzeczy tylko gruntowniéysze obáczáć / á ku spráwie / o którą przą idzie / pilnie a bácznie stosowáć. Pisze Alcyatus.

Odmowy

Odmowy przeciw Swiádectwu.

ODmowy w świádectwie / mogą bydź ná przeciw tym Personam / ktore są wysszey opisáne: miedzy ktore / też poczytáią Mnichá / Kśiedzá / y Niewiásty / iże świádczyć nie mogą / wszakże w pewnych tráfunkách świádczą: iáko gdy rzecz iest o dziecięćiu / ieśli iest krzczone / ieśli sie żywo národziło / álbo nie. Speculo Saxon: lib: j. articulo 33.

Ktore świádectwo bywa ważne.

SWiádkowie ieśli sie w powieśći swey zgadzáią / tákie ich świádectwo bywa ważne / á żadney odmowy niemász przećiw niemu. A gdyby sobie w rzeczy przećiwni byli / żadnemu wiárá nie bywa daná.

SWiádek / ieśli sam sobie w swey mowie iest przećiwny / álbo w iednym prawdę powie / á w drugim nieprawdę / tákowy bywa od Sądu odłączon.

POwieść Swiádkow wątpliwa / záwżdy przez tego przećiw komu świádectwo iest wiedziono / ma bydź wykłádána. Abowiem kto

czego

Swiadko

XB

czego dowodzi / ma iáśnie á otworzyśćie bez żadnéy wątpliwośći dowodźić: gdźieby ináczéy było / tedy on Dowód trudny á wątpliwy / nic nie waży. Spec: Saxon: lib: j. artic: 15. Glos.

O świádectwie Dłużniká przećiw Credytorowi.

DŁużnik / gdy mieni iże Dług swemu Wierzyćielowi zápłáćił / ma tego dowieśdź sámotrzeć ze dwiemá Swiádki / ktorzy przy zapłáćie byli. Spec: Saxon: lib: ij. artic: 6.

JAkim Dowodem Powód náprzećiw obwinionéy stronie Długu álbo innéy swéy żałoby podpiéra: Tákowym odwodem / obwiniony przeć Długu bronić sie ma. Ná przykład przećiw obligácyiéy Vrzednie zápisánéy / Quitem Vrzednie zápisánym / przećiw Chyrográffowi / Quitem własnéy ręki / álbo też Vrzednym. Przećiw Swiádkom / świádectwem tyle person ile ich Powód miał. A gdźieby tego obwiniony nie okazał / tedy wedle Dowodu Powodowégo w swéy rzeczy vpada. Ale przećiw tákiému porządkowi Práwá / témi czásy dłużnikowi o dług Chyrográffem zápisány przyśiegę sámotrzećiemu

dopuszczáią. Zkąd przychodzi / iże Chyrográffy máłey wagi bywáią / nád które ku Dowodowi niewiém możeli bydź co ważnieyszégo. A złégo sumnienia Dłużnikowi / nic nie łátwiéy iedno zapłáte mienić / ná przysiege sie bráć / powiádáć iż zádzierżány Chyrograff / á ku swéy przysiedze dwu chłopu / álbo ile potrzebá / sobie ziednáć y przenáiąć / którzy áni ná Bogá / áni ná swé sumnienié nie bacząc / tylko propter mammona iniquitatis / z nim krzywoprzysięgáią. Acz niektórzy powiádáią / iże z tákimi chłopy ku przysiedze dobrze iest / gdy Credytorowie częstokroć wziąwszy zapłáte wedle Chyrográffu od Dłużniká swego / Chyrográff v śiebie zátrzymawáią. Ale tá potrzebá / v tákich Krzywoprzyśiezców niechay mieysce ma. Wszákże Dłużnik który ták niedbáły iest / iże zápłáciwszy dług / zapłáty swéy od Credytorá Quitu nie bierze: gdyby raz álbo dwá tákową niedbáłość z swą szkodą odniósł / byłby potym w swéy spráwie czuynieyszy. Abowiém co iest łátwiéy iáko Quit nápisáć: á ku zápłáceniu żadnégo przystoynieyszégo dowodu nie iest przećiw Chyrográffowi / iáko Quit / álbo włásną reką / álbo Vrzednie nápisány. Powiáda Iustinianus: Nihil tam naturale est / quam eodem genere quodq. dissoluere / quo colligatum est.

Dowód przećiw Chyrográffowi niesłuszny.

Naiemni świádkowie.

Dowód przećiw Chyrográfowi słuszny.

Z którey Sentenciiéy Justyniano: okázuie się / iże dowód zapłáty przeciw Chyrográffowi nie przez świádki / ále przez Quit ma bydź. Ale to mędrszych rozsądkowi niechay będzie zostáwiono.

GDy Powód golémi słowy żáluie / obwiniony z żáłoby iego Przyśięgą sye swoią wybiie.

O Wyznániu Pozwánego.

Dowód 2. przeciw stronie.

WYznánie / iest pewna á iásna odpowiedź / álbo zezwolenié strony Odpowiednéy / ná żáłobę strony Powodnéy / przed włásnym Sędziém vczynioné.

SKutek zeznánia ná Sądzie ten iest / iże odporna stroná / gdy zeznánié vczyni / iuż Powód od potwierdzenia swéy żáłoby bywa wolen. Vbi enim adest Rei confeſsio, non eſt neceſſaria Actoris probatio.

OBwiniony z zeznánia swoiégo / iuż bywa mian zá przekonánégo. Spe. Sax. lib. ij. art. 18. & 22. Glos. Confessus pro victo habetur. Propria Rei Confeßio.

ZLoczyńcá / gdy swóy zły vczynek zezna / ma bydź wedle przewinienia skazan: wszákże to zeznánié / gdy sie wściaga ku karániu ná gárdle / ma bydź nie poniewolné / nie mekámi wydławioné / ále dobrowolné przed Sadem. Wyiawszyby przed mekámi były inné pewné licá / álbo znáki onégo złoczyństwá zeznánégo. Spec. Sax. lib. ij. art. 18. O czym iest w czwartéy cześci szérzéy.

Wyznánie kiedy nie iest ważne.

ZEznánia té nie sa ważné. ¶ Naprzód / Gdy sierotá króm Opiekuná zeznawa: ábowiém sierotá wedle lat niewié co czyni. Kto téż zeznawa zá boiáźnia śmierci álbo mak / wyiawszyby w onym zeznániu trwał. ¶ Item / Kto zá soba ku swému pożytkowi zeznawa. Szalonégo zeznánie téż nic nieważy. ¶ Item / Z omylności iákiéy vczynioné / á ztadże czásem przed skazániém może bydź odmienioné. ¶ Item / Obwiniony o Cudzołoztwo / gdy iest przez przyrodnych narzedów ktemu / zeznánié iego nic nie- Cudzolostwo

waży. ❡ Item / Zeznánié ktoreby było przeciw práwu.

O Liściech.

❡ Dowód 3. przeciw stronie.

List / iest pisánie Vrzędowé ku wywiedzieniu á potwierdzeniu iákiéy spráwy vczynioné. Tákowé Listy Láciannicy zową czworákim nazwiskiém / Instrumenta / Documenta / Munimenta / Probationes: dla tego / iże stroná przez nie w spráwie swéy bywa náuczoná / vpewnióná / y przeciw swoiému Aduersarzowi obronna.

O Jáwnych y Osobliwych Liściech.

❡ Listy dwoiákié.

❡ Jáwny.

Listy są dwoiákié / Jáwné y Osobliwé.

❡ Jáwny List iest / który ręką Jáwnégo pisarzá bywa nápisány / álbo podpisány / álbo pieczęcią Vrzędową zápieczętowány. Który też pod Imieniem Sędziégo bywa widymowány / to iest przepisány. Nád to / który v Sądu przy Aktach bywa pisány. Który też ma w sobie podpisánié trzech álbo dwu świádków / choćby

od osobliwéy persony był nápisány. W téy liczbie poczytáią Księgi z Mieyskiéy Cáncelláriiéy/ vkazáné zá wyznániém Sędziego álbo pisárzá/ iż mieyskié są. Téż káżdé pisánié/ którému wedle zwyczáiu mieyscá bywa wierzono/ zá iáwné bywa poczytano.

¶ Osobliwy záśie List iest/ który od osobliwéy persony/ nie Jáwnégo Pisárzá ręką bywa pisány: iáko iest Chyrograff/ Ausczug/ to iest/ wypis z Reyestru. List włásnéy ręki do kogo pisány/ który názywáią Missiwą. Jáwnému Listowi bywa wiárá daná/ ále ták/ iesli sie ná nim fałß iáki nie okaże. A ztądże Listy gdy do Sądu bywáią przynieśioné/ pilnie máią bydź obaczoné y czytáné/ iesli tám co niémáß wyſkrobánégo/ álbo miedzy liniiámi pisánégo. A iesliby literá ná mieyscu ßkodliwym byłá odnowioná/ któraby iákié podeyżrzenié przynośiłá/ táki List ma bydź odrzucon. Spec. Sax. lib. ij. art. 42. Osobliwému téż Listowi dáią wiáre w ten czás/ gdy bywa vkazány przeciw onému który ji pisał/ á nie przy sie pisánia swego: ábowiem kto sie przy/ iż nie iest pismo iego/ táki ma przyśiądz sámotrzeć iż ono pismo nie iest iego/ áni Pieczęć iego/ áni kiedy było: gdy to vczyni/ będzie wolen. Specu. Saxo. lib. 1. arti. 15. glos. in fine. Wßákże wedle

¶ Osobliwé.

¶ Podeyżrzenia Listów Jáwnych.

¶ Kto sie przy ręki włásnéy.

práwá Duchowného y Césárskiégo / táki bywa pokonány przez świádki / y przez przyrownánié Liter.

O Pieczeciách.

Pieczeci dwoiákié.

PIeczeći są dwoiákie: Jedne ważné / które do Listu przyłożoné potwiérdzáią wszelką spráwę: iáko są Pieczeći Królewskié / Mieysckié / y wszelkich person ná Vrzedzie będących / w spráwach które sie przed ich Sądem toczą. Drugié nieważné / które żadnéy rzeczy wieczné potwiérdzáć niemogą: iáko są Pieczeći osobliwych Person.

PIeczeć / troiákim obyczáiem bywa nágániona. ¶ Naprzód / Jesli Napis ná niéy iest práwie zágłádzony. ¶ Wtóré / Jesli Pieczeć nárzezána álbo nałamána. ¶ Trzecié / Jesli nikomu nieznaioma. Speculo Saxon: Libro ij. Articulo 42. Et Sum: Ray.

O Przysiedze.

Dowod

Przyśiega / komu iest nákazána / ma ią vczynić wedle sumnienia dobrégo/áby iáko w sercu rozumié / ták vsty wyznał: z dobrym rozmyśleniém / z dobrą bácznośćią / spráwiedliwie: áby nie obráźił przodkiem páná Bogá/biorąc Imie iego nádáremno/ potym bliźniégo swoiégo / vszkadzáiąc go niespráwiedliwą przyśięgą ná máietności iego / ná ostátek sumnienia swego / potepiáiąc sam śiebie. Ma ná ten czás mieć ná dobréy bácznośći Przykazánié Boze: Nie bierz ná dáremno Imienia Bozégo. Abowiém kto bierze ná dáremno Imie Boze / á swego falszu nim potwiérdza/ pewna á nie omylna rzecz iest/ iż pomsty od Bogá nie vydźie. Nápisano w Zakonie Bozym: Non habebit insontem Dominus eum, qui assumpserit nomen domini Dei sui frustra. Exod. 20. A mimo to/ wedle práwá/ Krzywoprzyśiezcá stawa sie bezecnym / á ku świádectwu / y ku zadnému Dostoieństwu nie bywa przypuszczon. Speculo Saxonum Libro ij. Articulo 11.

Przyśiegá iáko ma bydź oddána.

PRzyśiegá / wedle żáloby ma bydź oddána. Iure Munic: art. 98. ¶ Ná przykład / Jesli kto o Dziedzictwo iest obwinion / ták przyśieże: Iże Dziedzictwo o ktoré iestem obwinion / mam od tego N. kupioné / álbo dárowáné / álbo z Spadku Oyczystégo dostąpioné / &c. ¶ A iesli o Meżobóystwo / tedy táką rótą przyśieże: Iákom iest obwinion przez tego N. iżebym przyiaćielá iego / álbo Brátá N. zábił / álbo ránił / tego vczynku nie iestem winien. Ták mi pánie Boże pomagay.

Przyśiegá świádkow twierdzących Głowną przyśiege.

Compurgatorũ iuramentũ.

PRzyśiegá Swiádków / ktorzy drugiégo Przyśiege potwiérdzáć chcą: których Láćinnicy zową Compurgatores / tákowa ma bydź: Przyśiegá ktorą vczynił ten N. okolo dárowné go Imienia / álbo zádánégo sobie meżobóystwá N. iest prawdziwa y spráwiedliwa. Ták mi pánie Boże pomagay. Dla tego ći spółem przyśiegáiący máią bydź tákowi / ktorzyby dobrze ználi tego zá ktorym przyśiegáią / y záchowánia iego dobrze byli świádomi / áby táką przyśiegą swoią / páná Bogá / y sumnienia swego nie obráźili.

Specu:

Specu: Saxon: lib: j. arti: 39. Nie z onych liczby/ którzy snaść zá kuffel piwá / á zá pare groszy / przyśiegliby iż Bogá niémász ná niebie / nie rozważáiąc sobie co iest przyśiegá / á iáko Pan Bóg Krzywoprzyśiężce srodze záwżdy karał / y karze. O czym dosyć świádczą Historye / ták Pisina świętego/ iáko y świeckié.

Przyśiegá Pomocnikow.

PRzyśiegá onych których winuią / Iżeby mieli dáć przyczyne złego vczynku / táka bywa: Iáko mię winuią / iżebym ia ku temu mężobóystwu rády y pomocy dodawał / y miałbym o tym wiedzieć / tego nie iestem winien. Ták mi Pánie Boże pomagay. A oni záś którzy z nim przyśięgáią / ták będą mówić: Przyśiegá którą ten vczynił / iże nie był ku pomocy temu mężobóystwu / iest spráwiedliwa y prawdziwa. Tákowé wszytki Przyśiegi/ máią bydź wedle skazánia/ wedle żáłoby / odmieniwszy rzeczy Persony/ co ma bydź odmieniono.

O Przyśiedze / ná Roku nie oddáney.

IE Sliby kto Przyśiegi / sobie o cokolwiek

przed sądem przysądzonéy / ná Roku náznáczonym nie oddał: táki iuż w długu / álbo w innéy rzeczy / o którą był obwinion / y w winie Sędziemu vpada / ieśliby sie iáką pomocną przyczyną wedle práwá nie obrónił / przécz ná Roku przyśiegi oddáć nie stánął. A gdzieby obwiniona strona gotowa byłá przyśiądz / czásu náznáczonégo / ná mieyscu zwyczáynym sądownym / á Powódby przyśiegi nie przyimował / álbo przytym nie był / iuż obwiniona stroná od przyśiegi bywa wolná / y od Długu / y od wszystkiéy rzeczy / o którą byłá obżałowána. Speculo Saxonum libro ij. articulo II.

Czás oddánia Przyśiegi.

CZás oddánia przyśiegi / trwa do południá w dzień ku przyśiedze nákazány. Przeto stroná która ma czynić przyśięgę / pilnowáć tego ma do południá / ná mieyscu zwykłym gdźie przyśiegi oddawáią. A gdyby stroná która ma przysłucháć przyśiegi nie stánęłá: tedy da pilność swoie zápisáć / á strony przećiwnéy niepilność. Tymże sposobem druga stroná która ma przyśiegi przysłucháć vczyni / gdyby oná która ma przyśiądz nie stánęłá.

Postępek przy oddániu Przyśiegi / gdy obiedwie stronie stáną.

JEśli ná Roku Przyśiedze náznáczonym obiedwie stronie stáną / ták Powodna iáko Obwiniona: Prokurator strony która ma oddáć przyśiegę / ták rzecze: Pánie Sędzia / wedle dźiśieyszego Roku / ten stoi N. gotów przyśięgę vczynić / y żąda áby mu rótá nákazáney przyśięgi byłá rozpowiedziána: y pyta ná práwie / ácz to ma bydź? Skaże Sędzia iż to ma bydź. Potym Dekret z kśiąg ábo z minuty będzie czytány / y rótá przyśięgi przez Pisárzá ma bydź rozpowiedziána. Dáley będzie pytał Prokurator / ácz iego Principałowi niema bydź dopuszczono przestrzedz té wszystkié rzeczy / któré przy tákiéy spráwie máią bydź przestrzeżoné: á zwłasczá iesliby przyśięgi wedle biegu práwá zárázem wypráwić niemógł / ile kroć sie może popráwić? Skaże Sędzia / iesli stroná iest pánieńska płeć / iże sie może popráwić / ile iéy będzie potrzebá. A iesli Mężczyzná / tedy do trzećiégo rázu: który gdyby powtóré y potrzecié przyśięgi nie wypełnił / y słusznie nie oddał / iuż dáley słów swych popráwowáć niemoże / á zá káżdym przyśięgi powtó-

rzenim / Sędziému winę przepádnie. Dáley będzie pytał Prokurator / iáko do znáku męki Páńskiéy / Principał iego ku oddániu Przyśięgi przystąpić ma? Skaże Sędzia / Iż poklęknąwszy. Spyta iescze / ácz iuż czás położyć pálce ná znáku męki Páńskiéy? Skaże Sędzia / Iże czás. Tu mamy wiedźieć / Iż iesli Mężczyzná przyśięgę przed Sądem vczynić ma / słusznie może pálce ná Krzyżu położyć / y zdiąć bez dozwolenia Sędźiégo: á przez to nic nie vtraca / y Sędźiému winy nie przepada. Iure Munic: artic: 97. Dáléy Prokurator będzie pytał / iesli iuż czás przyśięgę oddáć? Skaże Sędzia / iż czás. Przytym Prokurator téy strony która ma przyśięgáć / gdy iuż ták ku przyśiedze będzie spráwioná / może słusznie bez winy prośbę vczynić do strony przyśięgi przysłuchaiącéy / aby iego Principałowi przyśięgá była odpusczoná. Która iesli z przyzwoleniém Sędźiego będzie odpusczoná: tedy iuż stroná będźie wolna od tego / o co byłá obwinioná / y winy Sędźiému nie będźie winná dáć. A iesli przyśięgá bez przyzwolenia Sędźiego będzie odpusczoná / (abowiém snadź Sędzia rzecze / możesz odpuścić przyśięgę práwu mému nie szkodząc) tedy Sędźiému winę da. Iure Municipali articulo 98.

¶ Jesliby záś stroná przyśięgi odpuśćić niechćiáłá / będźie ią powinien vczynić wedle Dekretu y żáłoby / iáko iest wyszey opisano. A wypełniwszy słusznie przyśięgę / będźie Prokurator pytał ná práwie : ácz iuż słusznie y wedle biegu práwá przyśięgá iest wypełnioná? Skaże Sędźia / iż słusznie y wedle práwá. Dáley będźie pytał / ácz iuż czás z znáku męki páńskiey pálce zdiąć? Skaże Sędźia / iż czás. Potym będźie pytał / ácz iuż czás wstáć? Skaże / iż czás. Ná ostátek spyta / ieśli iuż o tę rzecz o którą był od strony obwinion / ma mieć iákie vćierpienie? Skaże Sędźia : Gdyż o to N. w swey odpowiedźi mienił iż tego nie winien / y przyśięgę iemu przysądzoną wedle práwá oddał / dla tego ma bydź wolen od spráwy tákowey / y żadnego dáley o tę rzecz vćierpienia nie ma mieć wedle práwá.

☞ Ten postępek około przyśiąg / ná wielu mieyscách iest ábrogowány / á ná wielu go też przestrzegáią / á ile ia bácżę / dobrze to czynią. Abowiem te Ceremoniæ / które śię tu dźieią przez pytánia y skázowánia / mogą drugiego sumnienie zmiękczyć / ku skrusze przywieźdź / y od przyśięgi odwieźdź / które iednak nigdy nie bywáią bez obráženia Máiestatu Bożego z iedney strony /

álbo téy która wiedzie ná przysięgę / iż źle wiedzie / álbo téy która przysięże / iże źle przysięże. Chowáią w innych stronách więtszé przy tym Ceremonią : iáko gdy kto ma przyśiądz / prowádzą go ná Rynek / álbo ná pole / do znáku męki páńskiey / idzie przy nim Kápłan / rozważáiąc mu co iest przyśięgá / iáko pan Bóg Krzywoprzyśiężce karze / niosą przed nim znák męki páńskiey / dzwonią we wszystki Dzwóny / áby ták przed obliczności wiele ludzi przyśiągł / ná iákim mieyscu wzgórę wydánym / áby był widzian od wszystkich ludzi. Co sie iescze bárzo rządko przytráfia / muśi bydź spór o wielką rzecz / iżby sie táka przyśięgá tráfić miáłá : nie ták iáko tu ná wielu mieyscách w Polscze / ták sie té przyśięgi spospolitowáły / iż rzadki tydzień / któregoby nie były. Abowiemby też wiele kroć nie zá przyczyną álbo zá namową niebogoboynych Prokuratorow / którzy chcąc y myto więtszé od Principała swoiego otrzymáć / y nakłády ná przezyskáney stronie pozyskáć / wiodą stronę swoię ná przyśięgę / nie máiąc wiecéy ná swoim ięzyku przedáynym / iedno to : Przyśięż / nic to nie iest / iákobyś Paciérz zmówił. Iustè iurare, est Deum orare. Nie rozważáiąc namniéy / ieśli spráwiedliwie ma przyśiądz álbo nié. ¶ Pisze Pierius

Valerius / Iż ná niektórych mieyscách / á zwłaszczá w Inflantćiech był ten sposób przyśięgi / Iż ten który miał przyśięgáć / muśiał rozpalone żelázo / wyięte z pośrzód węgla gorąiącego w ręce bráć / y ták sie przed Sędźiém / y przed stroną żáłuiącą vkázáć. Ieslizeby od onégo żelázá námniéy nie był obrażon / iuż sie sstawa wolnym iáko niewinny. A gdźieby onégo żelázá rozpalonégo w rece wziąć niechćiał / iuż w onym o co go winowano vpadał / y był mian zá winnégo y przekonánégo. A iże tá przyśięgá nie byłá ku zdrowiu bespieczna : tedy ten który miał przyśięgáć / przypráwiał sie ktemu przed tym posty / spowiedźią / przyięćiém świątośći Ciáłá y Krwie páńskiéy. A v nas gdy kto przyśięgáć ma / nic innégo niémász iedno Prokurator spyta : Może klęknąć ? może. Może dwá pálcá położyć ? może. Może wstáć ? może. Przeszedł ? przeszedł. Wolen ? wolen. Tákże drugi bywa wolen / iże vbogiégo człowieká z Máietnośći wyprzyśięga. Záprawdę by też ten obyczay około przyśiąg tu w Polscze chowano / o którym powiedźiałem wyszéy : mniémáiąc drugi áżeby go wiecznie w pole álbo ná Rynek wiedźiono / zkądby sie nigdy nie wróćił / iednákoby sie ich wiele vchodząc gniewu Bożégo / záchowáiąc Sumnienié

Lib. 40. Hieroglificorum.

113

Przysięga przez żelazo rozpalone

dobre. A w zgodzie / w miłości Chrześciáńskiey mieszkáliby / wiáruiąc sie trudności / y Nakłá-dów/zámieszkánia/nie prágnąłby ieden drugiégo Máietności / nie wieleby było bogaczów z przy-siąg/káżdyby ná swym skromnie przestał/z pocz-ćiwośćią á z dobrym Sumnieniem / co mu pan Bóg dał. Bo Sálomon powiáda: Melius est pugillus cum requie, quàm plena vtraq; manus cũ labore & afflictione. Wszakże to przełożonych opátrzności niechay będźie poruczono.

O Wolnośći Przyśięgáiącego.

W Práwie/ gdy ieden drugiému zdawa przy-śiege / iuż nie może dáléy przećiw niemu czynić w onéy sprawie / ieśliby przyśiągł. Przy-czyná tego iest / iże przez przyśiege ostał sie wo-len. ¶ Nie może też powód przećiw niemu czynić o krzywoprzyśiestwo / ábowiém tá iuż spráwá nie iemu przynależy / ále pánu BOGV który zna sercá ludzkie / to ma bydź poruczono. Spec: Saxon: lib. ij. artic: 34. lib: I. art. 18.

Gdźie sye przyśięgą odwieźdź nie może.

O Wszystki krzywdy ná które Dowód iest /

żaden nie może Przysięgą odéyzdź. Ale gdzieby nie było żadnégo dowodu / tedy obwiniony rychléy sie może odwieść Przysięgą / niżby go Powód miał pokonáć: przyczyná tego iest / iż Práwo przychylnieysze iest stronie obwinionéy / niż Powodnéy. Ius fauorabilius est Reo / quam Actori. Speculo Saxon. lib. j. artic. 18. Glos.

Przysięgę Plenipotentowi od Páná swégo spráwuiącemu przysądzoną / Pán á nie Plenipotent ią oddáć powinien. Spec. Saxon. lib. ij. artic. 42. A gdy też bywa Niewieście Przysięgá przysądzoná / nie Opiekun iéy przez którégo spráwuie / ále sámá przysiądz ma. Prza / odpowiédź / żáłobá iéy ma bydź przez Opiekuná. Speculo Saxon. libro j. articulo 46.

NA Przysięgę żaden sie niema bráć / áż gdzieby innych dowodów nie ostawáło: Speculo Saxon. lib. j. artic. 18. to iest / gdzieby niemógł mieć Swiádków / álbo Vrzedownych Listów pod Pieczęcią / álbo Ksiąg Vrzedowych / y innych ważnych dowodów / którym bywa wiárá dána.

Przyśięga Zydowska/ nápisána w Kronice Czeskiey/ z Práwá Iustyniana Cesárzá.

ZYD káždy ma przyśięgáć sámowtór. Ten który będźie przyśięgał/ ma stać bossymi nogámi/ tylko w koszuli/ ná świniéy skórze nowo odártéy: á drugi Zyd będźie stał ná źiemi przećiwko iemu/ twiérdząc iego przyśięgę.

Rotá tego ktory będźie przyśięgał.

IAkom iest obwinion od tego N. o Máietność iego/ o Kleynoty/ o Száty/ iáko on twiérdźi przećiw mnie w swoiéy żałobie/ ábych ié k sobie przyiął/ álbo ié miał/ y o nich wiedźiał. Przyśięgam Pánu Bogu/ który stworzył niebo y źiemię/ y wszytki rzeczy które w nich są. Przyśięgam przez wszytki Imioná iego święte/ które nápisał Moyżesz służebnik iego. Przyśięgam przez pięćiory Kśięgi Moyżeszowe/ w których iest nápisáné Dźieśięćioro Przykazánié iego/ które sam Bóg práwą ręką nápisał/ á mnie niespráwiedliwie przyśięgáć zákazał: iże ia téy Máietnośći niemam/ áni Kleynotów/ áni Szat/ iżem

ich áni od tego N. áni od żadnégo innégo (ták iáko mie winuie) ku sobie nie przyiął / ánim tego miał / áni mam / áni o tym wiém. Ták mi pomoży Bóg który iest początkiem y dokończenim / którégo Imie Adonay.

Potym drugi Żyd przećiw niemu stoiąc / ták ma mowić.

N. Iákoś przyśięgę vczynił / że tego N. máietnośći / szat / kleynotów N. niémasz / ánis miał / ánis iéy k sobie od niego / áni od kogo innégo nie przyiął / áni w swych skrzyniách / y w gmáchách / áni w swoiéy ziemi nie chował / áni żadna czeladź twoiá. Ieslizes spráwiedliwie przyśiągł / ták tobie Pánie Boże pomoż / ten który stworzył z niczego niebo y ziemię, góry y przepáśći / powietrza y wody / drzewá / liśćia / y trawę / y ćiebie. A iesli niespráwiedliwie á krzywie przyśięgasz / day Pánie Boże tobie zá Błogosłáwieństwo przeklectwo / áby twoiá modlitwá która iest w Księgách Táffrkássym nápisána / tobie nieużyteczna byłá / áby ná ćie żadna miłość Boża nie przyszłá / ábyś vsechł iáko Góry Gelboe / które przeklął Dawid / ná których zábit iest Sául y trzey synowie iego: áby ná ćię przyszedł Málchimelech /

Przeklectwo stráśliwé / zá przysięgę niespráwiedliwą.

chimelech / áby ná ćie przestąpił Trąd Náámá=nów / iáko ná sługe Elizeuszowego Gezy: áby ná ćie przyszłá Iszkopá ná twą żone / y ná twé dzieći / y ná twóy wszystek ród.

Ieslize niespráwiedliwie przyśięgasz / day Bóg áby ná ćie spádłá śiárká / smołá / y ogień pałáią=cy / iáko spadáłá ná Sodome dziewieć dni y dzie=wieć nocy: áby ćie spalił ogień / iáko Nádábá y Abiu / iáko piećdziesiąt Mężów ná Modlitwe Eliaszá Proroká: áby ziemiá twéy niespráwie=dliwéy przyśiegi nie zniosłá / ále ćiebie iáko Datá=ná y Abyroná żywégo pożárłá.

Ieslize niespráwiedliwie przyśiegasz / day pan Bóg áby twoie dzieći / y przyiaćiele twoi / y na=ród wszystek twóy / nie przyszli miedzy Dziedzic=two Abráhámowé / á ty ábyś nigdy nie przyszedł do Ieruzalem: á Moyzesz w przyszłym żywoćie áby tobie nie dał pożywáć Szerabárá á Leuiá=chám. Ták tobie pomoz pan Bóg wieczny / którégo Imie świeté Adonay. Amen.

O Ortelu.

Ortél / Sentencya / Skazánié / zá iedne rzecz iest / gdy Sedzia wysłyszawszy obu=

dwu

dwu stron żałobe / y odpowiedź / y wywody / wyda Wyrok / którym iednégo czyni wolnym / á drugiégo winnym. Spec: Saxon. lib: j. artic: 62. A ma wydáć Wyrok zá témi okolicznośćiámi / przed południem / śiedząc / náczczo / nie w dźień świety / záchowawszy przy tym porządek práwá / przy obliczności obudwu strón / wedle żałoby y odpowiedzi strón / á nie wedle swéy wiádomośći. Speculo Saxo. libro iij. articulo 69.

Okoliczność Ortélu.

Sedźia ieśli ma sądźić wedle swey wiádomośći.

Rzeczono iest / Iż Sedźia ma sądźić wedle obudwu strón Wywodów.) Bywa tu gádká miedzy wielemi / ieśli Sedźia ma sądźić wedle swéy wiádomośći / czyli z powieśći á wywodu strón. Náprzykład: Winuią kogo o Mężobóystwo / á Sedźia wié człowieká bydź niewinnégo / á obwiniony ná żáłobe nic nie odpowiáda / zá którym milczeniém zda sie iż ná obżałowánie przyzwala. Aczkolwiek tu rozumieią ich wiele / iżeby Sedźia wiecéy miał sądźić wedle swoiéy pewnéy wiádomośći / niżli z wątpliwéy strón powieśći: áby sie nie zdał bydź Piłatem / który fałszywie Zbáwićielá nászégo wydał /

wiedząc / iáko pismo świádczy / iż go Żydowie z nienawiśći wydáli. Wßákże wiecéy ich ták zámykáią y rozumieią bydź rzecz bespiecznieyßą / áby Sedzia sądźił wedle powieśći stron / y wedle wywodów. Abowiém w ten czás Sedzia iest personá iáwna / którému z własnéy persony nie przynależy w onéy spráwie nic wiedzieć / y owßem gdyby z własnéy wiádomośći sądźił / mógł by sie omylić / y stronam wiele vbliżyć / mnimáiąc áby o tym dobrą á pewną wiádomość miał. Spec : Saxon : lib : ij. artic : 41. Ale Sedzia który ma przed oczymá Páná Bogá / który prawdę y spráwiedliwość świętą miłuie / pámiętáiąc ná to / iż go też Pan Bóg w dźień sądny będzie sądźił: ieśliby miał co wątpliwégo / y swemu sumnieniu przećiwnégo / tedy dla lepßégo vznánia prawdy / spráwę onę ná inny czás odłoży / zwłasczá gdźie idźie rzecz o zágubienie człowieká / non ex recenti facto, zá którégo Pan Krystus żywot swóy ták iáko y zá onégo Sedźiégo wydał.

¶ Rzeczono iest wyßéy / Iż sentencya ma bydź wydána przy obliczności stron.) Abowiém gdyby powód nie stánął ku wydániu Sentenciiey / stroná Odporna da mu Contumácyą / to iest / iego niepostußeństwo zápisáć / dla którégo

iuż Powód muśi znowu pozwáć strone bedzieli chćiał/ zápłáćiwszy iéy pierwéy Nakłády Práwné. A gdyby obwiniony nie stánął ku wydániu Sentenciiéy/ vpada w tym o co nań żáłowano: á to dla tego/ iż iuż vczynił odpowiedź. Spec: Saxon: lib: ij. artic: 9. Abowiém iesliby odpowiedzi stroná iescze nie vczyniłá/ Powód ią bedzie przezyskawał dáléy wedle Práwá/ iáko wyszéy nápisano.

Strony w czym vpadáią/ gdy która ku słuchániu Ortélu nie stánie.

¶ Rzeczono też/ wysłyszawszy obiedwie stronie.) Jest ktemu przykład piekny o Królu Alexándrze/ który ile kroć sie przydáło/ iżby Powód ná Sądzie rzecz swoie powiedał w niebytnośći onéy strony ná którą záłuie/ iednym go tylko vchem zwykł słucháć/ á drugié reką zátuláć/ dáiąc przez to znáć/ iże drugié vcho ku słuchániu drugiey strony chował. Co przynależy ná dobrégo Przełożonégo/ á spráwiedliwégo Sedziégo. Dał tu przykład Król Alexander wszytkim Sedziom/ áby obiedwie stronie ku wysłuchániu rówmnie przypuszczáli. Jákoż v Athenieńczyków Sedziowie obráni/ ná to nawiecéy przyśiegáli/ podług Práwá pisánégo sądźić/ á obiedwie stronie zárówno słucháć. Mogą sie tu obáczyć ći Przełożeni/ którzy vbogiégo człowieká z prostéy tylko czyiéy powieśći/ á z swéy nienawiśći/ álbo

Sedziemu przystoi obiedwie stronie słucháć.

z vporu / wnet zdádzą do więzienia / wnet mówią: Biegay wskok po tego Chłopá / á prosto z nim do Rábatá.

Rozność Ortelow.

ORtél álbo Sentencya iest dwoiáka. ¶ Iedná / która bywa wydána nie o głowną rzecz / o którą żáłuią / ále sie przytoczy z przypádłey gadki / która od Prokuratorów bywa wrzucona miedzy początek á dokonánie spráwy / iáko około Mocy / Odwłok / Opraw / Gwaru / Odmów / ꝛc. Táką Sentencyą Láćinnicy zową Interlocutoriā aut accessoriā. ¶ Druga Sentencya iest / która bywa z żáłoby á práwey odpowiedzi wydána: która iuż w sobie zámyka wolność iedney strony / á drugiey winność á vpad. Táką Sentencyą zową Láćinnicy Diffinitiua.

Accessoria Sententia.

Diffinitiua Sententia.

O Appellácyách.

APpellacio / zową odezwánie od obćiężliwego skazánia niższego Sędziego / do wyższ[ego] / dla popráwienia tego / coby od niższe-

go prze nieumieietnosć/ albo nieopátrznosć/ álbo też iáki vpór/ było opuszczono/ z vbliżenim iedney strony.

Czás Appellácyey.

OD Sentencyey obćiążliwey / záraz ma bydź áppellowano do wysszego Sędziego / podług porządku Práwá. A od ktorey Sentencyey záraz poki Práwo śiedzi nie áppelluią / tá przychodźi w rzecz osądzoną / y czyni Práwo miedzy stronámi. Spec. Saxon. lib. ij. artic. 6. Iure Munic. artic. 10. 11. & 13. Aczkolwiek to Práwo wielem nieiáko iest obćiążliwe / gdy ieden bez rozmyślenia/ bez rády przyiaćielskiey/ y tych co sie w Práwie rozumieią / záraz ma áppellowáć / zwłasczá ten ktory iest ták niedowćipny / iż áni rzeczy oney sentencyey/ áni słow záraz nie pomnie. Wszákże iż to iest wedle Práwá / ták muśi bydź trzymano. Przeto według Práwá Cesárskiego / dozwolono dźieśieć dni ku áppellowániu / y ktemu ieśliby co przed pierwszym Sędźiem było opuszczono / mogą obiedwie stronie przed wysszymi Sędźiámi / od ktorych sie iuż nie godźi áppellowáć / dołożyć y okázáć.

Od sentencyey záraz ma bydź áppellowano.

Do kąd ma bydź porządnie Appellowano.

APpellácya w Królestwie Polskim z Miast y z miásteczek/ ná Práwie Niemieckim zásadzonych/ przodkiem idzie do Práwá Wyższego ná Zamku Krákowskim záłożonégo/ przez Kázimierzá Wielkiégo/ świętéy pámięci Królá Polskiégo. A od Práwá Wyższégo/ iuż do naywyższégo Sędziégo/ do Máiestatu Królewskiégo/ álbo do Commissarzów sześć Miast/ ná to vprzywileiowánych: Iure Munic. articu. 11. in Glos. márg. którzy ku rostrzygnieniu tákowych Appellácyy/ trzy kroć się schodzą ná Ratusz Krák. do Roku/ ná Gromnice/ ná S. Stánisław Máiá/ y ná S. Michał/ po dwu z Rády z tych Miast/ z Krakowá/ z Sączá/ z Kázimierzá/ z Bochnie/ z Wieliczki/ z Ilkuszá.

Ale w Ruśi/ z Miast y z Miásteczek áppelluią do Rádziec Lwowskich/ dla tego/ iż we wszytkiéy Ruskiéy Ziemi/ Lwów iest Miásto naprzednieysze y nagłównieysze. A słusznie to bywá/ Bo y wedle Práwá/ któreby Miásto w którey Prowinciiey było głównieysze y przednieysze/ to ma bydź głową Praw/ innym Miásteczkóm y

Wsiam. Jure Municip. articulo 11. et 12. Glos. A zás od Rádziec Lwowskich / do Práwá Wyszégo Máydeburskiégo Zamku Krákowskiégo / á potym do Máiestatu Królewskiégo / álbo do Commissarzów sześci Miast.

Czás ku wypráwieniu Appelláciiey.

Ku wypráwieniu á skończeniu Appelláciiéy która idźie ná Wyższé Práwo / dálszy dźień iest szesć Niedźiél / licząc ten czás od tego dniá / w który sie ostanie Appellácya. Jure Municip. art. 11. Spec. Sáx. lib. j. art. 2. et lib. ij. art. 12. A záśie od Sentenciiéy Wyszégo Práwá / do Commissarzów sześci Miast wyszéy miánowánych / skłádáią czás v Wyszégo Práwá / ná piérwszé ich zeszćie ná Ratusz Krákowski / wedle opisánia wyszégo. A ieśli do Królá / tedy w szesć Niedźiél: co ma bydź rozumiano / gdyby był w Ziemi: ábowiém gdy nie iest w Ziemi / tedy w ośmnaśćie Niedźiel.

Dálszy dźień wypráwienia Appelláciiéy.

Ale práwem Gośćinnym ku wypráwieniu Appelláciiéy do Wyszégo práwá / czás iest dźiewięć dni: od Sentenciiéy Wyszégo Práwá do Królá / tákże dźiewięć dni / ieśli iest w Ziemi: á ieśli

Appellácya gośćinnym práwem.

nie iest w Ziemi / tedy troiá dziewięć dni.

Jesli od káżdey Sentenciiey ma bydź áppellowano.

KAżdy który sie rozumie bydź iákim niespráwiedliwym skazániém obćiążony / w káżdey spráwie od káżdégo vciążenia może áppellowáć. ij. q. 6. c. Omnis oppressus. Wszákże tu Sędziowie máią pilnie przestrzégáć / áby niepotrzebnych áppellácyy nie dopuszczáli / á zwłaszczá tám / gdźie Sentencya iest Accessorya : to iest / nie o głowną rzecz iescze wydána. Bo drugi będźie áppellował / nie dla iákiéy obćiężliwośći / iedno izby vbogiemu człowiekowi z vporu swego / á z dostátku pieniedzy / spráwiedliwość przedłużał : á przez ten czás niż sie skończy spráwá / pożytków sie z Imienia názobał. A snadźby tu Powód nie bárzo sumnienia swego obráźił / gdyby in frivolis Appellationibus / (mówię / gdźie iáwna rzecz iest / iż sie kto do Wysszégo Sędźiégo niepotrzebnie odzywa) stronie áppelluiącéy niechćiał w tym wiáry dáć / iáko dla obćiążliwośći / álbo dla vbliżenia swéy spráwiedliwośći / á nie dla przewlóczenia tylko áppelluie / aby ná to przysiągł. Przez to by sie zábiegáło

Appelluiąca stroná / ma przysiądz / iáko nie dla przewłaczánia áppelluie.

niepotrzebnému przewłaczániu spráwiedliwości ludzkiéy. Co też iest wedle Práwá Feu: c.70. Et Speculo Saxon: libro ij. articulo 12.

O byczay Appellowánia.

Po wydániu Sentenciiéy / strona która sie rozumie bydź obćiązona / bedzie sobie żądáłá od Sędziégo dozwolenia ná odstąpienié / y ná porádzenié / ieśli ma od onéy Sentenciiéy áppellowáć / álbo nié. A gdzieby odstąpiwszy nie wróćiłá sie tedy Powód da iéy przywołáć trzy kroć / ázeby przystąpiłá do Práwá / przyimuieli Sentencyą álbo nié. Jeśliby sie nie wróćiłá póki Práwo śiedzi / tedy oná Sentencya przychodzi w rzecz osądzoną / y czyni Práwo miedzy stronámi. A ieśliby sie ku áppellowániu wróćiłá / ták iéy Prokurator w áppellowániu postąpi : Pánie Sędzia / Principał móy przodkiem dziekuie zá dozwolenié ku odstąpieniu / y ku porádzeniu / Sentencya tá widzi sie mu bydź obćiąźliwa / nie przyimuie iéy zá Práwo / y zákłáda sie pieniądzmi do Komory Jego Król. Mil. ćiągnąć sie tám gdzie sie spráwnie ćiągnąć ma : y pyta ná Práwie / ácz go Appellácya y dálszy dzień niema dóyśdź. Co mu Sędzia nákaże. Speculo Saxon: lib. ij. artic: 12. Iure Munic. Postepek przy áppellowániu.

articulo 74. Potym strona appelluiąca położy przed Sąd Kope / albo (iako iest kedy obyczay) trzy złote / z których w skrzynce Przysiężniczey zostaią pięć y dwadzieścia Groszy / a z tych potym Przysiężnicy biorą Groszy dwadzieścia w spolny dział ktorzy przy appellaciiey byli / a Woyt pięć: to iest / iesli potwierdzą ich Sentencyą na Wysszym Prawie: abowiem iesli nie potwierdzą / tedy stronie ktora appellowała / te pięć y dwadzieścia Groszy wracaią. Insze pieniądze od trzech Złotych / obracaią część na Pisarza / część do Wysszego Prawa / część Słudze ktory Rotuł odnosi / iako kedy zwyczay niesie. Może też sobie strona appelluiąca przestrzedz / iesliby sie z Appellacyą rychley niż sześć Niedziel wynidą mogła zgotować / aby ią mogła odprawić. Co mu Sędzia przez Sentencyą nakaże / iż może vczynić / przypozwawszy strone wedle Prawa. Potym Przysiężnicy / spisany przez Pisarza wszystek postępek oney Sprawy / odeszlą wczas do Wysszego Prawa przez Posła swego / ze wszystkimi dowody których obiedwie stronie vżywały / nic nie opuszczaiąc / a to zapieczętowawszy w swoy List na całym Arkuszu tak napisany / iesli chcą po Łacinie.

Appellacya przez Posła swego odesłać Sąd powinien do wyższego Sądu

F*AMatis & prudentibus DOMINIS, Aduocato Prouinciali, & SCABinis Iuris supremi TEVtonici MAYDEBurgeñ CAstri CRAC O: Amicis charissimis & honorandis.*

Prudentes ac honorati Domini, amici charissimi ac honorañ: Salutem & omnem fœlicitatem cum omni gratificandi studio. Habita est coram Iudicio nostro actio inter N. ab vna, & inter N. partibus ab altera, occasione N. Deinde Sententiam nostrã, quam inter partes pronunciauimus, przerzeczony praedictus N. pro Iure non suscepit, verùm ad Ius supremum Teutonicum Castri Crac. D. vestrarum appellauit, id quod ex processu causę, quem præsentibus inclusum transmittimus, D. vestræ rectius cognoscent. Proinde D. vestras rogamus, vt nos de Sententia sua secundum Iuris formam velint reddere certiores. Dat. N. à prolatione Sententiæ, Feria &c.

Scabini Ciuitatis N.

Otworzenie Rotulu przynieśionego od Wyższego Práwá.

ROtuł od Wyższego Práwá/ ná dálszym dniu przynieśiony/ nie indzie ma bydź otworzony/ iedno ná mieyscu Sądownym Przyśiężniczym/ przy obliczności obudwu stron.

Postepek strony która ná dálszym dniu z áppellácyiéy stánie przećiw téy która nie stánie.

A iesliby tá stroná która áppellowáłá nie stánełá ná dálszym dniu / y Rotułuby nie wniosłá: tedy druga stroná da swoie pilnosć zápisáć.
Potym ná drugim bliskim Sądźie bedźie pytáć / ácz ono skazánié / od którégo stroná appellowáłá / á Appellácyiéy swoiéy nie kończyłá / niema w swéy mocy zostáć: Skaże Sedźia / Iż iuż ma w swéy mocy zostáć / y wniść w rzecz osądzoną. Wszákże iesliby sie iáka pomocna przyczyna wymówiłá / przecz Appellácyiéy ná dálszym dniu nie odpráwiáłá / nic ná tym nie tráci. Specu. Saxon: libro ij. articulo 12. Glos.

A gdyby stroná áppelluiąc stánełá / á przećiwnéyby strony nie było / tedy tá áppelluiaca / da tákże pilnosć swoie zápisáć / y da przypozywáć strone przećiwną po wtóré / y po trzećié / ku otworzeniu Rotulu. A gdźieby przećiwna stroná ták po wtóré / y po trzećié przypozwána nie stánełá / y po czwarté pomocnéy przyczyny nie stánia nie wniosłá: iuż Sentencya Wyższégo Práwá ma bydź otworzóna y czytána. Która iesli bedźie ku szkodźie strony v Sądu bedącéy / á ku pożytkowi onéy któréy nie bedźie: tedy tá która nie stawáłá / Práwo swoie tráci / dla swéy niewdźiecznośći. Iure Munic. artic. 11.
A iesliby obiedwie stronie stánęły / tedy ná zá-

dánie ich/ z roſkazánia Sędziego/ Rotuł ma bydź przez Piſárzá Mieyſkiego otworzon/ y Sentencya iáwnie czytána przed Sądem. Od którey ieſli żadna ſtroná nie áppelluie/ wnidzie w rzecz oſądzoną/ y vczyni Práwo miedzy ſtronámi. A ieſliby ten przeciw komu ieſt wydána/ rozumiał bydź ſobie obciążliwą/ y chciał od niey áppellowáć/ táko będzie poſtępował: Pánie Sędzia/ Sentencya Wyſzego Práwá/ widzi mi ſie ku mey ſpráwiedliwości bydź obciążliwą/ którey zá Práwo nie przyimuie/ ále od niey áppelluie do Królá Jego Miłości/ (álbo) do Commiſſarzów ſześci Miaſt/ tám gdzie ſpráwnie áppellowáć mam/ pytáiąc ná Práwie/ ácz mie to nie ma dóyśdź? Skaże mu Sędzia/ Iż go to dóyśdź ma. Skaże też ná pytánie iego/ Iż táką Appelláciią odpráwić ma/ ná pierwſzą ſeſsią Commiſſarzów ſześci Miaſt. Tám záśie Przyśieżnicy zápieczętowawſzy tákże iáko y pierwey/ wſzytek poſtępek ſpráwy oney/ z Sentencyą Práwá Wyſzég/ ſtronie áppelluiącey oddádzą/ zápráwiwſzy w ſwóy Liſt táko nápiſány/ ieſli do Królá póydzie Appellácya.

SERENISSIMO ac INVICTISSIMO PRINCIPI & DOMINO, Domino SIGISMVNDO AVGVSTO, DEI GRATIA REGI POLONIÆ, Magno DVCI

Lituaniæ, Rußiæ, Prußiæ, Mazouiæ, Samogitiæ, &cæt. DOMINO & Hæredi, Domino clementißimo.

SERenisſime ac inuictisſime REX Domine, Domine clementisſime, post humillimorum obſequiorum nostrorum ac ſubiectionis nostrę accuratam commendationem. Cùm cauſa inter Famatum N. ab vna, & inter N. partibus ex altera, occaſione mille florenorum, per Appellationem ad examen Iuris ſupremi Teutonici Maydeburgeñ Castri Crac: deuoluta, ac tandem in termino diei vlterioris ſex ſeptimanarũ eiuſdem Iuris ſupremi ſententia coram Iudicio nostro lecta fuiſſet. Eandem prædictus N. grauatum ſe eſſe aſſerens, pro Iure nõ ſuſcepit, verum ad Sacram Maiestatem V. R. appellauit. Cui Appellationi nos deffereñ eandem cauſam ad audientiam V. S. M. R. tanquã ad Dominum nostrum clementisſ. & Iudicem ſuperiorem, cum præſentibus Literis nostris, & Rotulo totius eiuſdem cauſę, in vtroq; iudicio agitatę, remiſimus. His nos gratię S. M. V. R. humillimè commendamus. In præmiſſorum fidem Sigillo nostro prę̨ſeñ roborauimus. Actum & Datũ N. Die. Anno. &cę.

Eiusdem S. M. V. R.

Humillimi Subditi, & obſequentisſ. Seruitores,

Scabiui Ciuitatis N.

102

☞ A iesli do Commissarzów sześći Miast póydźie Appellácya/ ták list będźie nápisány.

SPECtabilibus DOMINIS sex Ciuitatum CONSVLIBVS, COMMISSARIIS PRIVILegiatis, Dominis & Amicis obseruañ.

Spectabiles Domini, Amici charissimi & honorañ: Salutem ac felicitatem. Cùm causa inter N. ab vna,& inter N. partibus ab altera,occasione N. per Appellationem ad Ius supremum Teutonicum MAYDEBurgeñ Castri Craco: esset deuoluta, ac tandem in termino diei vlterioris sex septimanarū eiusdem Iuris supremi sententia coram Iudicio nostro lecta fuisset, confirmans Sententiam nostram. Eam prædictus N. grauatum se esse asserens,pro iure non suscepit, verùm ab ea ad D. vestras vtpote Priuilegiatos Commissarios sex Ciuitatum appellauit. Cui quidem appellationi,nos vt par est deffereñ: eam ipsam causam,vnà cum Rotulo,ad Tribunal D. vestrarum remisimus. Quas feliciter valere exoptamus. Dat. Die. Anno. &cę.

Scabini Ciuitatis N.

Pod Appellácyą nic nie ma bydź znawiano.

APpellácya póki sie nie skończy / póty w spráwie onéy nic nie ma bydź przez Sędziégo poczynano / áni przez strone znawiano. Speculo Saxon: libro ij. articulo 12. et 13. Et Iure Municipali articulo 17.

Od ktorych Sędziow Appellácya nie idzie / á w ktorych spráwách.

APpellowáć żaden niemoże od Dekretu Królewskiégo / od Dekretu Commissarzów sześci Miast / od Sentencyiéy Iednaczów / któré sobie strony z spólnégo zezwolenia biorą. W spráwach też hániebnych / gdzieby komu szło o gárdło / to iest / ten złoczyńcá ná którégo iest złoczyństwo iáwné mężobóystwá / cudzołoztwá / gwałtu / morderstwá / y innégo którégo hániebnégo vczynku / któryby złoczyńcá był pokonány iásnémi dowody / álboby ná świéżym złoczyństwie był poimány / álbo sie sam wyznał / tákowy áppellowáć niemoże / ále zárázem nád tákim Exekucya wedle zasługi ma bydź vczynioná. L. Obseruate. C. Quorum Appell. in hæc verba: Ne quis homicidarum / veneficorum / maleficorum / adulterorum / itemq. eorum / qui manifestam vi-

olenti-

olentiam commiserunt/ argumentis conuictus/ Testibus superatus / voce etiam propria vicium scelusq. confessus/ audiatur appellans/ etc. Ale ná kogoby nie było nigdy nic tákiego słychano / zá coby miał bydź godzien karánia ná gárdle / álboby nie był poimany ná świeżym złoczyństwie / álbo dowodu nań słusznego nie było / tákowy może sie bráć do wyższego Sędziego / y nie ma mu to bydź broniono wedle práwá. L. Eos. C. de Appel. & Consult. & eodem titu. L. Si quis. Abowiem iesli w tych spráwách máłych / które są o iáki Dług / álbo o trochę Jmienia / godzi sie áppellowáć: á czemuby sie też tám nie godziło / gdzie idzie o gárdło vbogiemu człowiekowi / zá którego Bóg Oyciec Niebieski / Syná swego iednorodzonego Páná nászego JEzu Chrystá / ná okrutną śmierć równie wydał / iáko zá nabogátszego. Wszákże przez ten czás niż sie skończy Appellácya / ma bydź w więzieniu trzyman.

W spráwie o gárdło kiedy może bydź áppellácya.

Przeto Sędzia w tákowych spráwách nie ma sie ná człowieká skwápiáć / iáko ieden nadobnie vpomina / De Officio Principis temi słowy pisząc:

Sit piger ad pœnas Princeps, ad præmia velox.
Indoleat, quoties cogitur esse ferox.

SKazánie Jednáckie nie iest ważne / iesli nie

będzie pod zakłádem wydáné. Speculo Saxon: libro ij. articulo II. Glos.

O Exekuciiey rzeczy osądzoney.

Exekucya / iest vczynienié spráwiedliwośći Powodowi nád stroną obwinioną / wedle osądzonéy rzeczy / álbo wedle prawá pisánégo / áby ono práwo álbo skazánié swóy skutek wzięło przez Sługi Vrzędowé z roskazánia Sędziégo. Abowiém káżdé skazánié y káżdé Práwo bywa prózné / któré skutku swoiégo nie weźmie. Frustra enim feruntur Leges / frustra Decreta / si debitum non consequuntur executionis effectum. A dla tego Sędzia ma pilnie przestrzégáć / áby przewrotni ludźie ládá iákiéy przyczyny wrzuceniém / drógi do tego nie zágradzáli / żeby Powodowi spráwiedliwość wedle skazánia nie miáłá bydź vczynioná.

Sposob Exekuciiey.

Srzodki / którémi przekonány Práwem / ku

dosyć vczynieniu ma bydź przywiedzión / te są. Winá pieniężna / Fántowánie / w Imienie wwiązánie / Rękoiemstwo: ná ostátek gdzieby przekonány Práwem / roskazániu Sędziego dobrowolnie nie był postuszen / álbo sie sługóm Vrzędowym sprzeciwiał: tedy zbroyną ręką á gwałtem ma bydź do więzienia wziet / y tám póty záchowan / á żeby osądzonéy rzeczy dosyć vczynił. Wszákże stroná / choć iest Práwem przekonána / ma bydź obsyłána ku dosyć vczynieniu / zwłaszczá która nie iest zbiegła / áby sobie zá iákié vbliżenié á zá ciężkość nie poczytałá / gdyby sie czym przeciw onému skazániu założyć á sczycić mogłá. Bo iednák może bydź wiele przyczyn / które Sędziego od Exekuciiéy skazánia mogą odwiedź. Jáko gdyby stroná obwiniona vkazáłá vgodę / o tęż rzecz o którą skazánie wyszło / álbo gdyby dowiodłá zápłácenié długu / álbo ieśliby Dłużnik wolał gotowémi pieniądzmi dobrowolnie zápłácić / niż sobie lekkość przez Ceklarze z roskazánia Sędziego dáć czynić. Bo to iuż bywa lekkość nie máła / gdy kogo odchodzić nie każą / gdy Ceklarze kogo obstąpią / á potym go niepoczciwie do więzienia prowádzą / gdzie więc drugiému duszno bywa / gdy świátłá máło widzi / á bący około niego latáią / żáby skaczą / táko sie

Rzeczy od exekuciiéy odwodzące.

wiec nie dobrze wyśpi / y w głowie dziwne sie mu Sny roią / zwłaszcza gdy komu rzeką: Non exibis hinc / donec reddideris ad minimum quadrantem.

Porządek Exekuciiey rzeczy osądzoney.

Stopnie w płaceniu długu.

W Sprawie / która sie na Persone wściąga o dług / o obietnice / álbo o którą inną rzecz / przynależy ná Sędziego / áby przekonánego Práwem naprzód vpomionął / żeby skazániu dosyć czynił. ¶ A iesliby gotowych pieniędzy niemiał / tedy pierwszy stopień ku płaceniu iest / ruchoma Máiętność / miedzy którą naczynie ku spráwiániu roley przynależące / niema bydź poczytáne: bo tego Dłużnik wierzycielowi nie powinien wedle Práwá w Fáncie wydáwáć. Zwyczay też niesie / Iż Dłużnik / pierwey niż sie pocznie ruchómym Fántem wyzwáláć / Przysiege czyni / iż niema złotá / srébrá / gotowych pieniedzy. ¶ Wtóry stopień iest ku płaceniu / Imienie stoiące / iáko Role / Domy / ⁊c. w które wierzyciel zá skazániem Sądownym / przez Vrząd ma bydź wwiązan. Iure Munic: artic: 27. & 29. ¶ Trzeci stopień iest / odkazánie v kogo Długów iásnych /

Ruchome imienie.

Stoiące Imienie.

Długi.

pewnych /

pewnych / á istotnych / które też miásto Fántu wedle práwá máią bydź poczytáné. ¶ Czwarty stopień iest: iż Dłużnik Wierzyćielowi od Sędziego w moc bywa podan wedle Práwá: ále tego zwyczay nie nieśie / áni nośić ma / dla tego: iż też wedle Práwá żadnému sie nie godzi mieć osobliwégo więzienia ná Dłużniká: y przećiw Práwu iest: áby kto będąc wolen / miał bydź niewolnikiem. ¶ Ostátni stopień iest / więzienie Persony / gdy niémász Imienia áni ruchomégo / áni stoiącégo / áni Długów pewnych ku zapłáćie / áni Rękoiemstwá. Więzienie Persony.

¶ Jesliby tedy Dłużnik Fánty ruchomé w długu dał: té máią bydź przez Sędziégo / álbo przez té ludzi którzy sie ná nich znáią / oszácowáné: zwłasczá gdy są Fánty w rozmáitych á Cudzoziemskich Towároch. Iure Municipali articulo 27. Speculo Saxonum libro I. Articulo 70.

Fantu / Wierzyćiel powinien táko pilnie strzédz y chowáć / iáko swéy własnéy rzeczy. Wszákże gdźieby Wierzyćielowi zginął z przygody / álbo mu ji vkrádźiono / álbo zgorzał / tedy Dłużnik ná tym szkoduie: á on komu był dan / nie powinien zá to odpowiádáć. Ale przedśie przyśiądz ma / iż sie to bez winy y bez przy- ¶ Strácenié Fántu.

czyny iego sstáło. Speculo Saxo: libro iij, artic: 5.

O Fáncie/ z ktorego Roczny pożytek idźie.

W Fáncie/ kto trzyma Imienie stoiące: iáko Folwárki/ Winnice/ y inne Imienie/ z ktorégoby ná káżdy Rok pewny pożytek brał/ tám Wierzyćiel ony pożytki ná głowną Summe wyrážáć ma: á gdy głowną Summe wybierze: iuż Imienie Dłużnikomi wolno puśćić powinien. Libro I, ij, C. De Pig: act. Ale dźiśieyszych czásów/ łakomstwo ták sie w Ludźi wkorzeniło/ iż żaden Wierzyćiel vżytku/ by go też w dwóy y w tróy nasób nád głowną Summe wybrał/ nie wyraża ná poczet głowney Summy: ná co sobie iescze Dłużniká mocno vwiąże/ rozmáitémi Condycyámi/ Vmowámi/ Zapisy dźiwnemi á nieznośnemi. Dokłáda tego miánowićie w Zápiśie tymi słowy: Non defalcando vsum, fructum, ad summam principalem.

O Fáncie/ z ktorego pożytek nie idźie.

FAnt ieśli pożytku nie nieśie/ z ktorégoby Wierzyćielowi mogło sie dosyć sstáć w długu: iuż w tey mierze Wierzyćielowi ma bydź dan/

który Fánt Wierzyćiel zá Rekoiemstwem ma ná iáwnym mieyscu / trzy kroć przez dwie Niedzieli ku przedániu okázowáć: opowiádáiąc stronie káżdym rázem przez sługe Vrzedowégo / iesliby Fánt swóy odkupić chćiáłá: á potym Opowiádániu / iesliby Dłużnik Fántu swégo niechćiał wykupić: iuż Wierzyćiel táki Fánt może przedáć temu ktoby ji lepiéy zápłáćił / ošácowány przez Sedziégo / álbo przez Ludzi którzy sie ná tym znáią. A iesliby kupcá ná Fánt nie było: iuż Sedzia po onych šeśći Niedzielách Wierzyćielowi Fánt ku otrzymániu przysądzi ná poczet dosyć vczynienia. A gdzieby onégo Fántu ku opłáceniu nie sstawáło: ma dáléy Persone fántowáć. O czym też masz wysšcy przy Fántowániu nápisano / Folio Lxv.

O Nakłádoch Práwnych.

Strona Práwem przekonána / powinna zápłácić Nakłády Práwné / stronie / która swoie rzecz pozyskuie Práwem / wedle pospolitéy Reguły Práwnéy: Victus victori

in expensis litis condemnatur. A to dla tego / áby vporni ludzie powściągáli sie od niepotrzebnych swarów y kłopotów: á żeby ludziom niewinnym trudności nie zádawáli / á w Nakłády prózne / y ku zámieszkániu swoiégo obeszcia nie przywodzili. ¶ A tu naprzód tá stroná która o Nakłády pozywa / ma okázáć przed Sądem / iáko Pozwáną strone piérwéy Práwem przewyciężylá w główné rzeczy. Co Sędzia pilnie ma báczyć iesli ták iest.

Płácenie Nakłádow wedle Práwá.

NA wszystki Nakłády / Dowód wedle Práwá / iest Przysięgá téy strony która o nie żáluie. L. Properandum C. de IVdiciis. Wszákże Sędzia piérwéy ié ma spráwiedliwie oszácowáć / wzgledem Person y téy spráwy o którą sie práwo toczyło. Potym stroná szukáiąca Nakłádów: popráwi tego przysięgą / iáko nie mniéy ná práwo nálożylá / niż przez Sędziégo iest oszácowano y moderowano. Jle tedy Nakłádów stroná szukáiąca ich poprzysięże / tyle stroná Obwiniona powinná ie zápłácić. Ale tu pospolicie nie wiecéy szácuią Nakłádów / iedno te które sie w Vrzedowych Księgách náyduią: to iest / od

¶ Dowód/ ná nakłády práwné przysięgá.

Zwyczáyny ráchunek nakłádów.

Pozwów / od Skazánia / od Zapisów / od Wypisów / od Oświádczenia / od Dekretów y Mándatów królewskich / od Appellowánia: co nie wielką Summę czyni. A od tego co vbogi człowiek kłóśáiąc często zá Dworem / nałoży ná Porádniki swoie w práwie / ná Prokuratory / co w drodze strawi / nic w szácunek nie kłádą / ná który koszt nawięcey wynidzie. Bo nakłády Sądowe y Pisárskie / równą płacą odpráwi: ále Prokuratorowi w którym ná schyłku cnoty / á ná vbogie ludzi nic niemász bácznośći: iáko mu ná pierwszym potkániu nie vkażesz pary Dukatów / gárncá Winá z dobrym Łosośiem ná obiad nie poślesz: ledwie ztobą słowo przemówi. A póki sie práwuiesz / ieśli nie bedźie widźiał częstey poczty / podárzenia / częstowánia: bárzo zlenieie w twey spráwie y zgłupieie: ieśli w nim nie bedźie dobywał Rozumu częstemi Złotemi / Talermi / Kleynoty / Kunámi / Lisámi / y innemi poczćiwemi vpominki. Przetoby około Nakłádów lepiey násládowáć vczonych w Práwie / którzy opisáli / áby Powód Nakłády swe po oszácowániu Sędźiego poprzyśięgał. Wszákże to Przełożonych rostropnieyszey bácznośći niechay bedźie poruczono. Aczkolwiekby podobno ten sposób był ćięzki temu kto ma Nakłády płáćić /

áleby sie potym drugi náuczył / iże sie lepiey káżdému dobrowolnie / niż poniewolnie vspráwiedliwić / á dáć co czyié iest / bez trudnośći / bez Práwá. Chcesz sie nie przywodźić w Nakłády / nie wydźiérayże nikomu / płáć coś komu winien / vczyń sam z śiebie spráwiedliwość / nie prágni cudzégo. Jáko Pismo Swięté vpomina: Nemini quicquam debeatis, nisi vt inuicē diligatis. & cæt.

O Szperunkách.

¶ Areſt.

Szperunk / álbo Areſt / ieſt Zapowiédź Persony álbo Dóbr iéy / vczynioná przez ſługę Vrzędowégo / z roſkazánia onego Sędźiégo / pod którégo władzą Personá y rzecz iéy ieſt / áby zápowiedné rzeczy ták długo były w pokoiu / áż do rozſtrzygnienia Práwem z Areſtatorem záłuiącym.

Szperunk / Iż miedzy ludźmi nienawiśdź mnoży / y nieiáko lekkość wyrządza: nie ma bydź ládá dla przyczyny przez Sędźiégo dopuszczon: ponieważ sie godźi miedzy ludźmi

miłość mnożyć / á niemiłość tępić.

Szperunk ná Osiádłe ludzi nie ma bydź.

Szperunk przodkiem ma bydź ná Rzecz: potym ná Persone. Ale y Persony poważne / á osiádłé nie máią bydź Szperunkámi vciążáné / áni dobrá ich: czego Sedzia ma pilnie przestrzegáć. Persony zásie nieosiádłé / lekkié / iáko są Gracze / Kostérowie / Piiánice / Márnotrawcy / y których by dobrá długu nie wynosiły / máią bydź Arestowáné y dobrá ich. Wszakże też pierwéy dobrá iesli są / potym Personá.

Szperunk ná Ziemiáńskie Poddáne nie ma bydź.

Szperunku Sedzia Mieyscki nie ma dopuszczáć w Mieściech y w Miásteczkách ná Ziemiáńskie poddáné / áni ich Pozywáć / áni hámowáć / o żadny dług / iákimkolwiek obyczáiem winny / choćiaby też w Księgách Mieysckich był zápisány / álbo nie zápisány. Ale komu iest krzywdá od czyiego Poddánego / ma go szukáć ná Dziedzinie iego / y támże po nim spráwiedliwo-

śći żedáć v iego Páná: ináczey ktoryby Mieszczánin czynił: przepada sześć Grzywien pieniedzy: połowice stronie / á połowice Stárośćie: iáko to iest opátrzono Státutem Koronnym / Alberti Regis, in Anno 1496.

Náuká / gdy sye kto imuie Koniá / y innych rzeczy.

IMuie sie kto Koniá / álbo inney rzeczy sobie vkrádzioney / álbo zgubioney: ma sie naprzód dobrze przypátrzyć y obáczyć / iesli iest iego: potym sie iąć Vrzedownie / z wiádomośćią y z dozwoleniem Sędziego wedle Práwá. Abowiem / gdyby sie rzeczy iął iáko swoiey / á tegoby nie dowiódł: Winę Sędziemu przepada. O tym sobie szerzey czytay / Speculo Saxonum, Libro ij. Articulo 36.

IMowáć sie ieden ma tych rzeczy / które w sobie rozność máią: iáko bydle / szátá / y inne tym podobne. Ale w którychby rozności nie było / tych sie imowáć niemoże: iáko pieniedzy / o których pospolićie mówią / iż licá nie máią. Libro eodem, Articulo eodem.

Obroná temu v kogo sye imą rzeczy.

Obroná tego v kogo ſie imą Koniá / álbo innéy iákiéy rzeczy / tá ieſt: álbo powié żem to kupił / iże mi dárowano / iżem pożyczył. A ták ſie ná Iſtcá będzie brał / którego winien miánowáć / y ſtáwić ná czás z Práwá ſobie náznáczony. A ieſli go nie ſtáwi czáſu z Práwá náznáczonégo / rzecz tráći / y winę Sędziému przepada. Albo powié / iżem ſam vchował to źwierzę / ſam tę rzecz vrobił. A tego będzie bliſzy dowiéźdź przyśięgą / iáko Dzierżawcá onéy rzeczy. Specu: Saxon: lib. 1. artic: 15. Iure Munic: artic: 132.

☞ Rzecz krádźiona / dawnośćią nigdy nie ginie. Speculo Saxon: lib: ij. artic: 36.

Postępek około Areſtowánia Koniá.

ZApowiáda kto Koniá czyiégo w ſwym długu: ieſli ten którégo ieſt Kóń / do trzećiégo dniá nie będźie o to czynił / ſtrony nie przypozowie / áby ſie iéy ſpráwił: tedy Areſtator przed Sędźiém to opowié / y będźie żądał: gdyż Kóń ieſt rzecz ſámá śiebie trawiąca / to ieſt / więcéy może ſtráwić niż ſam koſztuie / á zapowiedźi trzećí dźień przeſzedł / aby mu Kóń był przyſądzon ku

In ſeru[...] dis eq[...] creſcēs penſa.

przedániu / pod świádomém dobrych ludzi / ná tym sie znáiących / stronie to opowiedziawszy. A ileby długu swego ná Koniu nie doiął / áby ná personie szukał. Co Arestatorá ma dóyśdź przez Sądowny Wyrok.

ARestuie kto Dłużnikowi swému pieniądze albo iáki státek v kogo / á Dłużnik záśie gdy pozywa Arestatorá trzy kroć / ku wyzwoleniu swego státku z zapowiedzi / chcąc sie mu vspráwiedliwić: á pozwány nie będzie stawał. Tedy státek árestowány ma bydź z Arestu wolny.

☞ Krákowiánie máią swóy Wielkiérz około czynienia Arestów: ná dobrá zmárłégo Dłużniká / y zbiegłégo Dłużniká: y iáko Arestator Sądy ostrzégáć ma. Jákiégo záśie długu iákim porządkiem / ná dobrách zmárłégo Dłużniká dóydzie / choćiaby Dzieći onégo zmárłégo lat niemiáły: á iákiégo nie dóydzie áż Dzieći do rostropnych lat dóydą. O tym kto chce wiedźieć / á komu iest tego potrzebá / może sie támże z Polskiégo y z Láćińskiégo Wielkiérzá dostátecznie náuczyć / gdzie o tym iest széroko pisano.

ZApowiédź Vrzędną / powinien káżdy przyiąć zá roskazániem Sędziégo / ná swego Go-

ściá/ komorniká/ y którégokolwiek dłużniká/ nád którym ma władzą iákąkolwiek w domu swoim. A gdzieby nie przyiął/ skłáda mu sługá Vrzedowy Rok ná pewny czás do Práwá od Arestatorá/ áby przed Sedziem powiedział/ przecz ná roskazánié iego Zapowiedzi nie przyiął. W którey przyczynie/ ieśli mu Arestator wiáry nie da/ powinien tego bedzie popráwić przyśięgą.

Areszt kády przyięc powinien.

O pierwośći Arestu.

Zadká bywa miedzy Arestatormi z tąd. Vczyni kto pierwszy Arest ná dobrá swego Dłużniká zgołá/ nie máiąc długu swego żadnym Zapisem obligowánégo: vczyni też potym drugi/ máiąc dług Chyrográffem álbo iákim innym Vrzedowym dowodem opisány/ kto z tych przodkiem dochodzi długu z dobr árestowánych/ czyli ten wtóry Arestator zá pierwośćią długu swego/ czyli pierwszy Arestator zá pierwośćią Arestu swego? Odpo: Iże pośledni Arestator zá pierwośćią swego długu/ y zá lepszośćią práwá swego pierwey. Abowiem Zapowiedz nic Práwá nie przydáie nikomu/ iedno tylko czyni pohámowánié státku czyiégo/ á żeby był w pokoiu do rostrzygnienia Práwem/ kto ma lepsze

práwo. A iż ſie wiec po śmierci Dłużniká vgániáią do Areſtu chcąc mieć przodek: to dla tego bywa / iż iednák czáſem y zá pierwośćią Areſtu doſtawa drugi długu przed drugimi Areſtatormi / w ten czás gdy inſzy Areſtatorowie zápiſánego pierwéy długu iákim dowodem nie okażą.

Kráwcowi gdy ſukno vkrádną / przećiw komu Pan ma czynić.

DA kto do Kráwcá robić Suknie / á przytráfi ſie / iż Złodziey vkrádnie ſukno / y będzie poyman z Suknem: kto ma fołdrowáć ná Złodzieiá? Kráwiec czyli Pan onégo ſukná / álbo przećiw komu ma Pan czynić? Odpo: Ná woli ieſt tego którégo ieſt Sukno / czynić chceli przećiw Kráwcowi któremu Sukno dał y zwierzył / chceli przećiw Złodzieiowi o złodzieyſtwo.
Wſzákże to Práwo ták ſie miárkuie: ieſli Kráwiec Sukno zápłáći Pánu / tedy Kráwcowi przynależy ſpráwá przećiw Złodzieiowi: á ieſli nie zápłáći / tedy Pánu którégo ieſt Sukno. Speculo Saxon: libro ij. articulo 60: Gloſ.

O Inwentarzoch.

INwentarz / iest Vrzedne popisánié Rzeczy náleżionych ná Dziedzictwie / álbo w mieszkániu zmárłégo / álbo też Dłużniká / zá pewnym przewodem Práwá choć nie zmárłégo/vczyniony przez Dziedzicá/ álbo Opiekuny Dzieci które lat nie máią.

Kto ma czynić Inwentarz.

OPIekun przyrodzony / powinien vczynić Inwentarz / y viśćić śierotóm ich dobrá / áby im tego nie vtrácił: y owszem nie może śie wdáwáć w opiekę póki Inwentarzá nie vczyni: Speculo Saxon: lib: I. articu: 23. chybá w rzeczách które odwłoki nie ćierpią. Speculo Saxon: libro I. artic: 11. Glos. Ale ći Opiekunowie które Oyćiec vstáwi mimo przyrodzoné swoie dżieciam swoim/ ći nie powinni Inwentarzá czynić: iż/nie sámi śie w to wdawáią / ále ie Oyćiec vstáwił / y wierzył im tego: á ták sprawá Opieki wszystká / ná ich wierze należy.

Czás ku czynieniu Inwentarzá.

Dziedzic / powinien vczynić INwentarz /

Czás ku czynieniu Inwentarzá.

Trzydźiestégo dniá po śmierći zmárłego / álbo trzydźiestégo dniá od tego czásu / ktoregoby sie poznał bydź Dźiedźicem: piszą niektorzy / iże dźieśiątégo dniá: wszákże może rychléy / y owszem im rychléy vczyni / tym lepszéy sławy y domniemánia będźie v ludźi: zwłaszczá v przyiaćioł zmárłégo / w vczynieniu zupełnégo á spráwiedliwégo Inwentarzá. Speculo Saxon: libro I. articu: 6.

Niedbáłość około Inwentarzá.

☞ Tuby przystało ná te ktorzy sie opiekáią śierotámi / zábiegáć y rádźić pilnie około tego / áby pieniądze gotowé / y wszystki rzeczy ruchómé po śmierći zmárłégo zostáłé / zupełnie á spráwiedliwie były popisáné. Abowiem drugi / niż záczęnie Inwentarz czynić / połowicę indźie wynieść może / ku wielkiéy szkodźie y vbliżeniu vbogim śierotóm: ponieważ Vrząd nic innégo nie może pisáć / iedno co vkáżą. A przedśię iednák Opiekun álbo Dźiedźic / záwżdy sobie ma zá słuszną obronę przećiw śierotóm y Credytorom (gdy mu w czym wiáry nie dáią) przez to / iż vczynił Vrzędowny Inwentarz: á ono snadź tym Inwentarzem pan Opiekun dobrze opiekł y ożégł vbogié śieroty / álbo dźiedźic oszukał Credytory. A niewiém by tákich wiele nie nálazł / co tylko Opiek szukáią / z nich żywą / á bárzo ich prágną / chodząc dóm od dómu / á pilnie przeglądáiąc gdźie

która babá iuż głową trzęśie / á drżąc sie nápiia. A ták przystałoby ná tę którzy sie zową y są supremi omnium orphanorum tutores, w to weźrzeć y rádźić / ażeby sprawiedliwie Inwentarze były czynioné. Którymby to sposobem miáło bydź / iż káżdému wolno powiedźieć Widzenié swoie / gdyby go spytano / ia co rozumiém / powiém.

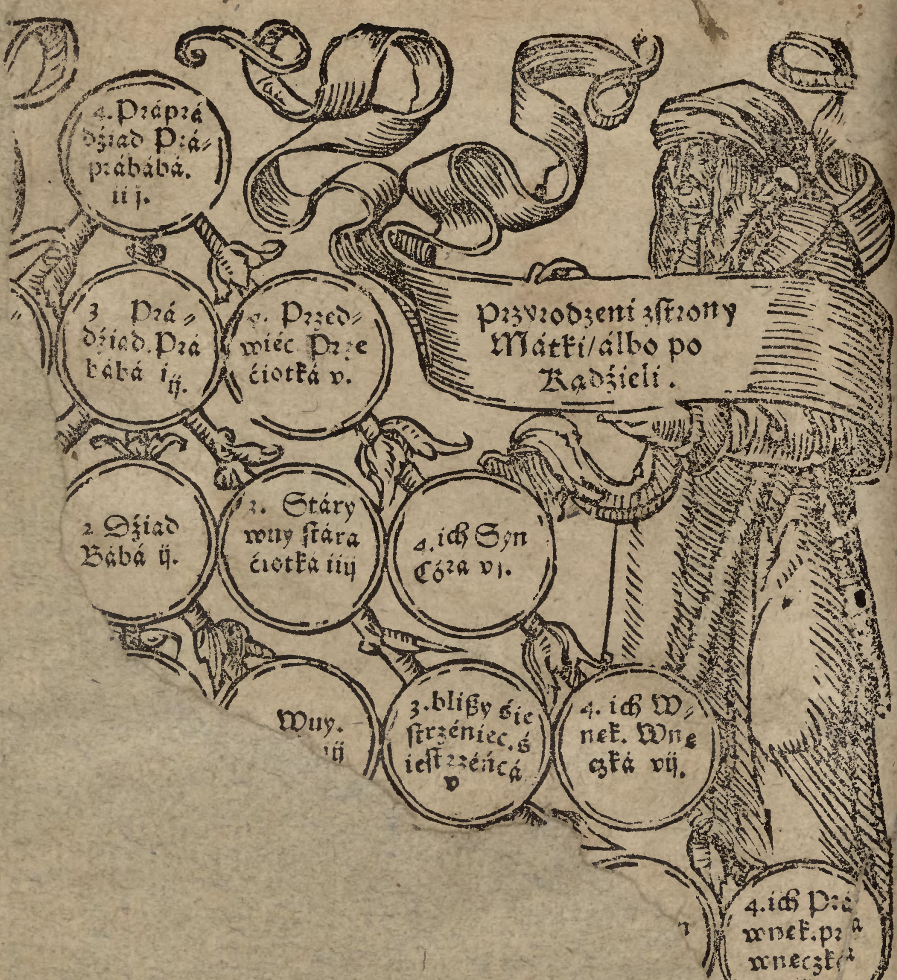
Tym sposobem / gdyby zárázem po śmierći zmárlégo / po którym Inwentarz ma bydź czynio ny / rzeczy były Vrzędownie zámknioné y zápieczętowáné áż do popisowánia : ktemu ten co dáie spisowáć / zwłaszczá ná którégoby było iákié domniemánié / áby pierwéy przyśiągł Vrzędowi / iáko spráwiedliwie wszystki rzeczy dáie popisowáć : á iáko o tym niewié nic / áby co ná stronę odeszło / álbo przez kogo wynieśiono było. Wszákóż to tym którym przystoi około tego rádźić / niechay będźie poruczono : Ja tylko chćiał krótko vpomionąć / iż to iest w Pospolitéy rzeczy wielka skázá / niespráwiedliwé Inwentarze / przez co vbogié Siéroty często wiele szkoduią / iż rzadko ku swému przychodzą : zwłaszczá gdy ktemu páni Wienna / niespráwiedliwym á wiele kroć poprzyśiężonym Wiánem ostátek zágárnie.

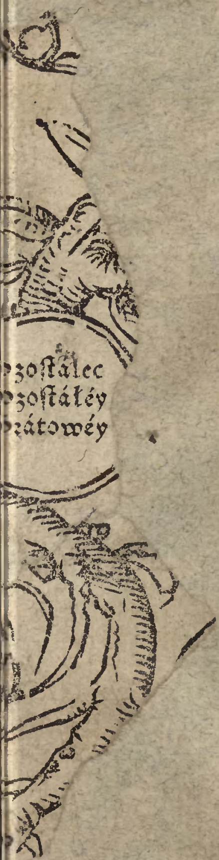
Pożytek

Pozytek Inwentarzá.

POżytek Inwentarzá ten iest: Iż Dziedzic ktory go vczyni / nie może bydź vciążon w płaceniu długow zmárłego / iedno poki ostawa dobr iego. A gdzieby Inwentarzá Opiekun nie vczynił / tedy Dziedzic bliższy iest przeciw iemu przyśiądz / iż ták wiele było iáko żáłuie. Speculo Saxon: lib: I. articu: 11. Glos. ¶ A ieśliby kto żáłował ná Dziedzicá / iże wiecey dobr zostáło / niżli zeznał álbo popisał / á tegoby nań dowiedziono: tedy dwoiáko dług zmárłego płáćić powinien. Speculo Saxonum libro I. articulo 6. Iure Municipali Articulo 26.

OPiekunowi ten iest pożytek Inwentarzá / iż śierotom gdy dorosłą lat nie powinien sie wiecey vspráwiedliwić z rzeczy náleżionych / iedno wedle Spisánia Vrzedowego Inwentarzá: á iákie dobrá ná ten czás wziął kiedy Opieke przyiął / tákie powinien wrocić. Iure Municipali Articulo 26.

4. Práprá dziad Prá= prábábá. ii j.
3 Prá= dziad. Prá bábá iij.
v. Przed= wiec. Prze ciotká v.
Przyrodzeni zstrony Mátki/álbo po Rodzicielu.
2 Dziad Bábá ij.
3. Stáry wuy stára ciotká iiij
4. ich Syn Córa vj.
Wuy. iij
3. bliższy sie strzéniec. sie strzéńcá v
4. ich Wnek. Wnuczká vij.
4. ich Prá wnek. prá wnuczká viij.

zoſtálec
zoſtáléy
zátowéy

O Drzewie Krewności.

Krewność / iest powinowáctwo iednéy Persony ku drugiéy / gdy iedná rodzi sie od drugiéy / álbo dwie od iednéy. A názywáią Krewność / od społeczności y iedności krwie / iże Persony które sobie są krewné / máią miedzy sobą spólną krew / gdy sie z iednéy krwie rodzą: iáko też Łácinnicy zową Consanguinitas, quasi sanguinis vnitas. A ztądże też Bekárci / wedle práwá Mieyskiego máią krewné / ále po Wrzecienie/ nie po Mieczu: to iest/ krewné z strony Mátki/ nie z strony Oycá. Abowiém gdy Bekárci nie máią Oycá pewnégo / y tákiego iákiegoby sie godziło mieć: przeto też Krewnych po oycu nie máią.

Krewn

¶ Bekárci nie máią Oycá.

☞ Drzewo Krewności / iest wymálowánié / Drzewu przyrodzonému podobné / máiącé w sobie Pień y Rózgi: to iest/ początek rodzáiu / Liniie proste y pobocznie / rozmáitémi stopniámi rozdzielné / w których Persony rozmáitą krewnością są spoioné. ☞ Pień tu rozumiéy / tę Personę od któréy Krewni poszli. ☞ Stopień rozumiey liczbę / iáko która Persona dáleko iest

¶ Wyrozumienie Drzewá Krewności.

od drugiey/ miedzy ktoremi bywa pytánie: iáko gdy spytáią: W ktorym stopniu iest Práwnek od Dziádá? powiedz/ iż w Czwartym. Bo od Dziádá/ ten idzie Rzad Person: Dziad/ Oyćiec/ Syn/ Wnek/ Práwnek. Abowiem w Liniiey prostey/ ile iest Person o ktorych bywa gadká áż do ostátniey/ tyle iest stopniow/ odiąwszy iedne persone.

☞ Liniia prosta/ ktora w tym Drzewie Krewnośći widźisz/ począwszy od wierzchu od persony Práprádziádá/ áż ná dol do persony Práprá-wneká. Tá sie ná dwoie dźieli.

Ascendē-tium.

¶ Jedna iest Person wzgorę idących Przodkow nászych/ ták Mężczyzny iáko y białey płći/ co Láćinnicy zową Ascendentium, od ktorychmy poszli/ iáko są:

PATER. MATER. Oyćiec/ Mátká.

AVVS. Dziad/ to iest mego Oycá álbo Mátki Oyćiec.

AVIA. Bábá/ to iest mego Oycá álbo Mátki Mátká.

Proauus. Prádziad/ iest mego Dziádá álbo Báby Oyćiec.

Proauia. Przedbábá/ iest mego Dziádá álbo Báby Mátká.

Abauus. Práprádziad/ iest mego Prádziádá álbo Przedbáby Oyćiec.

Abauia. Práprábábá/ iest mego Prádziádá álbo Przedbáby Mátká.

¶ Po Práprádziádu Polacy inym Osobam wyższey idącym nie máią imion/ názywáią ie pospolicie Oycámi álbo Stárszemi. Ale Láćinnicy

máią/

máią / Atauus atauia, Tritauus tritauia, dáléy też nic. Tákże dálsze Osoby názywáią pospolitym słowem / Maiores nostri, Progenitores nostri.

☞ Druga Liniia prosta / iest person ná dół idących / ták Mężczyzny iáko y białéy płci: które Láciinnicy zową Descendentium, które od nas pochodzą: iáko są / Syn / Córá. Descendentium

Wnek / który sie rodzi od mégo Syná álbo od Dziéwki. FILIVS. FILIA. Nepos.

Wneczká / która sie rodzi tákże od mégo Syná álbo od Dziéwki. Neptis.

Práwnek / który sie rodzi od mégo Wneká álbo od Wneczki. Pronepos.

Práwneczká / która sie tákże rodzi od mégo Wneká álbo Wneczki. Proneptis.

Prápráwnek / Prápráwneczká / które sie rodzą od mégo Práwneka álbo Práwneczki. Abnepos. Abneptis.

¶ Po Prápráwneku Polacy inym Osobam ná dół idącym nie máią przezwisk / názywáią ie pospolicie / Dzieci: Láciinnicy máią / Atnepos atneptis, Trinepos trineptis. Dálsze też pospolicie názywáią / Minores, Posteri.

☞ Liniia poboczniá / ma w sobie Persony / które áni sie od nas rodzą / áni my od nich / ále od iednéy krwie známi pochodzą: które łáciinnicy zową Collaterales, aut Transuersales: ták z prá- Collateralium.

wéy ſtrony po mieczu / iáko z lewéy po Wrze=
ćienie: iáko ſą ☞ Z Práwéy ſtrony: Brát/Sio=
ſtrá. Stryy / to ieſt Oyców brát. A Wuy/
to ieſt Mátczyn brát.

Ciotká / ieſt Oycowá álbo Mátczyná Sioſtrá.

Acz ty obiedwie Perſonie / iednym Polſkim ſło=
wem Ciotká zową / ále Láćinnicy rożność w
tym máią: bo śioſtrę Oycowę Amitam, á śio=
ſtrę Mátczynę Materteram názywáią.

Stáry Stryy/ ieſt mégo Dziádá Brát. A Stá=
ry Wuy / ieſt méy Báby Brát.

Stára Ciotká / ieſt mégo dziádá y moiéy Bá=
by Sioſtrá.

Stárſzy Stryy/ ieſt mégo Prádziádá Brát.

Stárſzá Ciotká / ieſt mégo Prádziádá Sioſtrá:
co drudzy zową Przeſtryiec/ Przećiotká.

Stryczni Brácia álbo Sioſtry / ktorzy ſie rodzą
odedwu Brátow.

Ciotczóni Brácia álbo Sioſtry / ktorzy ſie ro=
dzą odedwu Sioſtr.

Synowiec/ ieſt Syn od mégo Brátá.

Synowicá/ ieſt Córá od mégo Brátá.

☞ Z Lewéy ſtrony: Sioſtrá.

Wuy/ to ieſt Mátczyn Brat.

Ciotká / to ieſt Mátczyná Sioſtrá.

Stáry Wuy/ to ieſt ſtáréy Mátki Brát.

Stára

ater.
ror.
atruus.
mita.
atruus.
agnus.
mita ma
na. (us.
ropatru
roamita
rēs ſoro
esq; Pa-
rueles.
Amitimi
et Amitię
Nepos ex
fratre.
Neptis ex
fre ſoror.
Auūcul⁹
Matertera.
Auūcul⁹
magnus.

Stára Ciotká/ ieſt ſtárey Mátki Sioſtrá.

Stárſzy Wuy/ álbo Przedwieć/ ieſt Brát Przedbábin. Stárſza Ciotká / álbo Przedćiotká / ieſt Sioſtrá Przedbabiná.

Ciotczoni Bráćia y Sioſtry/ od obudwu śióſtr.

Synowiec/ Syn od Sioſtry.

Synowicá/ Dźiéwká od Sioſtry.

☞ Liniia Pobocznia/ieſt téż dwoiáka:iedná ieſt rownych Perſon w Stopnioch/á druga nierownych. ¶ Rowna Poprzécznych Liniia ieſt / gdy perſony o ktorych bywa gadká ná rownym ſtopniu / ſą od ſpolnégo Pniá / to ieſt od Rodzicá: iáko ieſt Brátow Wnek/ Sieſtrzyná Wneczká.

¶ Nierowna Poprzécznych Liniia ieſt / gdy perſony o ktorych bywa pytánie / ná nierownym Stopniu ſą / od ſpolnégo Rodzicá: to ieſt / Brátow Prawnek / á Sieſtrzyná Wneczká.

Matertera magna.

Proauũculus.

Promatertera.

Cõſobrini Conſobrinæque.

Nepos ex Sorore.

Nepos ex Fratre.

Porządek Spadkow.

KV Spadkowi / po vmárłym ktory Teſtámentu nie vczynił/ieſt czworáki Stopien. ¶ Ná piérwſzym ſtopniu ſą Dźieći. ¶ Ná wtorym Rodźicy. ¶ Ná trzećim Perſony poboczné / o ktorych powiedźiano wyſzey. ¶ Ná czwartym / Mąż z Zoną / ktorzy po ſobie Spadek biorą / gdy niémáſz áni Rodźicow / áni

Dzieci áni Bráciey / áni Sióstr / y innych ná dół y wzgórę y poprzek idących. ¶ Ná ostátek / iesli tych wszystkich ná cztérech stopniách okazánych niemász / tedy Spadek álbo Jmienie zmárłego / przynależy do skarbu królewskiego.

escen- entium ıccefsio ☞ Wszyscy tedy którzy idą ná dół / iáko są / Syn / Dziéwká / Wnek Wneczká / Práwnek Práwneczká / ták Męzkiego iáko Zeńskiego plemienia: którzyby z tych po zmárłym bliższy byli / spadek zá równo biorą przed témi wszystkimi Personámi / które idą wzgórę / y przed pobocznémi. Spec: Saxon: lib: 1. artic: 3. & 17. Et lib: iij. artic: 76. Gloss: lib: ij. artic: 23. Et Iure Municip: articulo 3. in Gloss. A ztądże sie okázuie / iż Synowie y Córki po śmierci Rodziców swoich / wszystkiego Jmienia równy dział biorą / y z równégo sie działu weselą. Wyiąwszyby z nich niektórzy odpráwieni byli / którzy / iesliby równy dział z nieodpráwionémi chćieli bráć / tedy piérwéy to powinni pod Przysięgą położyć co wzięli / tóż będą ku działowi przypuszczeni. Chybá iż nie odpráwieni mogliby dowieźdź Swiádkámi / iże sie wyrzekli z dóbr Oyczystych y Máćierzystych. A czego odpráwieni nie winni ku działowi kláśdź / nápisano Speculo Saxon: lib: 1. articu: 10. 13. Iure Municip: artic: 57. Jáko gdy kto po Zenie mężnie /

źinie/ álboby co spráwiónego/ albo dárowánego od Rodźiców zá dobrégo ich zdrowia miał/ iáko Konie/Zbroie/ Száty y inné rzeczy: ieśliby też co wysłużył/ álbo ná woynie zyskał. Tákże Dźiéwká/ co iéy iest od Rodźiców dano ku iéy ochędożności/ w szátách/ w sprzęcie domowym/ tego niepowinna kłáść: álbo co też wysłuży.

☞ Ná téyże Liniiéy prostéy/ Person ná dół idących/ Persony które są ná bliższym stopniu od zmárłégo/ biorą Spadek przed témi którzy są ná dálszyin stopniu. Wyiąwszyby Rodźicy tych to którzy są ná wtórym stopniu/ zmárli á nieodpráwieni byli: tedy oni ná mieyscu Rodźiców swoich zmárłych/ biorą Spadek po Dźiádu/ y po Bábie/ z drugimi Dźiedźicmi/ tyle ile Rodźicy ich mieli bráć gdyby byli żywi. Speculo Saxo: libro I. artic: 17. Co Láćinnicy zową/ Iure repreſentatiuo: Quòd Nepotes repreſentant perſonam Parentum, in Succeſsione poſt Auum vel Auiam in linea recta. Które Práwo tylko idźie miedzy tymi personámi/ co są ná prostéy Liniiéy.

❡ A ieśliby kto zmárł/ á Synówby też nie było/ álbo Dźiéwek/ áleby miał Wneki álbo Wneczki: tedy Wnekowie y Wneczki/ tymże sposobem biorą Spadek przed tymi co idą wzgórę/ y przed Pobocznémi.

A gdy

¶ A gdy niemász dźieci álbo Wnekow/ y innych ná dół idących: tedy Spadek przychodźi ná bliższą Persone miedzy tymi co wzgórę idą/ tym sposobem: Gdyby kto zostáwił Oycá/ tedy Oyćiec bierze Spadek y przed Mátką/ y przed innymi wszystkimi Górnymi y Pobocznymi. Tákże też gdyby Oycá nie było/ Mátká bierze przed inszymi wszystkimi Wzgórę y Poprzek idącymi. Specu: Saxon: lib: I, Artic: 17. Ale wedle Práwá Césárskiego/ Oyćiec/ Mátká/ z Bráćią y z Siostrámi/ zmarłégo Syná Spadek zárówno biorą. A ták póki Person ná Dół y Wzgórę idących ostawa/ póty Pobocznie Persony bywáią wyłączone wedle Práwá.

Ascendentium sucesio.

¶ A gdy Synów y Rodźiców y innych Krewnych ná Dół y Wzgórę idących niemász: Tedy Spadek przychodźi ná Pobocznie Persony/ któreby sie w Stopniach okazáły bydź bliższe po zmárłym/ o którégo Dźiedźictwo idźie. Speculo Saxon: libro I, Artic: 3. Qui se in proximiore gradu, huic de cuius hæreditate agitur probauerit, præfertur ei, qui vlteriorem obtinet gradum.

Collateraliũ succesio.

Miedzy którymi to Pobocznymi/ bliższy są Bráćia y Siostry/ y ich Dźieci.

☞ A tu trzebá wiedźieć/ Iże Bráćia y Siostry/ którzy są iednégo Oycá y iednéy Mátki/

które Łácinnicy zowią/ integri fratres, & integræ sorores, bliższy są ku wszelkiemu Spadkowi nád Bráćią y Siostry od iedney Mátki á od innégo Oycá/ álbo od iednégo Oycá/ á inney Mátki/ które zową/ medij fratres, mediæ sorores. A gdźie by záśię dźieci zmárłégo Brátá álbo Siostry/ którzy są iednych rodźiców/ zostáli: tedy spułbráćią álbo spułśiostrámi/ zárówné Spadek z niemi biorą. Specu : Saxon : lib : ij. artic : 20.

¶ Po Bráciey záśię y po Siostrách iednych Rodźiców/ y po ich dźieciech/ bywáią przypuszczeni ná Dźiedźictwo dźieci od iedney Mátki/ álbo od iednégo Oycá : których záśię dźieci bliższé są ku spadkowi nád Stryie y nád Wuie.

¶ A gdy niémász Bráciey/ Siostr y ich dźieci álbo Wnęków : tedy po Spadek przychodzą inszy którzy byli ná bliższym stopniu/ iáko są Stryiowie/ Wuiowie/ Ciotki/ ich Synowie/ Wnęki/ Wneczki. A którzyby ná iednym stopniu bliższym spółem náleźieni byli/ á tegoby dowiedli : równy dźiedźictwá dźiał biorą/ wedle Textu Speculo Saxon : lib : I. cap : 17. z Niemieckiégo ták iasnie wyczérpnionégo : Non extantibus, neque fratribus, neque sororibus, omnes qui se in vno cognationis gradu esse probauerint, æquam hæreditatis portionem percipiunt.

Mariti & vxoris successio.

¶ Potym gdy tych wszystkich Krewnych wyszey namienionych nie bedzie / tedy Mąż z Żoną po sobie spadek biorą. A iżby po sobie mogli słusznie brác / potrzebá iest / áby było miedzy nimi práwe á słuszne Małżeństwo / wedle Kościołá Chrześciáńskiego złączone / któreby trwáło áż do śmierci: ábowiem gdzieby rozwód záſzedł / tákowy Spadek mieyscá nie ma.

vide

Fisci successio vltima.

¶ A gdy niemáſz Przyiaciół y Żony / tedy spadek przynależy do skárbu Królewskiego / który iuż iest ostátecznym Dziedzicem. Iure Municipali, articulo 59.

Sacerdotũ & Monachorum succeſsio.

Ksiądz ieśliby vmárł krom Testámentu / á dobrá po nim zostáły z dochodów Kościelnych nábyte / spadek po nim nie indzie iedno do Kościołá przynależy. A ieśliby one dobrá były z iego Oyczyzny / álbo po którym Przyiacielu przypadłe / álbo robotą iego własną / álbo Rzemiesłem nábyte: tedy ná Przyiaciele przypadáią. Co ma bydź rozumiano o tych Kśiedzoch / które zową Swietckimi / nie o Mnichoch. Abowiem iáko Mnich z Bráćią nie dziedziczy / ták też po Mnichu żaden spadku nie bierze. Bo Mniſzy wyrzekli sie świátá / y są vmárli świátu: á vmárłyc żaden spadku nie bierze / iedno żywy.

Mniſzy nie dziedziczą.

Wyiąwszyby którzy w Dzieciństwie z przymu-

szenia / álbo z iákiégo przyłudzenia / albo z namó-
wy do Klasztorá wstąpili : bo ci mogą wyniśdź:
á ták Dziedzictwá nie trácą. Speculo Saxonum
lib. I. articulo 25. & lib: ij. articulo 22. Wszákże
w téy mierze zacnym y vczonym w Prawie lu-
dźióm/ nie zda sie bydź zá słuszną rzecz/ áby Mni-
szy Dziedzictwá po swym Krewnym nie mieli
bráć : mieniąc / Jeśliże Niewiástá która sie nie-
poczćiwie rządźi / dla swéy niepoczćiwośći Dzie-
dzictwá nie tráci : á czemuby Mnich który sie
ná służbe Bożą vda / trácić miał ? Tum quòd
Statuta Laicorum , non ligant Ecclesiasticas Per-
sonas. A podpiéráią tego Prawem Duchow-
nym y Césárskim.

Mniszy/kiedy dziedzictwá nie trácą.

¶ W dochodzeniu á otrzymániu Dziedzictwá /
niémász áni też ma bydź żadnéy rózności miedzy
Meżczyzną á żeńskim plemieniem : ábowiém iá-
ko ku rozmnożeniu Rodzáiu obudwu Pan Bóg
stworzył: ták też práwo w bliskośći imienia czy-
ni ie rowne : oprócz Gierady á Hergewetu. Bo
Gieradę / to iest / sprzet y vbiór niewieśći / wedle
práwá (ácz niesłusznie gdy sie kto przypátrzy)
bliższa po zmárłéy Niewieśćie bierze. A Herge-
wet / to iest / Zbroie / bliższy po zmárłym Meżu.
Powiedziałem iże niesłusznie / to z tego przykłá-
du káżdy obaczyć może. Vmrze która bogáta

Gieradá

¶ Hergewet.

biała głowá / ktorey máiętość wszystká práwie w téyto Gierádzie / w Bryndách kosztownych zależy / zostáwi Syná iednégo álbo dwu / ktorzy by słusznie á spráwiedliwie Máietność Mátki swéy wszytkę po śmierći iéy mieli bráć: tu wedle Práwá Máydeburskiégo / nie włáśni Synowie biorą / ále biała głowá / ktoraby byłá onéy zmárłéy krewna blizsza / choć będźie dobrze dálsza / ná trzećim y ná czwartym stopniu / niż Syn włásny. Tu w téy mierze iest wielka niespráwiedliwość / á nieznośne okrućieństwo nád włásnymi Dźiedźicmi / gdy ná to pátrzą / á práwie im to co ich iest włásnégo z rąk wydźiéráią. Przeto Krakowiánie tákowé Práwo o Gierádzie (ktoré też tu masz ná dole przypisáné) częśćią miárkowáli / częśćią ábrogowáli / ktorych przykłádu by inné Miástá násládowáły / vmnieyszyłoby sie kłopotow / á wielkiégo zákrwáwienia miedzy Przyiaćioły. Dobrzeby tedy áby to Práwo w pospolitośći ták stało / áby Mężczyzná z biała głową spadek wszystkich rzeczy rowno po Przyiaćielu bráli. Aby iáko nie wszedy wiedzą co iest Gieradá / co iest Hergewet / tákże rzecz z nieznáiomośćią názwiskow zginełá / á z gruntu zgłádzona byłá / áby bez tego brákowánia Hergewetu y Gierady / bliskość w stoiącéy y ruchoméy

Práwo niesłuszné o Gierádźie.

máietności równo bráli. Obaczáią té trudności y niespráwiedliwości wiele przyiaciół / którzy máią przed oczymá Páná Bogá / á zgode miłuią : y wiele ich naydźie / którzy bez tego brákowánia Gierady / równo sie wszytkim cokolwiek iest dzielą cicho / bez kłopotów / ták / iż Wóyt o tym nie wzwie.

KIedy Zoná którégokolwiek Mieszczániná z świátá zeydźie / zostáwiwszy dzieci / Syná álbo Dziewke / iednégo álbo wiecéy : tedy wszystek Grat y Sczebrzuch / którymkolwiek imieniém może bydź miánowány / ná żadnégo inszégo / iedno ná mężá y dzieci iéy (którégokolwiek stanu bedą) ma przysłuszeć / wszystki insze téy vmárłéy Przyiaćiele / Siostry / y bliższe oddaláiąc. A po śmierci tychto dzieci / to wszystko iáko iest wedle Práwá przy Oycu ma zostáć. ¶ A iesli Zoná vmrze nie zostáwiwszy płodu : tedy to wszystko co ku Gieradźie należy y przysłusze / co oná w dóm do Mężá wniosłá / á tych rzeczy czásu żywotá od śiebie nie oddaliłá / álbo dawnością czásu sie nie skáziły / to Siestrze iéy álbo bliższéy przyrodzonéy / przez mężá iéy ma bydź wydano. Domowy Sczebrzuch / we złoćie / we srébrze / Kléynotách / Pieniądzách gotowych / y wszystki

inné rzeczy od máłá do wiela / coby ku Gieradzie nie przysłuszáły / przy Mężu téy vmárłéy máią zostáć: o które żadnego nágabánia od iéy bliskich nie ma mieć. Ale to po swéy woli obróci gdźie chce / nikomu liczby nieczyniąc z tego.

¶ To też ostrzegáiąc / że Siostrá tá álbo przyrodzona / która tákową Gieradę będźie bráć chciáłá / Mężowi téy to vmárłéy z tákowych rzeczy / ma zostáwić co Práwo obmawia: to iest / łoże vsłáne / y inné rzeczy w práwie opisáné.

Item / Té rzeczy wszystki / które Mąż żenie przed ślubem álbo po ślubie kiedykolwiek ku poczćiwośći iéy spráwił / we złocie / srébrze / száciech / kleynotách / vpominkách / y wszystkich innych rzeczy / żadnych nie wyymuiąc / to nie ma bydź miedzy Gieradą policzono: ále po śmierći Zeninéy Mąż to wszystko przy sobie záchowáć ma / iáko swé własné: á żadnemu nie ma bydź zá to powinien odpowiádáć. ¶ A iesliby sie przydáło / żeby Mąż pierwéy vmárł niżli Zoná / chocia zostáną álbo nie zostáną Dźieci: Gieradá álbo też sprzet wszystek który z sobą Zoná wniosłá / y to co iéy Mąż przed ślubem y po ślubie dał / kupił / spráwił / we złocie / srébrze / kleynoćiech / w száćiech / y w innych rzeczách / które ktemu należą:

przy zostáłey Wdowie máią zostáć / y po swéy woli może ie obróćić/ etc.

O Przyiaciołoch po Małżeństwie.

PRzyiaćioły po Małżeństwie Láćinnicy zową Affines, ták po Mężu iáko y po Zenie: ztąd/ iż/ dwá dómy/ to iest/ dwá rózné rodzáie w iedno przyiaćielstwo iákoby ku iednému końcowi/ zá onym małżeństwem sie schodzą / áż do Czwartégo pokolenia. A tu trzebá wiedźieć/ iże przyiaćiele méy Zony á moi przyiaćiele/ nie są sobie przyiaćiele zstrony mégo Małżeństwá/ to iest/ nie są Affines iáko Láćinnicy zową: tylko przyiaćiele méy żony/ mnie są przyiaćiele po małżeństwie: tákże téż moi przyiaćiele / są méy Zenie przyiaćielmi z strony Małżeństwá. A ztądże to iest / iże Oyćiec y Syn iednéy Fámiliiéy/ mogą poiąć w małżeństwo mátkę y córę iéy drugiego rodzáiu: tákże dwá bráćia mogą poiąć dwie śiestrze. Ale mąż z przyiaćioł żony swéy/ niemoże żony poiąć/ áż do czwartégo pokolenia. Affines.

kolenia. Tákże też Niewiaſtá / nie może bráć Mężá z Przyiaciół Mężowych áż do czwartégo pokolenia.

Imioná przyiaciół po Małżeńſtwie.

Maritus. VXOR.	☞ Mąż z Zoną / ſą gruntem Przyiacielſtwá po Małżeńſtwie.
Socer. Socrus.	Swiekier / ieſt żony méy oyciec. Ale dźiś poſpolicie Oycem zową wedle zwyczáiu / á nie Swiekrem: tákże Swiekrá méy Zony Mátká.
Gener.	Zięć / méy dźiewki mąż.
Nurus.	Cyeść / Syná mégo Zoná.
Leuir.	Dźiewiérz / ieſt Brát Mężów.
Fratria.	Jątrew / Zoná mego Brátá: zową też Brátową.
Glos.	Swieść / Sioſtrá Mężowá.
Sororius.	Swak / ieſt Sieſtrzyn Mąż.
Priuignꝰ.	Páśierb / Syn méy żony od pierwßégo mężá / álbo ſyn mego mężá od pierwßéy żony.
Priuigna.	Páśierbicá / Dźiewká méy żony od innégo mężá.
Vitricus.	Oyczym / Mąż wtóry moiéy mátki.
Nouerca.	Mácochá / ieſt żoná Oycowá wtora dźiećiom od pierwßéy żony.
Sponſus.	Oblubieniec / Nowożenia / Pan młody.
Sponſa.	Oblubienicá / Páni młoda.
Paranymphus.	Dźiewoſłąb.

Porządku

Porzadku
Sadow Mieyskich.
Czesc Czwartá.

O Kárnośći Złoczyncow/ á naprzod o Meczeniu ich.

Porzadek około Meczenia Złoczyncow.

SPráwe około meczenia y rozmáitéy śmierci róznych Złoczyńców Ludźie w Práwie náuczeni/ bárzo széroce á potrzebnie nápisáli/ nie bez przyczyny. Abo=

wiem gdźie idźie o zdrowie vbogiego człowieká/ zá którego iednorodzony Syn Boży dał sie vmeczyć: tám trzebá nawietszey náuki/ y nawietszego porządku á pilności/ áby człowiek bez litości Sędźiego/ bez bácznośći/ bez dobrego rozsądku/ iáko inna bestya nie zginął. W czym záprawdę w Miástách/ w Miásteczkách/ máły iest porządek/ wietszy snadź tám gdźie sie spráwá toczy o troche zgniłey máietnośći/ niż tám gdźie vbogiego człowieká ćiáło szárpáią/ tárgáią/ ćiągną/ pieką/ meczą: wielekroć tylko przy oblicznośći iednego álbo dwu opiłych Ceklarzów/ gdźie rzadko bywa człowiek poważny á báczny/ któryby wielkość á potrzebe męki wyrozumiał: któryby też persone y znáki ku wydániu ná męke rozeznał/ y spráwiedliwośći w tym dozrzał. Sam przy tym okrutny Kat/ á ieden álbo dwá opili Ceklarze bywáią: z których potym wyznánia/ człowiek bywa ná śmierć skazan. Té rzeczy potrzebuią pilnego wypisánia. Ale iże vmyśliłem potym osobne kśiążki o tym pisáć: tu ná ten czás coby sie potrzebnieyszego bydź zdáło/ ná koniec krotko przypiszę.

Co trzebá báczyć przed męczenim Złoczyncow.

Przed

PRzed męczenim Złoczyńców/ té rzeczy trzebá pilnie báczyć. ¶ Naprzód / áby żaden w Kátowskié ręce ná mękę nie był zdány/ áżby były pewné á dostáteczné przećiw niemu znáki złoczyństwá / á dowody nieiákié. Abowiém męká / áczkolwiek ku wybádániu prawdy bywa przydána / wszákże rzecz iest ku zdániu ná śmierć nie pewna / krechka / y Sędziemu ku zbáwieniu niebeśpieczna : gdy niektórzy Złoczyńce ták są twárdégo przyrodzenia / iże ná nich nic nie wymęczy: á drudzy záśie są ták miękkiégo á niećierpliwégo przyrodzenia / iż wolą ládá co powiádáć/ niż okrutné męki ćiérpiéć. A z tąd bywa/iże ich wiele niewinnych powoływáią. Nápisał to y Augustyn S. Vbi non sunt præsumptiones, semiplenæ probationes, certa indicia, non est inducenda quæstio.

¶ Druga/ áby złoczyńcá ná mękę nie łatwie áni skwápliwie od Sędziégo był zdawan / by téż y znáki ktemu przywodziły: iedno w ten czás / gdzieby inszym lżéyszym sposobem / to iest / łáskáwym vpominánim álbo pytánim / prawdá niemogłá sie okázáć : gdźie téż są iáwné dowody przećiw złoczyńcy / álbo sie sam dobrowolnié zná / álbo znáć krom męki obiecuie/ tám męki nie trze- Kiedy złodziéy ma bydź męczon.

nie trzebá: oprócz żeby ná co innégo zá dostátecznymi znáki á nieiákimi dowody był podejrzány/ czegoby dobrowolnie znać niechćiał/ álbo towárzystwá nie powiedział.

¶ Trzećié/ á żeby złoczyńcá/ któryby iuż ná śmierć miał bydź wydan/ tóż zeznał po mece názáiutrz przed zgromádzenim wszystkiéy Rády/ dobrowolnie z roskazánia á łáskáwégo pytánia Sedziégo/ co ná mece zeznawał: ábowiém przez to bywa potwiérdzoné wyznánié wymeczoné. A ztądże Testáment Złoczyńce zá poruczenim Burmistrzá támże v Rády táko przez Pisárzá bywa pisány/ y v Gáynégo Sądu iáwnie czytány/ tym kształtem: Iż ten N. rodem z N. stánąwszy przed námi dobrowolnie zeznał/ Iż vkradł/ wydárł/ wyłupił/ zábił/ spalił/ etcœt. y z tym idźie ná Sąd Boży/ którégo Práwu wásżému poruczamy.

W dzien Swięty godźi sie zdáć ná meke.

NAwni Złoczyńce/ y w dźién Swięty mogą bydź ná meke wedle Práwá dáni/ y w dźién Wielkonocny/ y Bożégo Národzenia: dla tego/ áby sie Lotrowskié rády y zdrády długo

nie taiły / przez których niepoznánié / mogłoby sie sstáć wielkié á szkodliwé zámieszkánié ku zábieżeniu wielkim niepokoiom / szkodam / niebespiecznościam/záchowániu zdrowia ludzkiégo/y pokoiu pospolitégo. C. De Feriis. L. Prouinciarum Præsides.

Z Łodziéy / gdyby kogo powołał / y śmiercią swoią zápieczętował : tedy powołány może sie odwieśdź swoią przysięgą: oprócz żeby nań był iáki inny dowód álbo świádectwo. Speculo Saxon : lib : iij. articulo 39.

Znáki ku zdániu ná mękę ktore są pewne.

Znáki / zá którymiby złoczyńcá miał bydź zdan ná męki / nie są opisáné / któréby były pewné á dostáteczné. Ale té zależą ná vznániu / ná woli y ná sumnieniu mądrégo á rostropnego Sędziégo. Wszákże tá wola / rozeznánié y sumnienié Sędziégo tákié ma bydź / któréby było Práwu á spráwiedliwości przystoyné. Abowiém ináczéy nicby nie ważyło.

☞ Nápisał Iodocus Damuderius w Księżkách de Praxi rerum Criminalium , z Práwá Cé-

śárskiégo przykłády / z ktorych może sie náuczyć / ktore znáki są dáleko od męczenia odwodzącé / á ktore blisko ku męce wiodącé / ktore nabliżey.

Znáki mężobóystwá. Dáleki znák iest / gdy ták mówią: Słycháć iż zábił. Bliższy iest znák / gdy mówią: Ten był wielkim á wiecznym nieprzyiacielem zábitégo często go zábić groził / często mu odpowiadał. Wszákże y té znáki iescze nie są tákié / zá ktorymi by kto miał bydź zdan ná męki. Nabliższy y napewnieyszy znák iest / gdy táko mówią: Tego widziano gdy z gáiu wyskoczył gdzie ciáło zábitégo leżáło / ten miał miecz goły w ręku: gdy go vyrzano / zbladnął / do Klasztorá vciekał. Tákowé nabliższé znáki / dwiemá godnymi á niepodezrzánymi Swiádki potwierdzoné / są dostátecznie wiodącé ku męce / y owszem iednym Swiadkiem potwierdzoné / ták godnym / ná ktorégoby namnieysza mákulá podezrzenia nie byłá / zwłaszczá gdy ták świádczy / iż go widział kiedy ránił. Tákże

Znáki złodzieystwá. o Złodzieiu może bydź rozumiano / gdy mówią: Podezrzány to Młynarz / vbogi iest / rad sie w drogié száty vbiéra / ták wiele nie zárobi: té znáki są dálekié. Bliższé / gdy v kogo widzą rzecz krádzioną. Nabliższé / y nadostátecznieysze / gdy go widzą z krádzioną rzeczą vciekáiącégo / z mieyscá gdzie rzecz vkrádziono.

Na Cudzo-

Ná Cudzołostwo / ten znák iest dáleki: gdy powiádáią / iż sie rádzi widzą / iż sie miłuią. Bliższy / gdy kto chodzi do cudzéy żony w dóm / kiedy mężá domá niémász. Nabliższy á pewny / kiedy go z cudzą żoną ná iednym łożu záſtáną. ¶ Znáki Cudzołostwá.

¶ Vćiekánié iáſnie dowiedzioné / pewny znák iest winnośći / zwłaſzczá tám gdy kto ieſzcze nie obwiniony / iedno tylko iż iest powieśdź o nim / zá dotknienim ſumnienia / boiąc sie vćieka. Vćiekánié złoczyńce.

¶ Wſádzony do kaźni / opátrzony dobrze / gdyby sie wyłamał / á do Kośćiołá vćiekał / álbo ná inné beśpieczné mieyſcá / ku záchowániu zdrowia swégo / znák iest pewny ku zdániu ná męki.

¶ Osławiony o iákié złoczyństwo / gdyby sie przed kim zeznał tám kędy ná stronie / nie v Sądu: á tákowé zeznánié byłoby iednym godnym Swiádkiem potwiérdzoné / tákowy podáie do śiebie znák nie máły ku męce. Zeznánié złoczyńce nie przed Sądem.

¶ Sámá goła powieśdź / nie iest znák pewny ku zdániu ná mękę: quia fama est res fragilis & perniciosa, oprócz tego / gdyby byłá mocna / gwałtowna / á nieodmienna. ¶ Sławá.

Odmien=

Mowá odmienna. Kłamstwo. Boiaźń.

¶ Odmienność mowy/ kłamstwo/ boiaźń/ záiąkánie/ drżenie/ są znáki/ nieiáką drógę ku męce podáiące/ które ná Sędziego przynależy pilnie obaczáć y terminowáć/ áby mu potym nie było zádano: iż nie słusznie człowieká zdał ná męki. Boby to musiał męczonému nágrádzáć/ gdyby okazał swoię niewinność. Tákie wszystki znáki iáko wysszey námieniono/ záleżą ná bácznym á rostropnym vznániu Sędziego: áby wielkości występu/ tráfunki/ rozmáitości znáków/ y inne okoliczności dobrze á pilnie obaczał/ áby też miał báczność ná stan Persony. Abowiem ináczey ma bydź męczon młody/ á ináczey stáry: ináczey mdły/ ináczey duży: ináczey kochánek/ ináczey nie kochánek: ináczey Szláchcic/ ináczey Miesczánin/ ináczey Chłop. A ná koniec/ Sędzia ták sie w ten czás przeciw człowiekowi ma stáwić/ áby sie więcey widział bydź łáskáwym Sędziem/ niż okrutnikiem: pámiętáiąc iż też człowiek iest.

¶ Rózność mąk/ wedle rózności person.

Persony od męki wolne.

ŻAden/ ná którego są pewne dowody á znáki/ nie może bydź wolen od męki/ iedno ten/ którego Práwo pisáne czyni wolnym: iáko są

Dokto=

Doktorowie/ Rycérze/ Przełożeni ná wielkié dostoieństwá / Vrzednicy ludzi wielkich stanów / y Vrzednicy Mieyscy póki są ná Vrzedzie : Principum Officiarij, Ciuitatum Rectores, Officiorum suorum durante tempore. Młodszy niż czternaście lát / którzy v Pregi miotłámi máią bydź karáni : Stárzy / ná pámieci y ná rozumie zeszli : Niewiásty brzemienné / áżby po porodzeniu moc wzięły. Wszákże są tákié występy / zá którymi áni persony przerzeczoné od męki bywáią wolné : iáko iest występ przećiw Królowi / przećiw Pospolitéy rzeczy : co zową łáćinnicy / crimen læsæ Maiestatis : to iest / gdy sie kto co tákiégo dopuśći / co by było przećiw Królowi y beśpieczeństwu iego : gdy naprzećiw skáżie ábo vpadku mieyskiému co broi : gdy ku nieprzyiaćielowi sie skłóni : gdy Nieprzyiaćielowi zbroią / pieniądzmi / rádą / y którymkolwiek inszym sposobem przećiw swému Pánu dopomaga : gdy poddáné / ziemie ktemu przywodzi / áby były Królowi przećiwné : gdy rostérk w mieśćie czyni / áby który przełożony był zábit : y inné tym podobné. Téż nie czyni nikogo wolnym od męki / wydánie á zdrádziectwo Oyczyzny swéy : podánie miast / zamków Nieprzyiaćielóm / któżkolwiekby był tákim.

Crimen læsæ Maiestatis.

O rozmáitych mękách.

WYsszey námieniony Author / wypisał o rozmáitych mękách / ktore Złoczyńcóm bywáią zádawáne / wiecey z wymysłow sędźiow niebácznych / á z okrućieństwá Kátowskiego / niż wedle prawá: iáko / wodą / octem / lanim wrzącego oleiu w gárdło / śmárowánim ślárką / smołą gorąiącą / słoniną / głodem / prágnienim wielkim / przyłożeniem ná pępek myszy / śiersżeni / álbo iákich innych iádowitych chrobaków nákrytych báńką / á żeby ták gdyby wynidź nie mogli / ćiáło ćierpiącego dręczyli: iáko też gdy Złoczyńce ku łáwie przywiążą / nogi iego słoną wodą námażą / potym kozę przywiodą / ktora rádá sól iada / áby pięty onego złoczyńce lizáłá: ktory ból powiádáią bydź okrutny / bez obráżenia ćielesnego. Opisuie támże niektore męki wedle Prawá miánowićie / przez ćiągnienie powrozmi / gdy nágo Złoczyńcá (wszákże wstyd przyrodzony máiąc nákryty) ná węższey łáwie niż ćiáło iest / bywa pod páchę przez piersi przywiązan / potym wielkie pálce v nóg bywáią związáne / á powróz od nich około ośi v kołá okręcą / áby ták obrácánim kołá ćiáło złoczyńce ku wypowiedzieniu prawdy było ćiągniono. Niektorym też / ktorzy

ná męki máią bydź dáni / piérwéy wszystki włosy brzytwą ogolą / dla opátrzenia / áby iákich kunsztownych pomocy we włośiech nie miał: według Czarnokśięstwá / álbo Czárów innych / zá którémi wiec żadnéy męki nieczuią. Przydáie ná ostátek swoie widzenié: áby złoczyńcá przed innémi mękámi naprzód był bit miotłámi / mieniąc / że zá doświádczenim przez tákié karánié / rychléy złoczyńcá powié swoie przewinienié / niż zá mękámi wysszéy opisánémi. In Summá / áby tákié męki były zádáné / żeby ciáło było bez obráżenia wielkiégo / y bez vlomności. Abowiém / gdyby sie tráfiło / iżby złoczyńcá dla męki wielkiey vmárł: Sędzia byłby bárzo podeżrzány / iákoby mu tákié męki zádáwáć roskázował / nie wedle Práwá álbo zwyczáiu / nie zá miłością spráwiedliwośći / nie z miłośierdzia / nie z bácznośći á z mądrośći: ále z gniewu á z nienawiśći / áby ták z iego sámégo vporu człowiek zginął. Byłby mówie Sędzia w tákim podeżrzeniu / iesliby sie słusznie nie wywiódł / iż w téy mierze násládował Práwá álbo zwyczáiu / łáskáwośći / máiąc Páná Bogá przed oczymá / y spráwiedliwość iego. O tym komu trzebá wiedźieć szérzey / niechay czyta v tegóż Authorá.

Złoczyncá / o co ma bydź pytan ná męcá.

ZŁoczyńcá wedle práwá nie ma bydź ná męce o więcéy rzeczy pytan/iedno o ktore iest oskárżon / á o ktore nań szycháć : z téy przyczyny: iże ná męki żaden nie ma bydź dan/ krómia vprzedzáiących znáków : iáko wysszéy o tym.

Miedzy wielemi złoczyńcámi / ktory ma bydź pierwey męczon.

GDy wiele Złoczyńców o ieden występ ná mękę máią bydź zdáni : Sędzia ten ma porządek chowáć : áby tego pierwéy kazał męczyć / ktorégoby rozumiał bydź ku powodzeniu prawdy skłonnieysszégo. Jáko / iśli oyćiec z synem ma bydź męczon : pierwéy syn przy oblicznośći oycowskiey / álbo téż w niebytnośći z wiádomośćią iego : dla tego/ iż oyćiec zá żáłośćią syná swoiégo/ rychléy sie skłóni ku wyznániu / niż zá własnymi mękámi. A iesli żoná z mężem : pierwéy żoná : dla tego / iż Niewieśćia płeć będąc mdleysszéy nátury/y nie ták ćierpliwéy/rychléy może bydź przywiedzioná vpominánim / y mękámi ku wyznániu/ niż mąż.

O powta=

O Powtarzániu męki.

ZLoczyńcá / który raz dla iákiego podezrzánégo występku / słusznie á dostátecznie wedle Práwá był męczon / (która dostáteczność ná vznániu Sędziego zależy) á ná męce by sie nic nie zeznał: iuż o tenże występek / drugi raz nie ma bydź męczon: oprócz żeby sie iákié nowé znáki pewné nań wynurzyły / któréby były godné ná zdániu powtóré ná mękę / wedle wyższego opisánia. Wszákże y zá pierwszymi znáki / może bydź dan powtóré ná mękę / gdy iest iásny iego vczynek / świádectwem dwu godnych ludzi ták dobrze dowiedziony / iż o nim Sędzia żadnéy wątpliwośći nie ma: tylko po Złoczyńcy zna / iż vczynku swégo / więcéy z krnąbrnośći á z zátwárdzenia / niż z niewinnośći przy.

ZLoczyńcá / gdy zna vczynek swóy ná męce / á po męce go przy: może bydź wtóré męczon ku pierwszému zeznániu: ále lżéy niż pierwéy. A ná wtóréy męce gdyby nie zeznał / ále ostale przał: iuż trzeći raz nie może bydź męczon.

ZLoczyńcá / gdy kogo ná męce wyda / tedy wydány ma bydź poiman. Wszákże to wy=

Powołány/ ma być poimány.

dánie ábo powołánie / nie iest dostáteczny znák / á żeby powołány miał bydź zdan ná mekę / ieslize przeciw niemu nie będzie innych znáków / álbo dowodów. Abowiém powołánie wiele kroć bywa stąd: Iż / Gaudium est miseris, socios habere pœnarum. A Reguła też iest Práwna: A tormentis incipiendum non est, priusquam præcedant certa indicia.

Złodziey ski kunszt.

☞ Przystoi też Sędziemu / piérwéy niż Złoczyńce zda na męki / bádáć sie pilnie czásu / iáko dawno Złoczyńcá kradł / zbijał. etc. y inne łotrostwo płodził: ieśli w leśie przemieszkawał / álbo nie. A to ktemu / áby wiedział iáko wielkie męki ma roskázáć iemu zádáwáć. Abowiém wiele ich naydzie / którzy będąc w towárzystwie / przemieszkawáiąc w leśiéch / w gáióch / społem sobie męki zádawáią / y ćwiczą sie ná wyciérpienie rozmáitych mąk / áby potym gdyby byli poimáni / mocné męki wyciérpieli / króm wyznánia złych vczynków / y towárzystwá swégo: co z wyznánia złodziejów poznano.

O Rozmáitey śmierci roznych Złoczyncow.

TAka śmierćią który Złoczyńcá ma bydź karan: wypisano Speculo Saxonum lib. ij. Artic: 13. 16. 36. to iest: Złodźiey ma bydź obieszon. Zdraycá / Rozbóynik / Lupieżcá / w koło wpleciony. Mężobóycá / Gwałtownik pánien / y któryby ná cudzołostwie był poimány: tákowi máią bydź śćięći: iáko nápisano / Raptores virginum honestarum vel ingenuarũ, siue desponsatæ fuerint siue non, vel quarumlibet viduarum: capitis supplicio puniuntur. Odszczepieniec wiáry Krześćijáńskiey / ma bydź spalon. Tąż śmierćią ma zginąć Czárownik / y ktoby komu iad zádał. ¶ O karániu Hæretyków (iż z innych Praw máłuczko szérzey powiém) iest też srogi Státut Koronny / Królá Wládzisłáwá Jágiełłá / vczyniony Roku 1424. gdzie iásnie opisano: áby Hæretykowie naprzód mieczem byli karáni: potym też wietsze im karánie iest náznáczone: áby nie ináczey / iedno iáko występuiący przećiw Máiestatowi Królewskiemu byli karáni: to iest / nie tylko ná gárdle / ále y ná máietności / któraby po zámordowánym Heretyku do Skárbu Królewskiégo byłá przyłączoná. Nád to: Dzieći onégo Heretyká / wiecznieby były bezecnymi: á ku żadnému Dostoieństwu / áby nie były nigdy obiéráné.

¶ Złodźiey.
¶ Zdraycá.
¶ Rozbóynik.
¶ Lupieżcá
¶ Mężobóycá.
¶ Cudzołożnik.
¶ Gwałtownik Pániénski.
¶ Odszczepieniec.
Czárównik
¶ Zádawcá iádu.
¶ Karánie Heretyká / wedle Státutu Koronnégo / y Práwá Duchownégo.

¶ Práwo zásie Duchowné ná Heretyki iest lżeyƒƒé. In C. ad abolendam de Hæreticis. gdźie nápiſano / áby Heretykowie ktorzyby doświádczeni byli w odſczepieńſtwie / ieſliby ſie chćieli bledu ſwégo odprzyśiądz / vchodzą karánia. A potym ieſliby w tóż odſczepieńſtwo wpádli: tedy z práwá Duchownégo bywáią podáni Zwierzchności Swieckiey / áby byli mieczem karáni. Wƒákże ich ſynowie nie bywáią bezecni / iáko Práwem Polſkim. A gdźie karánié zá iákié złoczyńſtwo nie ieſt opiſáné / tám złoczyńcá ma bydź karan wedle vznánia Sedźiego / ktoré wiecéy ſie ſkłániáć ma ku łáſkáwości / niż ku okrućieńſtwu. Abowiém Práwá ná złoczyńcé ſą vczynioné / áby zá boiáźnią ich / zuchwáli ludźie od złych vczynków ſie hámowáli / á niewinni áby w beśpieczeńſtwie á w pokoiu mieƒkáli.

O Złodźieyſtwie.

¶ Złodźieyſtwo iáwné.

Złodźieyſtwo ieſt dwoiákie: Jáwné y Táiemné. ¶ Jáwné: gdy Złodźiey ná złodźieyſtwie ábo ná onym mieyſcu gdźie kradł / bedźie poimány / w domu / w ogro

dzie/ albo w Winnicy/ etcæt. ¶ Táiemné/gdy Złodzieiá nie poimáią ná złodzieystwie/ áni ná onym mieyscu gdzie kradł: ále gdy rzecz krádziona tai: álbo gdy zá czyią rádą y pomocą sstało sie złodzieystwo. Táiemné. Iáwni złodzieie/ wedle Práwá Césárskiego bywáią karáni/ Nágrodzenim rzeczy vkrádzioney czworako. Táiemni/ dwoiáko. Téż wedle Práwá Bożégo/ w Stárym Zakonie/ nágrodzeniém rzeczy krádzionéy dwoiáko/ czworáko/ pięcioráko/ y śiedmioráko. Exodi. 22. Prouer. 6. A ieśliby nie miał czym nágrodzić/ tedy go záprzedawano. Ale wedle Práwá Sáskiégo Máydeburskiégo/ Złodziéy ma bydź obieszon.

Karánie v Prągi.

IEśliby kto vkradł/ coby Trzy Złoté álbo wysszéy ważyło/ ma bydź obieszszon. Bo áczkolwiek tám mówi de Tribus solidis Speculo Saxonum, lib. ij. artic. 13. Wszákże Solidum wykłada Złoty/ z Láćińskiégo słowá wywodząc/ à soliditate auri. A ieśliby rzecz krádziona mniéy niż trzy Złoté ważyłá/ á kradziestwoby sie sstáło we dnie: v Prągi ma bydź bit/ y włosy máią bydź oberznioné: co zową Láćinnicy/ pœnam in cute & crinibus. Które Práwo około obrzynánia

Obrzezánié vßu miásto włosów. Czysty fry- nárk: Pœnain cute & carne. Pœna in crinibus.

włosów/ (piße támże) ná ten czás było dáné/ kiedy ludźie długié włosy nośili: potym kiedy krótkié włosy poczeli nośić/ tedy káwálec vchá álbo nosá miásto włosów vrzynáią: á iesliżeby vchá niemiał/ ná twarzy bywa nácéchowan: y názwano to potym pœnam in cute & carne: non in crinibus. Iure Municip: artic: 38.

Ktore Złodźieie cechuią.

TY Złodźieie którzy we dnie krádną/ mieśßki/ wácki/ kálety kriiomie rzeżą/ ták znáczą. Zá pierwßym kradźiedztwem ie ná twarzy céchuią. Zá wtórym/ obiedwie vßy vrzynáią. Zá trzecim/ krzyż ná czele żelázem wypaláią: á zá kożdym rázem miotłámi ie v prągi biią. Tákié céchowánié ná Złodźieioch dla tego bywa/ áby ie ludźie ználi/ á ich sie strzegli. A iesliby sie który dáléy co tákiégo dopuścił/ iuż ma bydź powrozem ná ßubienicy nácéchowany/ áby wiecéy ludźióm nie ßkodźił: gdyż sie zá troiákim ták sromotnym karánim nie vpámietał/ iuż máła nádźieiá o nim áby sie miał polepßyć. Iure Municip. artic. 38. Y tá iest przyczyná/ dla któréy złodźieie wieszą/ á Niewiásty topią/ álbo y inną śmiercią wedle zwyczáiu któréy kráiny trácą/ iż

Czemu złodźieie wießą/ á Niewiásty topią.

gdyby nie byli śmiercią karáni / małaby nádzieiá po nich byłá vpámiętánia polepszenia / by też nasrozszym karániém kromia śmierći byli karáni: które karánia oni częstokroć sobie zá śmiéch máią / y zá nic nie ważą. Co mądrzy á báczni Sędziowie obaczywszy / wynáleźli ten obyczay / áby ták byli karáni / iakoby tego wiecey nie czynili. Wszákże Sędzia przy złodzieioch ma pilnie báczyć potrzebę / vbóztwo / czás / rzecz krádzioną: iesli vmyślnie kradł / álbo zá potrzebą wielkiégo głodu / iesli z vprzéymey złośći / z zwyczáiu / z nieopátrznośći / y inné okolicznośći / zá któremi Złodziey może sie czásem wymówić. Abowiém iesli zá przywiedzieniém głodu / nie vmysłem zdradzieckiégo zysku / coby tylko ku ziedzeniu álbo piciu / może sie nieiáko obmówić: ponieważ też czytamy o tym: Iż dla wielkiey á ostátniey potrzeby / Rodzicy záprzedawáli Dzieći swoie / y zábiiáli ie ku ziedzeniu / á to iest większy występek.

KToby rzecz krádzioną / álbo łupy przechowywał / álbo rády y pomocy ku kradziectwu dodawał: przeświádczony / tąż śmiercią iáko y złodziey ma bydź karány. Eodem, Libro ij. Articulo 13.

O Rzeczách odiętych Złodźieiowi przy poimániu.

PRzy karániu Złoczyńców / Sędźia ma pilnie baczyć / áby też y tym nieprzepuszczał / którzy w ten czás kiedy Złodźieie imuią / rzeczy przy nich nálezioné / sobie biorą / y inné które im Złodźieie vkázuią. Abowiém Opráwcy / Cekłarze / Cechmistrze / y inni Vrzędnicy ktemu przynależący / gdy imuią Złodźieie / częstokroć ich ze wszystkiégo odźiéráią. Nád to iescze od nich pytáią: iesliby kedy co więcéy krádzionégo záchowáli: to wszystko sobie przywłaszczáią / niewiém którym innym práwem / iedno łupieżnym: chociá też ták dobrze z wyznánia złodźieyskiégo / iáko z swéy włásnéy wiádomośći / wiedzą czyie są oné rzeczy przez nie odebráné. Dobrze czásu swego postánowiono było to Práwo / które Lorichius w swych Kśięgách wspomina: że rzeczy którékolwiek przy Złodźieiu poimánym zástawano / Vrząd zábiérał: á to w ten obyczay / áby w obcé ręce co nie zábłądziło / gdyby káżdému wolno było przywłaszczáć sobie co nie iest iego. Potym wracano oné rzeczy záchowáné / gdy sie kto do nich ozwał / á dowiódł / iż iego są. Ale

teraz/ cokolwiek przy Złodzieiu zastáną/ to nie ináczey swym własnym bydź mienią: iákoby tego z własney Oyczyzny swey zá Dziedzictwem do=stali. Przeto DIOGENES Filozoph/gdy vyźrzał czásu iednego tych Pánow ktorych Grekowie ná Seymie wálne od śiedmi Miast syłáli/ á o=ni wiodą iednego/ co był z Skárbu złotą fląsze vkradł: powiedział: Iż/ Wielcy złodzieie máłe=go wiodą. Y dźiśieyszych czásow tákowi w Przypowieść przychodzą: iż gdy máłe Złodziey=ki wodzą álbo wieszą/ sámi zá wietsze Złodzieie bywáią miani/ przez tákowe odzieránie á przy=właszczánie cudzych rzeczy. Przeto Vrzednicy winniby tego przestrzegáć/ áby tácy łupieżni słu=dzy byli karáni/ áby rzeczy krádzione przez nie odiete/ własnemu pánu były wrácáne.

O Cudzołoztwie.

Cudzołoztwo/ iże wystepiest bárzo szkodliwy/ złaczenie Małżeńskie tárgáiący/ nád ktore żadne inne złaczenie pánu Bogu nie iest wdzięcznieysze: áni ku ziednániu

 przyiaciel=

Przyiacielstwá / żadney drógi nie iest śnádniey=
szey / iáko Małżeństwo święté. Które pożytki /
ponieważ sie przez Cudzołoztwo porą / á wiele
zlégo z Cudzołoztwá płynie : Przeto Pan Bóg
w Stárym Zakonie / Cudzołożniki y Cudzołóż=
Deut. 22. nice / śmiercią kárác roſkazał / mówiąc : Si dor-
mierit Vir cum Vxore alterius, vterque morietur.
.i. adulter & adultera : & auferetur malum de me-
Ezech. 16 dio. A v Ezechielá Prorokâ / ſtrâszliwé á ogró=
mné kárânié Cudzołożników y Cudzołożnic ieſt
náznáczoné / Mieczem á kámionowániem. Ku
któremu kárániu Bożému / ludźie náuczeni w
Práwie przykłániáiąc sie / vſtáwili też Cudzoło=
żniki mieczem kárác / niemniéy dla niezliczonych
złych rzeczy / które ztąd pochodzą : to ieſt / Krzy=
wóprzyśieſtwá / fałszywé świádectwá / gwał=
ty / krzywdy / zdrádliwé oszukánia prawdziwych
Dziedziców / porubſtwá / nierządy / y innych wie=
le złych rzeczy : iáko też y dla sámego tego sproſné=
go przed Pánem Bogiem / á hániebnégo w swéy
náturze vczynku. Wszákże dźiśieyszych czáſów
v wielu przełożonych Cudzołoztwo ieſt zá máłé
przewinienié / dla tego / iż sie zpoſpolitowáło. A
wiele ich śnadź ieſt / którzy ie beſpiecznie popeł=
niáią / krom żadnégo náruszenia sumnienia swe=
go / y krom żadney kárności. Nic ich nie ruszáią

przykłády / z ktorych sie vczymy: iáko Pan Bóg śrogo karał cudzołoztwo. Czytamy iż dla iednégo tylko Cudzołoztwá / pobito było ludzi sześćdziesiąt y trzy Tysiące / boiuiących w pokoleniu Beniámin. Iudi: 15. & 20. A dla zgwałconéy Dyny Córki Iákobowey / wszyscy Sychymity pozábiiano: stąd ich rozebráno / żone / dzieci / w niewolą pobráno: Miasto zburzono. Gene: 14. Czytamy też / iż cudzołożniki / y wszystkié nieczysté ludzi / będzie sądził Pan Bóg / Królestwá Bożégo nie oglądáią. 1. Corin. 6. Hebr: 13.
Scortatores, adulteri, non possidebunt regnũ Dei. Scortatores, adulteros, iudicabit Deus. A wżdy ich to nic nie ruszy / wżdy Przełożeni nie karzą. Albo też snadź dla tego / iż ták sámi czynili / álbo czynią. Przeto iáko inné złości zá niekárnością mnożą sie / ták też y cudzołoztwo. Nápisano Ecclesiast. viij. Quia non profertur citò contra malos Sententia, ideò absque timore filii hominũ perpetrant mala. A ták ná karánié Cudzołożników / nie inniéysze trzebá mieć Przełożonym baczenié / iáko y ná innych Złoczyńców / wedle Práwá Bożégo y ludzkiego. Wszákże tákié okrutné karánié Cudzołożników / Duchowné y Mieyskié Práwo nieiáko vśmierzyło: iż wedle Duchownégo Práwá / Cudzołożniki álbo z Zboru Wiernych wyłączáią / álbo rozwodzą. A we-

dle

Cudzołoz nikow karanie

dle Práwá Mieyskiego/ głodem/ wygnániém/ z Pospólstwá wyłączenim/ tych zwłasczá którzy są vboższy : á bogatsze winą pieniężną/ álbo innym karániém/ wedle vznánia Przełożonych karzą. Niektórzy chcąc áby przedsię karánié Cudzołostwá wedle dawnych Praw trwáło : vstáwili áby Cudzołożnik mieczem był karan/ wedle Práwá. Qui in adulterio fuerit deprehenſus, capite plectitur. Specu: Saxon: libro iij. arti: 1. lib. 2. artic. 13. A Cudzołożnicá/ áby byłá v Prągi bitá/ y od práwá Małżeńskiégo oddaloná. In Summa, Práwo nigdzie nie czyni Cudzołożników od karánia wolnych/ chocby też ná mieyscá beſpieczné vciekáli/ áni w Kościele/ áni ná Cmyntarzu/ áni w Klasztorze.

Mąż gdyby Cudzołożniká zástał v swey żony/ co ma czynić.

Mąż/ ieśliby v Zóny Cudzołożniká zástał/ á nie mógłby go poimáć/ może go ránić/ álbo zábić : ktemu ieſt Práwo 12. Táb. Mœchum in adulterio deprehenſum necato. Speculo Saxonum lib. 1. articulo 50.

IEśliby ſie przydáło/ iżby Mąż máiąc Zóne ſwoię w Cudzołoztwie podeyzrzáną/ y

vpomionąłby Cudzołożnika trzy kroć przed świádkámi / áby iego żenie dał pokóy: á potymby go zástał z nią mówiącego táiemnie w domu swoim / álbo w domu onégo cudzołożniká / álbo kedy ná pospolitym iáwnym mieyscu / może go własną reką zábić. A iesliby go ná innym mieyscu nálazł z żoną gadáiącego: tedy trzech Swiádków wezwawszy / którémiby dowiódł / iże z żoną gadał / ma go Sedziému oznaymić / który go potym wywiedziawszy sie prawdy / ma wedle Práwá káráć. Libro & Articulo eodem. Articulo 37.

Mąż / kiedy żony o Cudzołoztwo nie ma káráć.

Mąż / nie może Zony káráć o Cudzołoztwo / áni przećiw niéy czynić / w pewnych przypadkách. ¶ Naprzód / gdy téż sam Cudzołożnikiem iest. Bo Kruk Krukowi oká nie kluie. ¶ Wtóré / iesli iéy przyczynę iáką do tego dał. ¶ Trzećié / iesli z nią nie mieszka / á oná mnima iżby zmárł. ¶ Czwarté / iesli to zá przymuszenim vczyniłá / nie z chuci / nie z woléy swéy / ále zá gwałtem. ¶ Piąté / iesli Cudzołożniká mnimáłá bydź swym mężem / przez iákié oszukánie Per-

sony: co Lácinnicy zową/ Fraudulentum concubitum per deceptionem Personę. Co może poznáć z tego przykładu: Sempronius rozmiłował sie iedney Pánny: y żądał Zony Mewiusowey/ áby mu ią ku iego woli ziednáłá: co Zoná Mewiusowá obiecáłá vczynić/ á obiecawszy y nie vczyniłá: ále sámá pewnego czásu ná pewne mieysce wedle zmowy w nocy przyszłá/ á ná onym sie łożu położyłá/ gdźie Pánná bydź miáłá. Sempronius oszukány z niewiádomośći z Zoną Mewiusową spał/ mniemáiąc áby z Pánną. Tu Sempronius z strony żáłuiącego Mewiusá nie winien Cudzołoztwá/ ále Páni Mewiusowá. ¶ Szóste/ ieśli po Cudzołoztwie z nią mieszka: ábowiem przez to/ zda sie przyzwaláć ná iey vczynek.

Znáki przez ktore poznáć Cudzołożniká.

Iże Cudzołoztwá pospolićie w táiemnośći bywáią/ ták/ iż Mąż trudno sie ma dowiedźieć o Cudzołożniku y o Cudzołożnicy. Náuczeni w Práwie y tego nie opuśćili/ opisáli znáki przez ktore to może poznáć. ¶ Naprzod z strony mieyscá/ áby ten komu to przynależy wie-

dźieć / obaczył mieysce gdźie tę parę zástał : ieśli w ćiemnym / ieśli ná widocznym / ieśli ná świeconym : álbo nie ná świeconym mieyscu : ábowiém ná mieyscách poświeconych nie bywa podezrzenia ná Cudzołoztwo. ¶ Wtóre / ma bydź baczenie Persony : ieśli Krewny álbo Obcy / ieśli Duchowny álbo Swietcki : ábowiém ná Krewnégo / ná Kśiedzá / ná Mnichá / nie iest podeyźrzáné Cudzołoztwo. ¶ Trzećié / może poznáć z spráwy á postáwy onéy pary podeyźrzánéy / ieśli sie obłápiáią / cáłuią / czesto rozmawiáią / á k sobie vśmiéchâią / etć. Id verum est sczt.

O Mężoboystwie.

Mężoboystwo iest troiákie : ¶ Naprzód / zábiie kto kogo / áby Imienie iego wydárł y pośiadł / álbo by ich wiele pozábiiał: táki koniem około Rynku ma bydź włóczon / potym w koło wplećión. Mężobóystwo troiákié.

¶ Wtóré / zábiie ieden drugiégo z nieprzyiáźni iákiéy: táki ma bydź Mieczem karan. ¶ Trzećié Mężobóystwo iest / gdy zábiie kogo w obronie Rozmáitégo Mężobóystwá rozmáita śmierć.

¶ Przygodné mężobóystwo.

swoiégo zdrowia / álbo z przygody: iáko / gdyby zrębuiąc drzewo / podrożnégo Człowieká zábił / álbo strzéláiąc ná ptaká / á nie z chućiby to vczynił: táki iesli świádki ma swéy obrony á przygody / sámotrzeć Przyśięgą sie wyzwoli / odpráwiwszy wargielt: to iest / zápłáćiwszy głowę wedle práwá. Przeto tu Sędzia (który winien sędźić wedle práwá) ma bydź w tym opátrzny / á iásną spráwę mieć / iesli z woléy á z vmysłu Mężobóystwo sie sstáło. Abowiém iesli vmyślnie: tedy Mężobóycę ma ná gárdle karáć wedle Práwá. A iesli przygodnie / ná Wargielt skázáć. Iure Munic: artic: 38. Specu: Saxon: lib. 2. artic. 13. & 38.

Wargielt.

¶ Wargielt w Práwie zową nágrodzenie / álbo zapłátá iákiéy szkody álbo przewinienia / wedle opisánia w práwie.

Karánie tego / ktoby zábił Oycá álbo Mátkę.

KToby zábił Oycá / Mátkę / Syná / Dźiádá / Bábę / Brátá / Siostrę / Krewnégo swégo: álbo by do tego iáką przyczynę dał: táki zászyty w skórę álbo w wór / ze psem / z kurem / z iászczurką / z málpą / które z tych ná ten czás može mieć / w Rzékę ma bydź wrzucón / y vtopión.

¶ Ze Psem/ dla tego/ iż ten zły człowiek nieznał vczćiwośći/ która był powinien Rodzicóm swym wyrzedzáć/ záślepiony nie ináczéy iáko pies który sie ślepo rodzi/ á do dziewiątégo dniá niewidzi. ¶ Kur/ znáczy wysoką á hárdą myśl iego/ którą miał przeciw Rodzicóm swoim/ álbo krewnému swému. ¶ Jászczurká/ znáczy niesczęśliwość rodziców. Bowiém Jászczurká sámiec/ gdy sie z sámicą schodzi/ głowę swoie w iéy vstá włoży/ którą potym sámicá w sobie vgryźie. A Jászczurczętá gdy sie máią wyląnąć/ wygryzáią sie z żywotá sámice/ tákże y sámicá zdechnie. ¶. Máłpá záśie/ iáko sie przypodoba sprawóm ludzkim/ y podobieństwo człowieká spráwámi swémi okázuie/ á człowiekiem nie iest: tákże też ten zábiiácz zda sie bydź człowiekiem/ ále wedle vczynku nie iest: dla tego/ iże zábićim Rodziców swoich/ nie ludzki/ ále wiecéy niż bestyálny vczynek popełnił. Speculo Saxon. lib. ij. articulo 14.

☞ Pies. ¶ Kur. ¶ Jásczurká. ¶ Máłpá.

POmocnicy ku Mężobóystwu/ tákim karániém máią bydź karáni/ iáko y główny Mężobóycá. A pomocnicy máią bydź rozumiáni/ którzy sie ná Mężobóystwo iednostáyną rádą á pomocą spikneli y ziednoczyli. Speculo Saxonum libro & Articulo eodem.

Auxiliatores.

Mężoboycá/ kiedy o gárdło nie ma bydź sądzon.

Mężoboycá / iesli pierwey nizby go kto o mężobóystwo winił / dobrowolnie do Sądu przydzie / znáiąc vczynek / chcąc sie vspráwiedliwić / y wywiézdź niewinność swoie / iż sie to zá wielką potrzebą w obronie przydáło : tákiému iuż Sąd nie idzie o gárdło : ále przedsie ma bydź skazan ná pokup Sędziemu y stronie : to iest krewnym zábitégo ná Wargielt : ku którégo brániu przyrodzeni zmárłégo / trzy kroć máią bydź pozwáni. A iesliby nie stáneli / pokóy broniącéy sie stronie / która przygodę swą okazáłá / ma bydź nákazan przez Sądowny wyrok : y od płacenia dotąd ma bydź wolná / áż krewni zmárłégo Práwem tego będą dochodzić od niego. A iesliby zábity iescze niepogrzebiony do Sądu był przynieśión / á ná Mężobóyce żáłowanoby : tedy obwiniony / dla tego / iż pierwéy do Sądu / czuiąc niewinność swoie / dobrowolnie stánął / bliższy sie odwiézdź / y zmárłégo pokonáć wedle práwá. Speculo Saxon: lib: ij. articulo 14. Lib: I. articulo 64. Które omawia / iże káżdy bliższy iest zdrowié y dobrá swoie obronić / nizliby go kto miał pokonáć.

PAnná álbo Niewiástá / gdyby z rospuszczonémi włosy przyszłá do Vrzedu / żáłuiąc ná kogo o gwałt sobie vczyniony / ofiáruiąc sie tego dowiéźdź świádkámi / ktorzy wołánié iéy słyszeli: á obwiniony przyszedłby pierwéy do Vrzedu dobrowolnie / nie związány / nie poimány / chcąc wywiéźdź niewinność swoie / wedle Práwá. Tedy obwiniony zá tákowym wolnym przyszćiém do Vrzedu / bliższy sie odwiéźdź sámośiódm / niżby go Białagłowá o gwałt miáłá pokonáć. Abowiém Práwo záwżdy iest przychylnieysze stronie obwinionéy / niż żáłuiącéy. Iure Municipali Articulo 38.

Ktorzy od Mężoboystwá máią bydź wolni / álbo lżey karáni.

OD Mężobóystwá bywáią wymówioné té persony. Naprzód:

¶ Dźieci / które iescze baczenia á rozumu nie máią / áni co iest złość á zdrádá nie znáią. Ale iesliby iuż znáło co iest złe / tedy máią bydź karáné: wszákże łáskáwiéy dla młodośći / która ich vczynek nieiáko omawia. Abowiém niektóré dźieci / zwłasczá złégo wychowánia / máią czásem ná Dźieci.

złé wiele rozumu. Piße S. Grzegórz w niektó-
rym Dyálogu: Jże Dyabeł iednému Oycu wyr-
wał dźiećie w pięći lećiéch z rąk / gdy przyśięgá-
ło á bluźniło Páná Bogá: coby był Pan Bóg
nie dopuśćił / by było ono dźiećie co ieſt źle nie
rozumiáło. A dźiećie ma bydź rzeczono / póki nie
dóydźie śiedmi lát.

Stárzy.

¶ Jtem / Ludźie Stárzy / którzy przez wßy-
tek czás żywotá ſwego / záwżdy bez nágány po-
bożnie żyli / á z ludźmi ſtátecznémi y z cnotliwé-
mi obcowánié mieli: tákowé ich żyćie bárzo im
pomaga / áby zá Mężobóyſtwo od śmierći byli
wolni.

Szaleni.

¶ Szaleni / którzy nie wiedzą co czynią: ábo-
wiém ná ſwym ßaleńſtwie doſyć karánia má-
ią. A człowiekowi vdręczonému / wietßy ſmu-
tek y vdręczenié nie ma bydź przydáné. Afflicto, non eſt addenda afflictio. Ale ieſliby Szalo-
ny zábił przed tym niż ßálał / y w ten czás gdy ßá-
leie / ma bydź iáko inny karan.

Porywáiący ſie ze ſnu

¶ Który ſie porywa ze ſnu / podobny ßaloné-
mu / ábo wielce piiánému: ále to ták ma bydź ro-
zumiano: Jeſli ſie mu to porywánié nigdy nie
przydawáło / á tego do śiebie pierwéy nie znał.

Abowiém

 137

Abowiém ieśli to pierwéy czuł do śiebie / y z tákiégo porywánia ſnu / álbo z tákiégo záchwycenia á ſzaleńſtwá ludźiom ſzkodźił: winien ieſt Meżobóyſtwá. Bo czáſu dobrégo baczenia / powinien ſie był opátrzyć / áby ſam ſypiał w dobrym zámknieniu: álbo by ſie kazał dowiéźdź do Klozy.

¶ Item / Piiánice / którzy ku Meżobóyſtwu vmyſlnie piiańſtwem ſie nágotowáli / áby Meżobóyſtwo zá wietſzą wymówką popełnić mogli: ábowiém ták czeſto mówią: muſzę ſobie nań podpić. Wſzákże te obmowę ták rozumiéy / iże żadnégo piiańſtwá niémáſz tákiégo / któréby zupełnie od złégo vczynku omawiáć álbo wolnégo czynić miáło: iedno tylko ſrogość Sędźiému w karániu nieiáko zámiérza. Ebrietas enim qualiſcunque non excuſat à toto, eos tamen excuſat à tanto. A piiańſtwo téż tu rozumiéy tákié / któréby było ták wielkié / iżeby człowiekowi rozum á báczność odiéło. — Piiáni karánia zá złe vczynek / dla piiańſtwá niewolni. — NB

¶ Item / Którzy ſie dopuſczą Meżobóyſtwá nie z chući / nie z vmyſłu / nie z vprzéymey złośći / ále z tráfunku / przez iákié nieſcześćié / w kunſtćie / we grze / w robоćie / ták iżby z onégo niebá- — Z przygody zabiiáiący.

cznégo obráženia / potym obrážonégo śmierć zá-
szłá. Abowiém té przygody á tráfunki częstokroć zrządzeniu á przeźrzeniu Bożému przypisuią. Et fortuitum casum, nullum humanum consilium præuidere potest. ¶ Ná przykład: Gdyby kto iechał ná płochym koniu / którégoby wodzą hámowáć nie mógł / á dziécieby ná łonie Mátki poráził: Albo przy gróniu Piły / gdyby ieden drugiégo gónił / á w vciekániu nogę złamał / y vmárł.

¶ Przikład przigodnégo Mężoboystwá.

¶ Item / Którzy zábiiáią dzieci dziwnie sie rodzące / nie wedle wyobráženia Ludzkiégo / ále ná kształt iákiéy Bestiiéy. Abowiém y tákié nie máią bydź krzczoné / ále záráżem zádáwioné / ábo którymkolwiek obyczáiem máią bydź zátráconé. Które dziwné rodzenie (iż sie to troche od rzeczy odstąpiwszy powié) pospolicie sie figuruie w żywocie Mátki / z zápátrzenia iákiéy Bestiiéy / á z zámyślenia o niéy czásu poczęcia. Co sie snádnie okázuie z Historiiéy o Jákobie GEN. xxx. Który chcąc iżby sie mu od trzody iednákiéy bárwy Owiec / rózné bárwy Owce mnożyły: nákładł do korytá z którégo nápawano / rózg rozmáitéy bárwy / áby Owce przy nápawániu ná nié sie zápatrzáły: ták zá onym zápatrzánim sie sstáło /

Zábiiáiące dzieci / ná kształt Bestiiéy rodzących sie

iż Owce różney bárwy sie rodziły. Ztąd też niewiástky z cudzołoztwá często rodzą dzieci podobné Mężom swoim: ábowiém w ten czás ná mężá wspominàią/ gdy czynią co nieprzystoi.

¶ Item/ Który po Mężobóystwie popelnionym wytrwał dziesieć lat/ wolny iest od śmierći: y owszem iesliby dwádzieściá lat przetrwał/ nie ma bydź iuż o Mężobóystwo winowan. A té dwie omowie/ ku záchowániu przyiaciół są bárzo pomocné.

¶ Item/ Opráwcy/ Ceklarze/ y inni Słudzy Vrzędowi/ którzy złoczyńce w poimániu zá potrzebą zábiiáią. Abowiém iesliby sie złoczyńcá mocnie á gwałtownie bronił/ czyniąc sługóm gwałt/ á nie mógłby bydź poiman: Tedy w téy mierze Práwo dopuscza Sługóm Vrzędowym áby Złoczyńce lepiey zábili/ niżliby zá zły vczynek niemiał bydź karány. Opráwcy

¶ Item/ Są niektórzy/ co ták rozumieią/ áby ten Mężobóycá miał bydź wolen od śmierći/ który innych zá obietnicą wolnośći wiele łotrów wyda. Wszákże Sędzia tákiému przepuszcząć nie ma: ábowiém by tym kształtem/ nie ostáło sie Práwu Bożému y ludzkiému dosyć.

¶ Brzemienna Niewiáſtá obżáłowána/może bydź zárázem ſkazána ná karánié wedle przewinienia: ále po ſkazániu ma bydź wolno záchowána do tego czáſu áż porodzi. Abowiém dźiéćie zá wyſtepek Mátczyn niepowinno nic ćiérpieć. Potym po porodzeniu / ma bydź ſkarána wedle rzeczy oſądzonéy / co záſłużyłá. Specu. Saxon. libro iij. Articulo 3. Iure Munic. artic. 96.

O Przygodnym Meżoboyſtwie.

PRzygode zową Łáćinnicy / Caſum & euentum fortuitum, gdy ſie co złego przytráfi / o czym ſie żaden nic domnimáć niemógł / áby ſie to sſtáć miáło. domislac

CIeśle / Murárze / y inni Rzemieſlnicy / álbo ich pomocnicy / ieſliby kogo zrzucenim ná dół iákiéy máteriiéy obrázili álbo zábili / niewinni ſą Meżobóyſtwá áni obráženia: ále ták / ieſli tego nie vczynili ze złośći / z nienawiśći / álbo z iákiéy nieprzyiáźni: ieſli téż przedtym oznaymili wołániem ſwym / áby ludźie przechodzący ná ten czás ſie wárowáli / á gdźie kápie nie przechadzáli. Gdźieby téż Rzemieſlnicy ná górze bedąc / vſtáwicznieby mieli wołáć / doſyć im ieſt przed

mieyscem niebespiecznym rozściągnąć sznur / álbo iáki inny znák wielki á dobrze znáczny postáwić / według zwyczáiu Miástá: ták iuż Rzemieśnik nie bedzie mógł bydź winowan o czyie obráženié álbo zabicie / chocby też wołánim żadnégo znáku nie dał. ¶ Tóż ma bydź rozumiano o tych / którzy strzeláią z łuków / z kuß / z rußnic / wßedy zwłasczá w Ogrodzie / ná Celstacie / álbo ná innym mieyscu ná to Vprzywileiowánym. Jesli przed strzelánim vpomináli przechodzącé / áby sie wárowáli. ¶ Tóż o Zawodnikoch / którzy koni probuią: A pospolicie o wßystkich / którzy sie báwią około Rzeczy vczciwych / ku czynieniu dozwolonych / w którychby kogo z tráfunku zá niescześciém / mógł obrážić álbo zábić: tákowi niewinni są áni obráženia / áni zábicia / pod Condycyámi wysßéy námienionémi. Wßákże máią bydź karáni / wedle vznánia Sedziégo: áby potym ostrożnieyßy byli.

O Vznániu wielkiego y máłego przewinienia.

Iże zá wietßym przewinieniém człowiek ma bydź wiecey słußnie karan / zá mnieyßé / mniéy. Náuczeni w Práwie / ku vznániu tá-

kiégo máłégo y wielkiégo przewinienia / opisáli przykłády / kłádąc rózność inter dolum malum, culpam latam, culpam leuem & leuissimam, inter casum euentumque fortuitum.

Dolus malus.

¶ Przykład ad dolum malum ten iest: Jesliby Złoczyńcá vciekał do czyiégo domu / áby tám był bespieczen / á Gospodarz onégo domu / okázuiąc sie bydź iego Przyiácielem / przyiąłby go w dóm swóy / potym drzwi po nim zámknął / á okno mu otworzył / którymby vciekł: á goniącychby Nieprzyiácieli w dóm nie puścił. Tu iest wielka chytrość á oszukánie drugiégo: co zową dolum malum, & dolum pessimum calliditatis, fallaciam, machinationem ad circumueniendum alterum.

Lata culpa

¶ Przykład ad latam culpam: Gdyby Cieślá álbo Murarz / zrzucenim z góry jákiéy máteriiéy kogo zábił / nie opowiádáiąc nic przed zrzucenim / á powiádałby potym / że o tym zwyczáiu álbo o Práwie nie wiedział / áby miał głosem piérwéy zrzucenié opowiádáć / álbo y znák stáwiáć. Tu iest wystep wielki / który zową latam & grauissimam culpam: gdyż powinien był to wiedźieć o czym wiedzą wszyscy / y rozumieć to o czym rozumieią wszyscy / álbo ich wielka część rozumié / á iemu to zwłasczá wiedźieć przystało. Przeto bywa winien táki wszystkiégo coby

kolwiek złego przez zrzucenie iego sstało / y
ymówić sie niewiádomością nie może. 140

¶ Lżeysze iest przewinienie: Gdy kto wiedząc Leuis culpa.
zyie przyszłą szkodę / Bliźniego od niey nie prze-
strzeże niedbáłością swoią / y mogąc sie iey po-
móc vwiárowáć / nie pomoże. Tu iest leuis cul-
pa v ludzi / ále przed Bogiem grauis, dla niemiło-
ści / którą tu vkazał przeciw Bliźniemu. Gdyż
Pan Bóg nád inne rzeczy nawiecey roskazał
miłość ku Bliźniemu / mówiąc: Mandatum do
vobis, vt diligatis inuicem. Która miłość ná tym
sie zámyka / áby ieden drugiemu wszytkiego dobre-
go życzył / rády dobrey w potrzebách dodawał /
wedle możności zápomagał / cudzego nie żądał /
ná swym skromnie przestawał / nikogo nie oszu-
kał / Sprawiedliwość we wszystkim zachował.
Sic non crescerent immensa volumina Legum,
non cresceret in Orbe dolus. Ządby sie mnożył
pokoy pospolity / ząd miłość ku Pánu BOgu:
któremu niechay będzie cześć y Chwa-
łá ná wieki. Amen.

Dokończenie.

Znáki Mieysc wszystkich opisánych w tym to Porządku ná cztéry Częśći rozdźielonym / ile káżda Część w sobie zámyka: ták w pospolitośći wedle Tytułów głównieyszych / iáko w osobliwośći innych Praw y postepków / które sie pod Tytułmi głównieyszémi zámykáią. Dla łátwieyszégo ználezienia.

Porząd

Mieysca Pierwszey częśći. O Personách Sądowych.

O Proku-

O Szołtyśim Sądzie. xxxviij.

O Wyłożonym Sądzie. xL.

Miejsca trzeciey Częsci.

O Postępku Sądownym.

O Pomo-

O pytániu.

6

O Drzewie Krewnośći. CXiij.

O Przyiaćiołoch po Małżenst. CXX.

Mieyscá Czwartey częśći.

O Kárnośći Złoczyncow.

O mecze=

Dokończenie Reyeſtru.

Sentencye z Piſmá ſwiętego zebráne/ktore ná mieyſcách Sądowych poſpolicie bywáią piſáne/ áby z nich ták Przełożeni ná Sądziech/ iáko inne Perſony Sądowi przynależące/ przed oczymá záwżdy Powinowáctwo ſwoie mieli/ á wedle nich ſye z roſkazánia Bożego záchowywáli.

SAPIEN. VI.

Audite Reges, & intelligite: diſcite Iudices finium terrę. Prębete aures vos qui continetis multitudinē, & placetis vobis in turbis nationum: quoniam data eſt à Domino poteſtas vobis, & virtus ab altiſsimo, qui interrogabit opera veſtra, & cogitationes ſcrutabitur. Quoniā cùm eſſetis miniſtri

Regni illius, non rectè iudicastis, nec custodistis Legem iusticię, neq; secundùm voluntatē Dei ambulastis. Horrendè & citò apparebit vobis, quoniam Iudicium durissimū, in his qui præsunt, fiet.

☞ Słuchaycie Królowie/ á rozumieycie: Vczcie sie Sędziowie krain ziemie. Nákłońcie vszu wszyscy/ którzy macie pod swoią mocą wielkość ludu/ á kochacie sie w Narodziéch: iże wam daná iest moc od naywyższégo Bogá/ który będzie pytał o wászych spráwách/ y będzie sie bádał o myślách wászych. Abowiém gdyście byli sługámi Królestwá iego/ niespráwiedliwieście sądzili/ániście strzegli Zakonu spráwiedliwości: áni wedle woléy Bożéy chodziliście. Strászliwie á rychło okaże sie wam Pan Bóg/ abowiém nasroższy Sąd będzie nád témi/ którzy są Przełożeni.

II. PARALIP. XIX.

Videte quid faciatis, non enim hominis exercetis Iudicium, sed Domini, & ipse vobiscum est in iudicio. Sit timor Domini vobiscum, & cum diligentia cuncta facite. Non est enim apud Dominum Deum nostrum iniquitas, nec personarum acceptio, nec cupido munerum.

☞ Król Jozáphát / gdy iednégo czásu postánowił Sedźie we wszystkich Mieściech / w Zydostwie: ták do nich mówił: Baczćież co czynić maćie: abowiém nie ludzki Sąd spráwuiećie / ále Boży / á on zwámi iest ná Sądzie. Niechayże bedźie boiazń Boża zwámi / á z pilnośćią wszystko spráwuyćie. Abowiém v Páná Bogá nászego / nie iest złość / áni brákowánie person / áni chćiwość dárów.

DEVTERON. I.

Audite illos, & iudicate eos iustè, siue Ciuis sit ille, siue Peregrinus. Non agnoscetis personas in Iudicio, ita paruum audietis vt magnum: nec reuereamini cuiusque personarum, quia Dei Iudicium est.

☞ Słuchayćie ich / á Sądźćie ie spráwiedliwie: Choć iest Mieszczánin / choć Pielgrzym / choć Sąśiad / choć Przychodźień. Nie bedźiećie brákowáć Personámi ná Sądźie / ták málégo bedźiećie słucháć iáko y wielkiégo. Nie bedźiećie sie bać żadnéy Persony / ábowiém Sąd Boży iest.

IEREM. XXII.

Facite Iudicium & Iuſticiam, vi oppreſſum liberate de manu calumniantis: Aduenam, Pupillum, Viduam, nolite contriſtare, neq; opprimatis iniquè, & ſanguinem innocentem ne effundatis.

☞ Czyńcie Sąd á Spráwiedliwość: vćiśnionego gwałtem z rąk potwarce wybawćie. Przychodnią / Sieroty / Wdowy / nie záſmucayćie / áni vćiſkaycie złośćiwie: krwie niewinnéy nie przeléwaycie.

EXOD. XXIII.

Pauperis non miſereberis in Iudicio.

☞ Nád vbogim nie bedzieſz miał lutośći ná Sądzie.

DEVTRON. XVI.

Non accipies munera, quia excœcant oculos Sapientum, & deprauant cauſas iuſtorum.

☞ Nie bedzieſz brał Dárów / ábowiém dáry záślepiáią oczy mądrych / y przewracáią / á tepią rzecz ſpráwiedliwych.

EXOD: XXII.

Viduę & Pupillo non nocebitis, si lęseris eos, vociferabuntur ad me, & ego audiam clamorem eorum, & indignabitur furor meus, percutiamq; vos gladio: & erunt vxores vestræ viduę, & filii vestri pupilli.

☞ Wdowie y Sierocie szkodźić nie będźiećie: ieśli ich obráźićie / będą wołáć do mnie / á ia wysłucham wołánie ich: rozgniewam sie / y pobiię was mieczem: á będą Zóny wásze Wdowámi / y Synowie wászy śierotámi.

PSAL. LVII.

Rectè iudicate Filii hominum.

☞ Spráwiedliwie sądźćie Synowie ludzcy.

DEVTRON: XXVII.

Maledictus qui peruertit Iudicium Aduenæ, Pupilli, & Viduæ.

☞ Przeklęty iest ktory przewraca Sąd przychodnia / śieroty / y wdowy.

EXOD: XXII.

Maleficos ne patiaris viuere super terram.

☞ Złoczyńcom nie dopuszczay żyć ná świećie.

DEVTER. XIII.

Auferes malum de medio vestri.

☞ Zgládziß złégo z pośrzodku was.

DEVTER. V.

Testis mendax peribit.

☞ Kłamliwy Swiádek zginie.

PROVER. XXI.

Qui custodit os suum & linguam suam, custodit à tribulatione animam suam.

☞ Kto strzeże vst swoich y iezyká swego/ Strzeże od zásmucenia duße swoiéy.

PSAL. XXXIII.

Prohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum.

☞ Powściągay iezyká swego ode złégo/ á vstá twoie niech nie mówią zdrády.

EXOD. XX.

Non loquaris falsum testimonium contra proximum tuum.

☞ Nie bedzieß mówił fałßywégo świádectwá náprzeciw bliźniému twému.

LEVIT. XIX.

Non periurabis in Nomine Domini.

Nie bedzieß krzywoprzyśięgał przez imie páńskie.

DEVTER. V.

Non erit impunitus, qui super rem vanam Nomen Dei assumpserit.

☞ Nie vydzie karánia káždy / który bierze nádáremno Imie Boże.

PSAL. XIIII.

Qui iurat proximo suo & non fallit, promissionem habet, quòd in domini tabernaculo habitabit, & in monte sancto eius requiescet.

☞ Kto przyśięga Blizniemu swému á nie zdradza: te ma obietnice / iże w Páńskim Przybytku mieszkáć będzie / y ná Górze iego Swiętéy odpoczywać będzie.

ROM. XIII. Rom 13

Omnis potestas à Deo. Itaq; qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit, & damnationem sibi acquirit. Vis autem non timere potestatem, bonum fac. Si autem malum feceris, time. Non enim sine causa gladium portat.

☞ Wszelka zwierzchność iest od Bogá. A ták kto sie sprzećiwia zwierzchnośći/ bożému zrządzeniu sie sprzećiwia / y potępienie wieczné sobie iedna. A chcesz sie nie bać zwierzchnośći / czyń dobrze. Jeśli źle będźiesz czynił/ bóy sie. Abowiém nie bez przyczyny miecz nośi.

2

[illegible]